

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ
ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRKİYE’DE YAŞLILARA YÖNELİK
KAMUSAL SOSYAL YARDIMLARIN
DEĞERLENDİRİLMESİ

Murat FİLİK

2501181746

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Faruk TAŞÇI

İSTANBUL - 2022

ÖZ

TÜRKİYE’DE YAŞLILARA YÖNELİK KAMUSAL SOSYAL YARDIMLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Murat FİLİK

Yoksulluk geçmişten günümüze kadar yaşamın her bir döneminde karşılaşılan; toplumun genel, yaşlıların ise özel bir sorunu olmuştur. Nüfusun yaşlanması ile birlikte bağımlı nüfus oranının arttığı, yaşlı yoksulluğunun da aynı doğrultuda hareket ettiği görülmüştür. Bu durum yaşlılara yönelik sosyal yardım uygulamalarının önemini artırmıştır. Sosyal devlet olmanın bir gereği olarak Türkiye de üstüne düşen bu vazifede sosyal yardım uygulamalarına yer vermiştir. Bu bağlamda çalışmanın önemi 1960’lardan günümüze kadar Türkiye’de hayata geçirilen yaşlılara yönelik kamusal sosyal yardım uygulamalarındaki değişimin izlenmesidir.

Bu çerçevede çalışmanın temel sorunsalı, Türkiye’de yaşlılara yönelik kamusal sosyal yardım uygulamalarının ne derece etkili olduğu ile bu uygulamaların olumlu ve olumsuz yönlerinin tespit edilmesidir. Bu minvalde, Türkiye’de yaşlılara yönelik kamusal sosyal yardım uygulamalarının tarihsel süreç içerisinde değişiminin tespit edilebilmesi için yasal mevzuat ve kurumsal yapı değerlendirilmiştir. Çalışmada nitel araştırma yöntemi ve betimsel araştırma yöntemlerinden faydalanılmıştır. Çalışmanın neticesinde, Türkiye’de kamusal sosyal yardım uygulamalarının yaşlı bireylere en çok ekonomik açıdan katkı sağladığı görülmüş, ancak yine de yaşlı yoksulluğunun önüne geçilmesinde yetersiz kaldığı sonucuna varılmıştır. Ayrıca mevzuattaki boşluk ve eksiklikler nedeniyle muhtelif suiistimallerin ve mağduriyetlerin yaşandığı ve yaşanabileceği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yoksulluk, Yaşlı Yoksulluğu, Sosyal Yardım, Türkiye

ABSTRACT

EVALUATION OF PUBLIC SOCIAL ASSISTANCE FOR THE ELDERLY IN TURKEY

Murat FİLİK

Poverty has been a general problem of the society and a special problem of the elderly, encountered in every period of life from the past to the present. It has been observed that with the aging of the population, the ratio of the dependent population increases and the elderly poverty moves in the same direction. This situation has increased the importance of social assistance practices for the elderly. As a requirement of being a social state, Turkey has included social assistance practices in this duty. In this context, the importance of the study is to monitor the changes in the public social assistance practices for the elderly that have been implemented in Turkey since the 1960s.

In this framework, the main problematic of the study is to determine how effective the public social assistance practices for the elderly in Turkey are, and to determine the positive and negative aspects of these practices. In this manner, the legal legislation and institutional structure were evaluated in order to determine the changes in the public social assistance practices for the elderly in Turkey in the historical process. In addition, qualitative research method and descriptive research methods were used. As a result of the study, it was seen that the public social assistance practices in Turkey contributed the most economically to the elderly individuals, but it was concluded that it was still insufficient in preventing elderly poverty. In addition, it has been determined that various abuses and grievances have been and may be experienced due to the gaps in the legislation.

Keywords: Poverty, Elderly Poverty, Social Assistance, Turkey.

ÖNSÖZ

Yoksulluk, dünya çapında ekonomik nedenlere bağlı olarak ortaya çıkan, toplumları farklı şekillerde etkileyen, bireyin yaşamını kendi kendine idame ettirememesi ve başkalarına muhtaç olması durumudur. Günümüzde yoksulluğun önemli bir sorun olduğu kabul edilmekte, ulusal ve uluslararası çapta sosyal yardım faaliyetleri ve çeşitli çalışmalar yürütülmektedir.

Bu faaliyet alanlarından biri de yaşlılardır. Çünkü yaşlılar için de yoksulluk söz konusu olabilmektedir. Türkiye'nin yaşlı nüfusunun toplam nüfus içindeki seyrine bakıldığında da yaşlı yoksulluğu ve yaşlı yoksullarına yönelik sosyal yardımların öneminin giderek artması beklenebilir. Bu duruma binaen, çalışmanın konusu “Türkiye’de Yaşlılara Yönelik Kamusal Sosyal Yardımların Değerlendirilmesi” olarak seçilmiştir. Çalışma Türkiye ile sınırlıdır. Ayrıca ağırlıklı olarak “yaşlılık”, “yaşlı yoksulluğu”, “kamusal sosyal yardımlar” konuları üzerinde durmaktadır.

Her eser, sahibi ile ortaya çıkıp teşekkürü hak etse bile, çalışmamızın her aşamasında, maddi ve manevi gücünü hiç esirgemeyen, sürekli yanımızda ve gönlümüzde olan, bizi her aşamada destekleyen yüreklere teşekkürü bir borç bilirim. Öncelikle danışmanım Prof. Dr. Faruk TAŞÇI’ya teşekkür ederim; her aşamada kendisinden katkılar görmek güzeldi. Ayrıca bu tezin son aşamasına kadar desteğini hiç esirgemeyen Doç. Dr. Başak Işıl ALPAR’a teşekkür ederim.

Son olarak hayatın her aşamasında desteğini, sevgisini ve sabrını esirgemeyen, derdim ile dertlenen, mutluluğum ile mutlu olan değerli aileme gönülden teşekkür ederim.

Murat FİLİK

İstanbul-2022

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZ	ii
ABSTRACT	iii
ÖNSÖZ.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	v
TABLolar LİSTESİ	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	viii
GRAFİKLER LİSTESİ.....	ix
KISALTMALAR LİSTESİ.....	x
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE TEORİK ÇERÇEVE

1.1. YAŞLILIK	4
1.1.1. Kavramlar: Yaş, Yaşlanma ve Yaşlılık	5
1.1.2. Yaşlılık Boyutları	6
1.1.2.1. Kronolojik Açıdan Yaşlılık	6
1.1.2.2. Biyolojik (Fizyolojik) Açıdan Yaşlılık	7
1.1.2.3. Psikolojik Açıdan Yaşlılık	8
1.1.2.4. Sosyo-Kültürel Açıdan Yaşlılık	9
1.1.2.5. Ekonomik Açıdan Yaşlılık	10
1.1.2.6. Toplumsal Açıdan Yaşlılık	11
1.1.3. Yaşlılık Yaklaşımları	17
1.1.3.1. Yaşamdan Geri Çekilme (İlişki Kesme) Teorisi.....	17
1.1.3.2. Aktivite/Etkinlik Teorisi	19
1.1.3.3. Süreklilik Teorisi	20
1.1.3.4. Rol Bırakma Teorisi	21
1.1.3.5. Alt-Kültür Teorisi	22
1.1.3.6. Sosyal Değiş-Tokuş Teorisi	24

1.2.	YOKSULLUK VE SOSYAL YARDIM	24
1.2.1.	Yoksulluk	24
1.2.1.1.	Mutlak Yoksulluk	26
1.2.1.2.	Görelî (Nispi) Yoksulluk	27
1.2.1.3.	İnsani Yoksulluk	28
1.2.1.4.	Çalışan Yoksulluğu	30
1.2.1.5.	Kır-Kent Yoksulluğu	31
1.2.1.6.	Objektif-Sübjektif Yoksulluk	33
1.2.2.	Sosyal Yardım	33
1.2.2.1.	Kavramsal Olarak Sosyal Yardım	34
1.2.2.2.	Sosyal Yardıma Yönelik Yaklaşımlar	35
1.2.2.3.	Olumlu - Olumsuz Yönleri ile Sosyal Yardımlar	36

İKİNCİ BÖLÜM

YAŞLI YOKSULLUĞUNA YÖNELİK SOSYAL YARDIMLAR

2.1.	YAŞLI YOKSULLUĞU	40
2.1.1.	Yaşlı Yoksulluğunun Nedenleri	42
2.1.2.	Yoksulluğun Yaşlılar Üzerindeki Etkileri	44
2.1.2.1.	Sağlık Açısından Etkileri	44
2.1.2.2.	Fiziksel Çevre Açısından Etkileri	46
2.1.2.3.	Çalışma Hayatı Açısından Etkileri	47
2.1.2.4.	Psikolojik Etkileri	49
2.2.	YAŞLI YOKSULLUĞUNA YÖNELİK SOSYAL YARDIMLARIN GEREKÇELERİ	51
2.2.1.	Sosyal Devlet	51
2.2.2.	Demografik ve Ekonomik Gerekçeler	53
2.2.3.	Sosyal Yapıdaki Değişimler	56
2.2.4.	İnsani Gerekçeler	58

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE YAŞLILARA YÖNELİK KAMUSAL

SOSYAL YARDIMLAR

3.1.	TÜRKİYE’DE YAŞLI YOKSULLUĞUNUN GÖRÜNÜMÜ	60
3.2.	TÜRKİYE’DE YAŞLI YOKSULLUĞU İLE İLGİLİ LİTERATÜR	66
3.3.	TÜRKİYE’DE YAŞLILARA YÖNELİK KAMUSAL SOSYAL YARDIMLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	68
3.3.1.	Yöntem	68
3.3.1.1.	Araştırmanın Önemi.....	68
3.3.1.2.	Araştırmanın Amacı.....	69
3.3.1.3.	Araştırmanın Problemi ve Soruları	69
3.3.1.4.	Araştırmanın Hipotezi	70
3.3.1.5.	Araştırmanın Yöntemi ve Deseni.....	70
3.3.1.6.	Araştırmada Veri Toplama Analiz Süreci.....	71
3.3.1.7.	Araştırmanın Sınırlılıkları	72
3.3.2.	Türkiye’nin Kamusal Sosyal Yardımlarını Değerlendirme Alanları	73
3.3.2.1.	Mevzuattaki Değişiklikler	73
3.3.2.2.	Kurumsal Değişiklikler	83
3.3.2.3.	Uygulamalarının Değerlendirilmesi.....	91
SONUÇ		101
KAYNAKÇA		104

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 3.1:	2022 Sayılı Kanuna Ek ve Değişiklik Getiren Mevzuatın Yürürlüğe Giriş Tarihini Gösterir Liste.....	74
Tablo 3.2:	Yaşlılık ve Engelli Maaşının Sosyal Yardım Harcamaları İçindeki Oranı (2016-2021).....	93
Tablo 3.3:	Yaşlılık ve Engelli Maaşının Önceki Yıllara Göre Sayısı ve Aktarılan Kaynak Oranı (2016-2021).....	94
Tablo 3.4:	Yaşlı Maaşı Alan Kişilerin Sayısı ve Ayrılan Kaynak Miktarının Yıllara Göre Dağılımı	96

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1 :	T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın Merkez Teşkilat Şeması.....	89
Şekil 2:	T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın Taşra Teşkilatı Organizasyon Şeması.....	90
Şekil 3:	Ana Gruplar Bazında Sosyal Yardım Programları.....	91
Şekil 4:	Engelli ve Yaşlı Yardımları.....	92
Şekil 5:	Yaşlılık ve Engelli Maaşının Önceki Yıla Göre Aktarılan Kaynak Oranı.....	95

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1: 1940-1990 Yılları Arasında Yaşlı Nüfus Oranı (65 yaş ve üzeri)	14
Grafik 2: 2000-2019 Yılları Arasında Yaşlı Nüfus Oranı (65 Yaş ve Üzeri).....	15
Grafik 3: 2020-2080 Yılları Arasında Görülen ve Öngörülen Yaşlı Nüfus Oranı (65 Yaş ve Üzeri).....	16
Grafik 4: 2000-2080 Yıllarında Görülen ve Öngörülen Yaşlı Bağımlılık Oranı (65 Yaş ve Üzeri).....	41
Grafik 5: 1935-2020 Yılları Arasında Yaşlı Nüfus Sayısı ve Yaşlı Nüfusun Toplam Nüfus İçindeki Oranı (65 Yaş ve Üzeri).....	61
Grafik 6: 2011-2020 Yılları Arasında Yaşlı Nüfusun Yoksulluk Oranı ve Türkiye Geneline Yoksulluk Oranı.....	62
Grafik 7: 2015 – 2019 Yılları Arasında 66 Yaş ve Üzerindeki Yaşlıların Yoksulluk Oranı.....	64
Grafik 8: 2002-2021 Yılları Arasında Yaşlı Maaşı Alan Kişilerin Sayısı ve Ayrılan Kaynak Miktarının Yıllara Göre Dağılımı.....	97
Grafik 9: Yaşlı Maaşı Alan (65+) Kişi Sayısının Önceki Yıla Göre Değişimi.....	98

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BAĞ-KUR	: Esnaf ve Sanatkârlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu
BM	: Birleşmiş Milletler
DB	: Dünya Bankası
DSÖ / WHO	: Dünya Sağlık Örgütü
EUROSTAT	: Avrupa Topluluğu İstatistik Ofisi
FAO	: Gıda ve Tarım Örgütü
GSS	: Genel Sağlık Sigortası
HES	: Hayat Eve Sığar
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü
MHRS	: Merkezi Hekim Randevu Sistemi
OECD	: Ekonomik İş birliği ve Kalkınma Örgütü
SGK	: Sosyal Güvenlik Kurumu
SOYBİS	: Sosyal Yardım Bilgi Sistemi
SSK	: Sosyal Sigorta Kurumu
SSYB	: Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı
STK	: Sivil Toplum Kuruluşları
SYDV	: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları
TAYA	: Türkiye Aile Yapısı Araştırması
TSA	: Türkiye Sağlık Araştırmaları
TÜBİTAK	: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
TÜFE	: Tüketici Fiyat Endeksi
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UNDP	: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı

GİRİŞ

Aciz bir varlık olan insanın yaşamını sağlıklı bir şekilde devam ettirebilmesi, zaruri ihtiyaçlarını temin etmesi ile orantılıdır. Kişiden kişiye değişen, maddi ve manevi unsurları içerisinde barındıran bu ihtiyaçların yeterince giderilememesi durumu söz konusu olduğunda muhtaçlık olgusu ortaya çıkmaktadır. Antik çağdan günümüze kadar yaşamın her bir döneminde yokluk, yoksulluk/fakirlik, kendine yetememe gibi durumlar söz konusu olmuş ve olmaya da devam etmektedir. Muhtaçlığın şiddetli hale gelmesi durumunda yoksulluk meydana gelmektedir. Yoksulluk, dezavantajlı grupların önemli bir sorunu olduğu gibi aynı zamanda sosyal yardımların da en temel nedeni olarak bilinmektedir.

Bireyleri gelirlerine, cinsiyetlerine ve yaş gruplarına bağlı olarak farklı şekillerde etkilemektedir. Toplumun en çok etkilenen grupları dikkate alındığında yaşlıların ön saflarda yerini aldığı ve önemli bir risk grubunu oluşturduğu görülmektedir.

65 yaş ve üzeri olarak kabul edilen, yaşlı veya ihtiyar olarak ifade edilen bu bireylerin ortalama yaşam süresi tıp ve teknoloji alanındaki ilerlemelere bağlı olarak uzamaktadır. Yaşlı bireylerin toplam nüfus içerisindeki payı sayısal ve oransal olarak artarak devam etmektedir. Bu durum nüfusun küresel çapta yaşlanmasına neden olmakla birlikte yaşlı bireylerin sorunlarını da beraberinde getirmektedir. Hayatın içinde birçok sorun ile karşılaşan yaşlı bireyler yaşamın son evresinde fizyolojik, biyolojik, sosyolojik ve psikolojik olarak yıpranırken, ekonomik olarak yeterli bir hazırlığı ve geliri yok ise yoksulluk ile mücadele etmek zorunda kalmaktadır.

Yaşlı yoksulluğunun yaşanmasında birçok neden bulunmakla birlikte ayrımcılık, eşitsizlik ve yalnızlık gibi konular ön plana çıkmaktadır. Sosyal yapıda değişimin yaşanması; geleneksel aile yapısından çekirdek aile yapısına geçilmesi, kadınların iş hayatında aktif rol alması, toplumsal ilişkilerin giderek zayıflamış olması yaşlıları sadece yalnızlığa itmek ile sınırlı bırakmamış aynı zamanda bakım sorunu ile karşı karşıya kalmasına da neden olmuştur. Sağlık sorunlarının giderek arttığı bu dönemde, yoksulluk ile mücadelede yaşlı bireylerin yetersiz kaldığı, refah seviyesinin azaldığı ve sosyal güvenlik sistemindeki yükün giderek arttığı görülmüştür.

Dünyada ve Türkiye’de ortaya çıkan bu tablo karşısında yaşlı yoksulluğunun önüne geçilmesi veya yoksulluk seviyesinin azaltılması için sosyal yardımlar ve hizmetler devreye girmekte, bu uygulamalara duyulan ihtiyaç ve önem ziyadesiyle artmaktadır. Sosyal yardım uygulamaları Sivil Toplum Kuruluşları (STK) tarafından yapıldığı gibi kamusal alanda merkezi yönetim ve yerel yönetimlerde belediyeler aracılığıyla da yapılmaktadır. Türkiye’de tıpkı diğer ülkelerde olduğu gibi sosyal devletin kucaklayıcı yönünü yaşlı yoksullara göstermekte, sosyal yardım uygulamalarını devlet politikası haline getirmekte ve yasal mevzuat ile bu uygulamaları güvence altına almaktadır.

Türkiye’de kamusal alanda yaşlı yoksulluğuna yönelik ilk çalışmaların 1976 yılına dayandığı ve 2022 sayılı Kanun ile başladığı bilinmektedir. 1976 yılından günümüze kadar yasal mevzuatta ve kurumsal yapıda pek çok değişikliğin yaşanması, yaşlı yoksulluğunun önlenmesine yönelik sosyal yardım uygulamalarının etkinliği çalışmanın merak konusunu oluşturmuştur. Başka bir ifade ile çalışmanın temel sorunsalı; Türkiye’de yaşlı yoksullara katkı sağlayan kamusal sosyal yardımları ele almak, tarihsel süreç içerisinde bu yardımların değişim ve gelişimini inceleyerek, mevcut sorunların çözümünde ne kadar etkili olduğuna değinmektir.

Çalışmamızda yaşlılara yönelik kamusal sosyal yardımların tarihsel süreç içerisindeki değişimi, gelişimi ve etki alanına süreç odaklı değinileceğinden nitel araştırma yöntemi kullanılacak olup, konunun daha iyi anlaşılması adına “ne” ve “nasıl” soru kalıplarına cevap aranacağından betimsel araştırma yöntemine yer verilecektir.

Literatür incelendiğinde görülmektedir ki, çalışmaların çoğu yaşlıların farklı yönlerine değinmekte olup, az sayıda çalışmanın yaşlı yoksulluğuna ve kamusal sosyal yardım uygulamalarına yoğunlaştığı görülmektedir. Bu kapsamda yapılan çalışmanın mevcut bilgileri tarihsel çerçevede ele alarak sistematik bir şekilde derlenip sunulmasında akademik alana katkı sağlaması hedeflenmiştir.

Çalışmamız üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümünde yaşlılık, yoksulluk ve sosyal yardım kavramsal olarak ele alınmış, akabinde de teorik açıdan bu kavramların farklı boyuttaki yaklaşımlarına değinilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde ise yaşlı yoksulluğuna yönelik sosyal yardımlar ele alınmış, ikinci bölümün ilk kısmında yaşlı yoksulluğunun nedenlerine ve yoksulluğun yaşlılar üzerindeki etkilerine değinilmiş, ikinci kısmında ise yaşlı yoksulluğuna yönelik sosyal yardımların gerekçeleri farklı alt başlıklar çerçevesinde incelenmiştir.

Çalışmanın üçüncü ve son bölümünde Türkiye’de yaşlılara yönelik kamusal sosyal yardımlar ele alınmıştır. Yaşlı yoksulluğunun Türkiye’deki görünümüne ve bu kapsamda literatürde yer alan çalışmalara değinilerek yaşlılara yönelik kamusal sosyal yardımlar mevzuattaki ve kurumsal yapıdaki değişiklikleri incelenmiştir. Söz konusu kapsam çerçevesinde kamusal sosyal yardımlar değerlendirilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE TEORİK ÇERÇEVE

Yaşlılara yönelik sosyal yardımın uygulama ayağını tam olarak anlayabilmek adına, öncelikle belli kavramsal ve teorik zemin sunulmak durumundadır. Bu bağlamda tezin bu bölümünde yaşlılık, yoksulluk ve sosyal yardım kavramları ve ilgili teorik açıklamalara yer verilecektir.

1.1. YAŞLILIK

Öncelikle konunun hangi “kavram” ile ele alınması gerektiğini ortaya koymak gerekmektedir. Zira konu hakkında çeşitli bilim dalları tarafından muhtelif araştırmalar yapılmaktadır. Öyle ki bu araştırmalar, multidisipliner bir yapıya sahip olan ve kökü antik çağa kadar uzandığı ifade edilen¹ “Gerontoloji” bilim dalının da ortaya çıkmasını² hızlandırmıştır.

Bu çerçevede önce konunun “yaş, yaşlanma ve yaşlılık” şeklinde kendisini öne çıkaran üç kavramı değerlendirmek gerekmektedir. Daha sonra bu kavramlardan “yaşlılık” boyutları ve en sonunda da “yaklaşımları” ile konuyu bağlamak yerinde olacaktır.

Yaş, halk dilinde bir canlının dünyada “yaşadığı” veya bulunduğu “yıl sayısı” olarak ifade edilirken; yaşlanma, ana rahminden ölene kadar geçen “süreci” ve bu süreçte organizmada meydana gelen “değişimi” ifade etmektedir.

Yaşlılık kavramı ise DSÖ (Dünya Sağlık Örgütü) tarafından kabul edilen, hayatın son evresi olan 65 yaş ve sonrası için kullanılmaktadır. Yaşlılık ilk kez 1908 yılında yayımlanan, yaşamı uzatma adlı kitapta Rus Biyolog Metchnikoff tarafından kullanılmıştır.

¹ Suzan Yazıcı, “Gerontolojinin Dünü, Bugünü, Yarını,” *Akademik 2011 Geriatri*, 2011, s. 110.

² Hakkı Çoknaz, *Psikomotor Gelişim Doğum Öncesinden Ölüme Kadar*, Ankara, Gazi Kitabevi, 2017, s. 572.

1.1.1. Kavramlar: Yaş, Yaşlanma ve Yaşlılık

Günümüzde yaş, yaşlanma ve yaşlılık kavramlarının, algısal olarak aynı anlamı ifade ettiği düşünülse de tanımları farklı şekillerde yapılmaktadır.³ Bu kavramların hem literatürde hem de günlük hayatta birbirlerini tamamlamaya yönelik iç içe kullanıldığına rastlanılmaktadır. Ancak ayrıntısına inildiğinde az da olsa çeşitli farklılıkları içerdiği görülmektedir.⁴

İnsanoğlunun yaşamı çocukluk, gençlik, yetişkinlik ve yaşlılık⁵ olmak üzere dört döneme ayrılmaktadır. Bu dönemleri birbirinden ayırt etme hususunda yaş fonksiyonu devreye girmektedir. **Yaş**, bir canlının doğumundan itibaren, dünyanın güneş etrafındaki dönüşlerinin sayısı⁶ biçiminde ifade edilmektedir. Daha basit bir ifade ile bir canlının dünya da var olduğu dönemi kapsamaktadır. Bu dönem yıl veya sene olarak ifade edilebileceği gibi yaş olarak da ifade edilebilmektedir.

Yaşlanma, bütün canlılarda görülebilen, canlının fonksiyonlarında verimsizliğe sebep olan evrensel bir “süreci” kapsamaktadır. Bu süreç molekül, hücre, doku, organ ve sistemler de meydana gelen, eski işlevselliğini elde etme imkânı bulunmayan yapısal ve fonksiyonel değişikliklerin toplamıdır.⁷ Örneğin ellerin titremesi, derinin kırıışması, saçların beyazlaması gibi yaşlanma sürecinde vücut yapısında meydana gelen görülebilir değişiklikler arasında yer almaktadır.

Başka bir ifade ile yaşlanma, zamana bağlı olarak⁸ ana rahminde başlayan,⁹ organizmalarda meydana gelen, dönüşü mümkün olmayan¹⁰ ve ölümle son bulan¹¹ bir

³ Şengül Hablemitoğlu & Emine Özmete, **Yaşlı Refahı Yaşlılar İçin Sosyal Hizmet**, Ankara, Kilit Yayınları, 2010, s. 16.

⁴ Faruk Taşçı, **Sosyal Politikada Dezavantajlı Gruplar: Tarih, Yaklaşım ve Uygulama**, İstanbul, Kaknüs Yayınları, 2018, s. 66.

⁵ Harun Ceylan, **Yaşlılık ve Refah Devleti**, İstanbul, Açılım Kitap Yayıncılık, 2015, s. 25.

⁶ Bekir Onur, **Gelişim Psikolojisi: Yetişkinlik, Yaşlılık, Ölüm**, İstanbul, İmge Kitabevi, 1995, s. 7-8.

⁷ Hablemitoğlu, & Özmete, **a.g.e.**, s. 16.

⁸ Ümmü Nur Özdemir, “Geçmişten Günümüze Cicero ile Yaşlılık,” **Sosyoloji Dergisi**, S.40, 2019, s. 2.

⁹ İsmail Tufan, **Antik Çağ’dan Günümüze Yaşlılık ve Yaşlanma**, Ankara, Nobel Akademik Yayıncılık, 2016, s. 18.

¹⁰ Ümmügülsüm Tanman-Zıplar, “Dünyada ve Türkiye’de Yaşlılık Hizmetleri,” **Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt 6 Sayı 2, 2015, s. 2.

¹¹ Gülten Kaptan, **Yaşlanma ve Yaşlılıkla İlgili Tanımlamalar**, İstanbul, Nobel Tıp, 2017, s. 1.

yıpranma sürecini¹² kapsamaktadır. Bu sürece bir yaştan diğer yaşa geçiş¹³ denilebileceği gibi bir zamandan bir sonraki zamana geçiş de denilebilir. Örneğin on aylık bir bebeğin on bir aylağa geçişi bir yaşlanma olduğu gibi, elli yaşındaki bir bireyin yetmiş yaşına geçişi de bir yaşlanmadır.

Hayatın içinde devam eden bir süreci anlatan yaşlanma kavramından sonra hayatın son evresini ifade eden **yaşlılık** kavramına da değinmek gerekir.

Yaşlılık, biyolojik, sosyolojik, ekonomik, kronolojik, fizyolojik, psikolojik ve toplumsal¹⁴ çerçevede birçok tanıma sahip olan, hayat boyunca genetik ve çevresel faktörlerin etkisi ile fiziksel ve ruhsal değişimlerin gözlemlenebilir bir seviyede meydana gelmesi halidir.¹⁵ Yaşlılık, genel olarak kişinin olgunlaşması neticesinde sahip olduğu hayat tecrübeleri ile girmiş olduğu yaşam “evresini” kapsamaktadır.¹⁶ Bu evre, DSÖ tarafından 65 yaşın üstü olarak kodlanmıştır.

1.1.2. Yaşlılık Boyutları

Yaşlılık kavramı boyutları bakımından değerlendirildiğinde, yaşlılığı etkileyen ve yaşlılığa zemin hazırlayan pek çok unsur olduğu için yaşlılık farklı boyutlarda ele alınmaktadır. Bu boyutlar kronolojik, biyolojik (fizyolojik), psikolojik, sosyo-kültürel, ekonomik ve toplumsal açıdan yaşlılık olarak altı başlıkta incelenebilmektedir.

1.1.2.1. Kronolojik Açıdan Yaşlılık

Kronolojik yaşlılık, kişinin takvim yılına göre yaşıdır. Kurumlar tarafından çeşitli hizmetlerin yapılmasında, istatistiksel verilerin hazırlanmasında gereklilik arz etmektedir. Örneğin, belediyelerin toplu taşıma hizmetlerinden 65 yaş ve üstü yaş grubunun ücretsiz yararlanması, yerel yönetimler tarafından ekonomik yönden yoksun

¹² Tanman-Zıplar, a.g.e., s. 2.

¹³ Taşçı, **Sosyal Politikada Dezavantajlı Gruplar: Tarih, Yaklaşım ve Uygulama**, s.66.

¹⁴ Bülent Durgun, **Yaşlılık ve Yaşlılara Sunulan Hizmetler**, İstanbul, Yalın Yayıncılık, 2015, s. 17.

¹⁵ Cengiz Akçay, **Yaşlılık Kavramları ve Kuramları**, İstanbul, Kriter Yayınevi, 2011, s. 11.

¹⁶ Abdullah İnce, “Değer” ile “Sorun” Arasında Türkiye’de Yaşlılarla İlgili Toplumsal Değer Yargıları (Din Bilimleri Perspektifinden Bir İnceleme), **Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt 19, Sayı 36, 2017, s. 84.

60 yaş ve üstü yaş grubuna yönelik sosyal ve kültürel hizmetlerin sunulması bu türdendir.

Literatürde kronolojik yaşlılık, doğum ile içinde bulunduğun zamana kadar geçen sürede,¹⁷ zamana bağlı yaşlanma olarak ifade edilmektedir. Bu çerçevede kronolojik yaşlılık takvime bağlı olarak yaşlılığın başladığı yaş sınırıdır. DSÖ tarafından kronolojik yaşlılık 65 yaş olarak kabul edilirken,¹⁸ Birleşmiş Milletler (BM) tarafından ise 60 yaş olarak kabul edilmektedir.¹⁹ Bu iki kurumdaki farklılık, kronolojik yaşlılık sınırının mutlak olmadığını hem tarihsel süreçte hem de günümüzde, hatta ileriki zamanlarda değişkenlik gösterebileceğini ortaya koymaktadır.

1.1.2.2. Biyolojik (Fizyolojik) Açıdan Yaşlılık

Biyolojik veya fizyolojik yaşlılık, yumurtanın döllenmesinden itibaren başlayan takvim yaşına bağlı olarak kişinin vücudunda meydana gelen fizyolojik, anatomik ve morfolojik değişimlerdir. Hayatın doğal akışı içerisinde gerçekleşen bu değişimler üzerinde kimyasal, psikolojik ve çevresel²⁰ faktörler önemli bir role sahiptir. Kronolojik yaşlılığın aksine biyolojik yaşlılık hızı kişiden kişiye farklılık gösterir. Bu farklılığın sebepleri arasında genetik yapının kişiden kişiye değişmesi, yaralanmalar, yaşanan hastalıklar yer almaktadır.²¹ Biyolojik yaşlılık çerçevesinde kas-iskelet sisteminde, vücudun diğer sistemlerinde işlevsel yetersizlik ve güç kaybı, öğrenme ve düşünme hızında gerileme, genel olarak metabolizmanın direncinde azalma gibi örnekler gösterilebilir.²²

¹⁷ Akçay, a.g.e., s. 13.

¹⁸ Durgun, a.g.e., s. 17.

¹⁹ Ceylan, a.g.e., s. 32.

²⁰ Çoknaz, a.g.e., s. 572.

²¹ Ceylan, a.g.e., s. 25.

²² Kurtuluş T. Çalışır, **Bakmanın ve Görmenin Ötesinde: Düşünceler**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2019, s. 82.

1.1.2.3. Psikolojik Açıdan Yaşlılık

Bireyin kendini “hissettiği yaş”²³ olarak ifade edilen psikolojik yaş(lılık), kişiden kişiye değişiklik gösteren bir kavramdır. Hayatın her aşaması; değişimi, değişimi kabullenmeyi (hazmetmeyi), kabullendiğin değişim ile yaşamayı içerir. Psikolojik açıdan yaşlılığı ele aldığımızda bu değişim süreci kronolojik,²⁴ fiziksel veya biyolojik bir değişimden ötürü ruhsal yapının uyum sürecini ifade eder.²⁵ Bireyde huysuzluk, geçmişe özlem duyma, alınganlık ve kendisinden sonra gelen genç kuşağı beğenmeme gibi durumlar söz konusu olur.²⁶

Sağlık sorunları, fiziksel yaşlılık sürecinin hızlanmasında önemli bir etkiye sahiptir. Yapılan araştırmalara göre; bireylerde hastalıkların oluşmasında ya da mevcut hastalıkların tetiklenmesinde kişisel veya sosyal stres önemli bir role sahiptir. Bu kapsamda aile bireylerinin vefat etmesi, emeklilik sonrası veya öncesi sosyal statülerde değişikliklerin olması gibi faktörler kişinin hayat direncini kırmakta, yaşlılık sürecini psikolojik açıdan hızlandırmaktadır.²⁷

Psikolojik yaşlılık ise bireyin kendisini psikolojik olarak yaşlanma sürecine hazırlamamasından kaynaklanan bir durumdur. Yaşlanma sürecine hazırlıksız yakalanan birey zaman içerisinde kendisini yetersiz görmekte, hiçbir işi yaramadığını düşünmektedir. İlerleyen takvim yaşı ile birlikte birey, yetenek ve tecrübelerini ne kadar iyi muhafaza ederse psikolojik olarak o kadar genç kalabilmektedir.²⁸ Bu minvalde, bireyin boş durmaması; bağ-bahçe işleri, evcil hayvan bakımı gibi sosyal faaliyetlerle meşguliyet kurması yaşlanma süreci içerisinde psikolojik sorunların

²³ Cengiz Akçay, **Yaşlılık ve Emeklilik, Kavramlar, Kuramlar ve Sorunlar**, Ankara, Pagem Akademi, 2015, s. 13.

²⁴ Akçay, **Yaşlılık: Kavramlar ve Kuramlar**, s. 14.

²⁵ Ünal Şentürk, **Yaşlılık Sosyolojisi: Yaşlılığın Toplumsal Yörüngeleri**, Bursa, Dora Yayınları, 2018, s. 27.

²⁶ Fuat Tanhan, “Yaşlılık, Ölüm ve Yaş Danışmanlığı,” **Yetişkinlik ve Yaşlılık Gelişimi ve Psikolojisi**, Ed. Hasan Bacanlı & Şerife Işık, Ankara, Pagem Akademi Yayıncılık, 2019, s. 444.

²⁷ Şentürk, **a.g.e.**, s. 27.

²⁸ H. Gülsüm Müftüler, **Yaşlılık Sosyolojisi Kurumsal Yaklaşım**, Ankara, Pagem, 2019, s. 10.

oluşmaması ve duygusal zorlanmaların üstesinden gelmesi adına büyük önem arz etmektedir.²⁹

1.1.2.4. Sosyo-Kültürel Açıdan Yaşlılık

Dünyanın demografik yapısında her geçen gün yaşlı nüfusta kayda değer bir artış söz konusudur. Bu durum yaşlılığın psikolojik ekonomik ve sosyo-kültürel yönlerinin incelenmesini, disiplinlerarası çalışmaların yapılmasını elzem kılmaktadır. Bu çerçevede gerontoloji bilim dalı bünyesinde yer alan gerontososyoloji, yaşlılığın sosyal ve kültürel yönlerini ele alarak önemli katkılar sağlamıştır.³⁰

Sosyo-kültürel açıdan yaşlılık, kronolojik ve biyolojik yaşlılıktan farklı olarak kültürel ve toplumsal özellikler ışığında toplumdan topluma, kültürden kültüre ve dönemden döneme değişmektedir.³¹ Örneğin ABD ve İngiltere, hızlı gelişen teknoloji karşısında yaşlı nüfusun yetersiz kalmasını, üretken olmamasını devletin sırtına binen bir yük olarak görmekte ve yaşlıları, “bağımlı nüfus” olarak nitelendirmektedir. Çin ve Japonya, yaşlıların bilgi ve tecrübelerinden ötürü onlara özel olarak saygı duymaktadır.³² Geleneksel Türk toplumu saygı, sevgi ve muhabbet ile yaşlının yanında yer alırken günümüzde bu durum her geçen gün zayıflamaktadır.³³

Dolayısıyla sosyo-kültürel yaşlılık, toplumun belirli bir yaş grubuna karşı değerini³⁴ ve bakış açısını³⁵ yansıtmaktadır. Aynı zamanda yaşlı bireyin toplumu, toplumun da yaşlı bireyi etkilediği, değerlendirdiği ve yaşlı bireyin toplum ile ilişki kurduğu bir süreçtir. Bu sürece sosyalizasyon süreci denilmektedir.³⁶

²⁹ Fatma Arpacı, **Farklı Boyutlarıyla Yaşlılık**, Ankara, TİED Eğitim ve Kültür Yayınları 2005, s. 20.

³⁰ Duygu Alptekin, “Gerontososyoloji Ekseninde Yaşlılık Sürecinin Sosyo-Ekonomik Boyutları,” **Yardım ve Dayanışma Dergisi**, Cilt 2, Sayı 3, 2011, s. 8.

³¹ Çağatay Güler, “Yaşlılıkta Tanımlar ve Yaşlılık Üstüne Söylenenler,” **Turkish Journal of Geriatrics Geriatrik**, Cilt 1, Sayı 2, 1998, s. 105.

³² Anthony Giddens, **Sosyoloji**, Çev. Cemal Güzel, İstanbul, Kırmızı Yayınları, 2012, s. 224.

³³ Hatun Erkan, “Yaşlanma Korkusu,” **Sağlık ve Toplum**, Sayı 1, 2020, s. 28.

³⁴ Arpacı, **a.g.e.**, s. 20.

³⁵ Taşçı, **Sosyal Politikada Dezavantajlı Gruplar: Tarih, Yaklaşım ve Uygulama**, s. 69.

³⁶ Hablemitoğlu & Özmete, **a.g.e.**, s. 20.

Sosyalizasyon süreci hayatın sonuna kadar devam eden bütünleşmeyi sağlayan bir süreçtir. Bazen bu süreçte yaşlı bireyler çeşitli fizyolojik, biyolojik, psikolojik ve sosyolojik sorunlar ile karşı karşıya kalmaktadır. Bu sorunlar arasında çeşitli hastalıkların nüksetmesi, emeklilik sonrası statü değişikliği, fiziki fonksiyonların zayıflaması, hayat standartlarının düşmesi, yakınlarının vefat etmesi ve ekonomik refah seviyesi yer almaktadır. Bu ve buna benzer durumların yaşanması, yaşlı bireylerin toplum ile bütünleşmesi açısından önemli bir sosyal sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim sosyolojide toplum ile bütünleşme ancak sosyal ve kültürel değerlerin birbirini tamamlaması ile bir bütünlük arz etmektedir.³⁷

1.1.2.5. Ekonomik Açıdan Yaşlılık

Yaşlılık ekonomik açıdan da ele alınabilmektedir. Emeklilik sürecinin başlaması ile birlikte yaşlı bireyin hayata adaptasyon süreci zorlaşmaktadır. Ekonomik ve sosyal statüde meydana gelen değişiklik yaşlı bireyin hem toplumsal statüsünü etkilemekte hem de gelir seviyesini düşürmektedir.³⁸ Nitekim düşen gelir seviyesi karşısında elzem sebeplere bağlı olarak giderlerin artması yaşam biçimini son derece olumsuz etkilemektedir. Bu elzem durumlar arasında tedavi ve ilaç masrafları, bakım hizmetleri ve gıda ihtiyaçları yer almaktadır. Eğer yaşlının emeklilik maaşı veya yaşlı aylığı yoksa durum çok daha kötü bir hal alabilmektedir.

Kronolojik yaşa bağlı olarak yaşlı bireyde çeşitli hastalıkların nüksetmesi tedavi ve ilaç masraflarını arttırmaktadır. Artan tedavi ve ilaç masrafları karşısında sosyal güvenlik ve sağlık hizmetleri, yaşlı bireyin en fazla ihtiyaç duyduğu unsurlar arasında yer almaktadır.³⁹

Hastalıkların etkileri ve sonuçlarına bağlı olarak güç ve beceri kaybı meydana gelmekte, günlük yaşamsal aktivitelerin yerine getirilmesinde yaşlıları birtakım zorluklar beklemektedir. Bu zorluklar, yaşlıların başkalarına bağımlı hale gelmesine sebep olmaktadır.⁴⁰ Bu çerçevede kimisi ailelerinden destek görebilmekte, kimisi ise

³⁷ Arpacı, **a.g.e.**, s. 21.

³⁸ Hablemitoğlu & Özmete, **a.g.e.**, s. 20.

³⁹ Ömer Zühtü Altan & Yener Şişman, “Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar,” **Kamu-İş Dergisi**, Cilt 7, Sayı 2, 2003, s. 5.

⁴⁰ Durgun **a.g.e.**, s. 17.

ücretine mukabil bir yardımcıdan hizmet almaktadır. Bu durum sosyolojik olarak zorunlu iken ekonomik olarak yaşlı bireye yeni bir gider kalemi oluşturmaktadır.

Öte yandan yaşlıların ihtiyacı olan gıda miktarı çocuklara nispeten daha fazladır. Yaşlıların ortalama alması gereken kalori miktarı 2.300 iken çocukların ortalama alması gereken kalori miktarı ise 2.020'dir.⁴¹ Ayrıca yaşlıların, çocuklara veya gençlere nispeten alabileceği gıda türü sınırlıdır. Sağlıkları açısından bu sınıra riayet etmeleri zorunludur.

Bütün bunlar emeklilik sonrası yaşlı bireye gider olarak yansıyacak ve yaşlı bireyin gelir oranında meydana gelen düşüşten dolayı toplumsal hayatı olumsuz etkilenecektir. Bu bağlamda yaşlılar gelir dağılımından daha az pay almaya başlayacağı için yoksulluk riski ile karşılaşma ihtimalleri yani dezavantajlılıkları daha fazla artacaktır.

1.1.2.6. Toplumsal Açidan Yaşlılık

21. yüzyılın önemli sorunları arasında yer alan toplumsal yaşlanma (nüfusun yaşlanması); 65 yaş ve üzeri yaşlı nüfusun, toplam nüfus karşısında sayı ve oranının artması olarak ifade edilmektedir. Teknolojik gelişmelerin artması, hastalıkların teşhisi ve tedavi süresinin kısalması, bebek ölümlerinin azalması ve doğurganlık oranlarının düşmesi gibi faktörler toplumsal yaşlanma oranını arttırmaktadır.⁴² Buna paralel olarak tedavisi bulunmayan ve yaşlılık sürecinde rastlanan Alzheimer gibi hastalıkların sayısı artmaktadır. Bu durum hasta yakınlarını ekonomik, sosyal ve psikolojik açıdan zorlu bir sürecin içerisine çekmektedir.⁴³

Türkiye'de 1930'lu yıllarda doğal kaynakların işletilmesi, toplumsal iş bölümünün geliştirilmesine yönelik çeşitli tedbirler alınmıştır. Bu tedbirler kapsamında halkın doğurganlık oranının arttırılması gerektiği kanaatine varılarak

⁴¹ Sabahattin Zaim, **Çalışma Ekonomisi**, İstanbul, Filiz Kitabevi, 1997, s. 116.

⁴² Mehmet Aközer, Cenap Nuhrat & Şebnem Say, "Türkiye'de Yaşlılık Dönemine İlişkin Beklentiler Araştırması," **Aile ve Toplum Eğitim Kültür ve Araştırma Dergisi**, Cilt 7, Sayı 27, 2011, s. 104.

⁴³ İsmail Tufan, "Çağımızın Önemli Bir Sorunu Alzheimer Hastalığı," **Gerobülten Dergisi**, Sayı 1, 2010, s. 2.

halka çeşitli teşvikler verilmiş ve yeni imkânlar sunulmuştur. Örneğin, 6 ve daha fazla çocuğa sahip olan ailelere madalya ile ödüllendirilmesi kararı bu teşviklerden yalnızca biridir. Ayrıca gebeliğe ya da çocuk sahibi olunmasına engel olacak her türlü araç ve gerecin ithal edilmesi, dağıtımı ve satışı yasaklanmıştır.⁴⁴

Türkiye 1960'lı yıllarda doğurganlık hususunda dünyanın önde gelen ülkeleri arasındadır. 1965 yılına gelindiğinde yaşı 15-49 arasında yer alan bir Türk kadınının çocuk sayısı ortalama 6,1 iken 2005 yılında doğurganlığın azalmasına yönelik izlenen politikalar neticesinde bir Türk kadınının çocuk sayısı ortalama 2,5 olmuştur. Süreç içerisinde bu rakamın 1'in altına düşmesi beklenilmektedir.⁴⁵ Bu anlamda toplam doğurganlık hızının sürekli azaldığı görülmektedir; toplam doğurganlık hızı, 2016 yılında 2,11 çocuk iken 2017 yılında 2,07 çocuk olarak gerçekleşmiştir. Bunun anlamı, doğurganlığın nüfusun yenilenme düzeyi olan 2,10'un altında kaldığıdır.⁴⁶ Dolayısıyla, genç nüfus giderek azalmakta, yaşlı nüfus ise artmaktadır.

Yaşlı nüfus oranının giderek artması ve yaşam süresinin uzaması, birtakım sorunların yaşanmasını kaçınılmaz hale getirmektedir. Örneğin fiziki güç kaybı, işitme ve görme yetilerinin azalması, kronik hastalıkların artması, algıda azalma gibi birçok unsur bu sorunlar arasında yer almaktadır.⁴⁷ Toplumsal açıdan bakıldığında, yaşlı bireyler genellikle hayatın içinde yer almış fakat toplumun dışında kalmıştır yani toplum tarafından dışlanmış, ciddi sorunların yaşanmasına neden olmuştur.⁴⁸ Bu ve buna benzer sorunlar, sadece yaşlıları etkilememekte aynı zamanda insanların yaşlılığa ve yaşlanmaya dair fikirlerini değiştirmekte ve kaygı düzeylerini arttırmaktadır.

⁴⁴ İsmet Koç, Mehmet A. Eryurt, Tuğba Adalı & Pelin Seçkiner, "Türkiye'nin Demografik Dönüşümü," Ankara, Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, 2008, s. 50.

⁴⁵ İsmail Tufan, "Demografik Yapı Işığında Türkiye'de Yaşlılığa İlişkin Sosyal Politikalar," **Yaşlılar İçin Sosyal Politika Gündemi Konferans Kitabı**, Ed. Emine Özmete vd. Ankara, Ankara Üniversitesi Yaşlılık Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları, 2011, s. 25.

⁴⁶ TÜİK, "Haber Bülteni: Dünya Nüfus Günü, 2018," (Çevrimiçi) http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=27589&utm_source=feedburner&utm_medium=feed&utm_campaign=Feed%3A+tuikbulten+%28T%C3%9C%C4%B0K-Haber+B%C3%BCltenleri+%28Son+1+Ay%29%29, 29.05.2020.

⁴⁷ Erkuran, **a.g.e.**, s. 26.

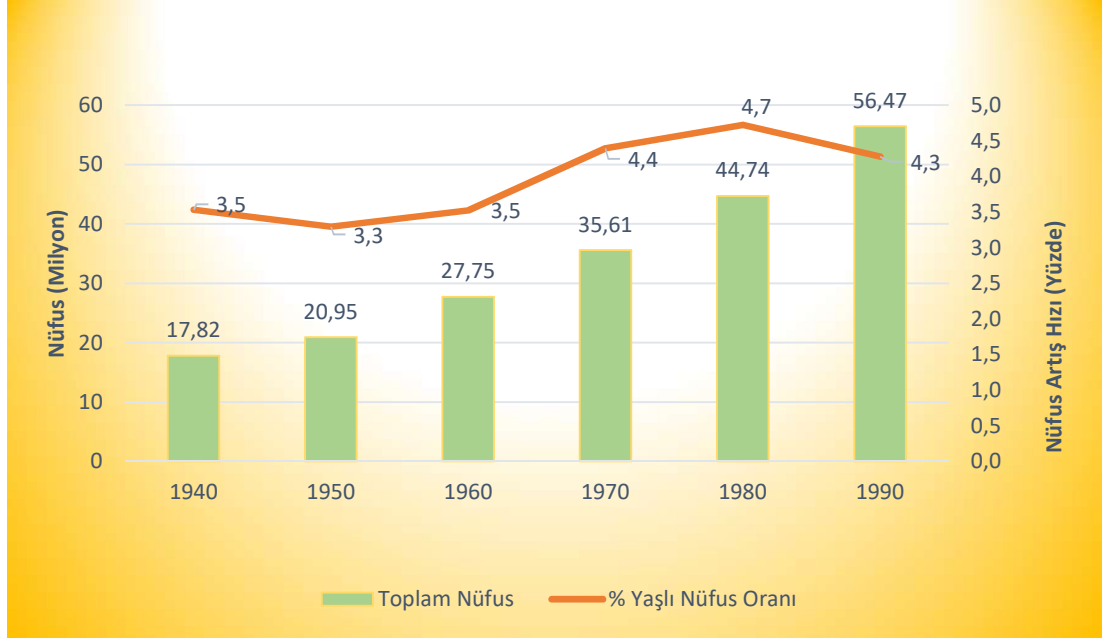
⁴⁸ Abdullah İnce, "Modern Dönemde Yaşlanma ve Din," **The Journal Of Academic Social Science Studies**, Volume 5, Issue 8, 2012, s. 744.

Nüfusun yaşlanması sorunu sadece belirli ülkeleri kapsamamaktadır. Birleşmiş Milletlerin 2019 tarihli Dünya Nüfusunun Yaşlanması Raporu'na göre; nüfusun yaşlanması küresel bir sorun olup bütün ülkeleri etkilemektedir. Nitekim rapora göre 2019 yılında dünya çapında yer alan 65 yaş ve üstü yaşlı nüfus sayısı 703 milyon iken 2050 yılına kadar bu sayının iki katına çıkması öngörülmektedir. Küresel olarak 1990 yılında bu oran %6 iken, 2019 yılında %9 olmuştur, 2050 yılına kadar da bu oranın %16 olması beklenilmektedir. Dolayısıyla dünya çapında 6 kişiden birinin yaşlı olması ihtimali söz konusudur.⁴⁹

Türkiye'de toplam nüfusun önemli bir kısmını oluşturan yaşlı nüfus, her geçen gün orantısal olarak hızlı bir artış göstermektedir. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) veri tabanından elde edilen bilgiler ışığında yaşlı nüfusun toplam nüfusa oranını üç farklı şekilde ele almak mümkündür. Aşağıda Grafik 1'de 1940 – 1990 yılları arasında geçmiş zamanı, Grafik 2'de 2000-2019 yılları arasında yakın geçmiş zamanı ve Grafik 3'te ise 2020 yılından 2080 yılına kadar olan gelecek zamanda, yaşlı nüfusun toplam nüfus karşısında tahmin edilen artış oranı hakkında değerlendirmeler yer almaktadır.

⁴⁹ UN, “World Population Ageing 2019,” (Çevrimiçi) <https://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/ageing/WorldPopulationAgeing2019-Highlights.pdf>, 02 Mayıs 20, s. 1.

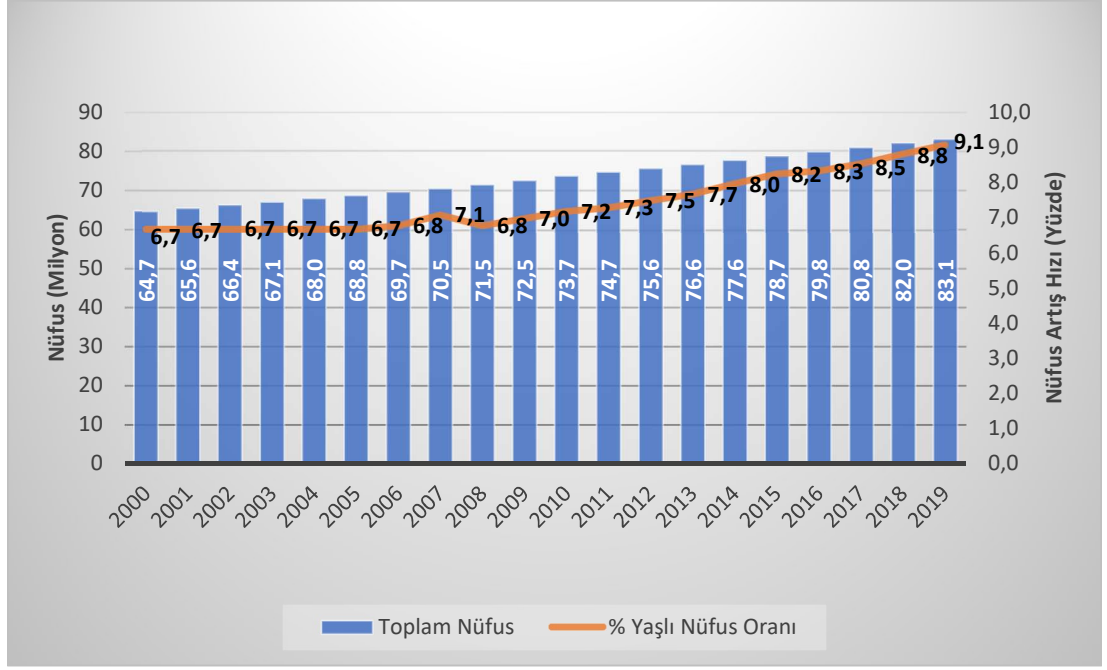
Grafik 1: 1940-1990 Yılları Arasında Yaşlı Nüfus Oranı (65 yaş ve üzeri)

Kaynak: TÜİK, “Yıllara, Yaş Grubu ve Cinsiyete Göre Nüfus, 1935-2019,” (Çevrimiçi) http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1027, 30 Nisan 2020.

1940-1990 yılları arasında yaşlı nüfus oranı incelendiğinde, 1960'lı yıllara kadar yaşlı nüfus oranının %3,5 seyirlerinde devam ettiği görülmüştür. 1970 yılına gelindiğinde kendinden önceki yıllara nispeten son 10 yılda yaşlı nüfus oranında birinci sıçrama meydana gelmiştir. Bu sıçrama 1980 yılına kadar devam etmiştir. 1990 yılında yaşlı nüfus oranı %4,3 iken 2000 yılına gelindiğinde ise bu oran %6,7'ye yükselerek ikinci bir sıçrama meydana gelmiştir.

**Grafik 2: 2000-2019 Yılları Arasında Yaşlı Nüfus Oranı
(65 Yaş ve Üzeri)**

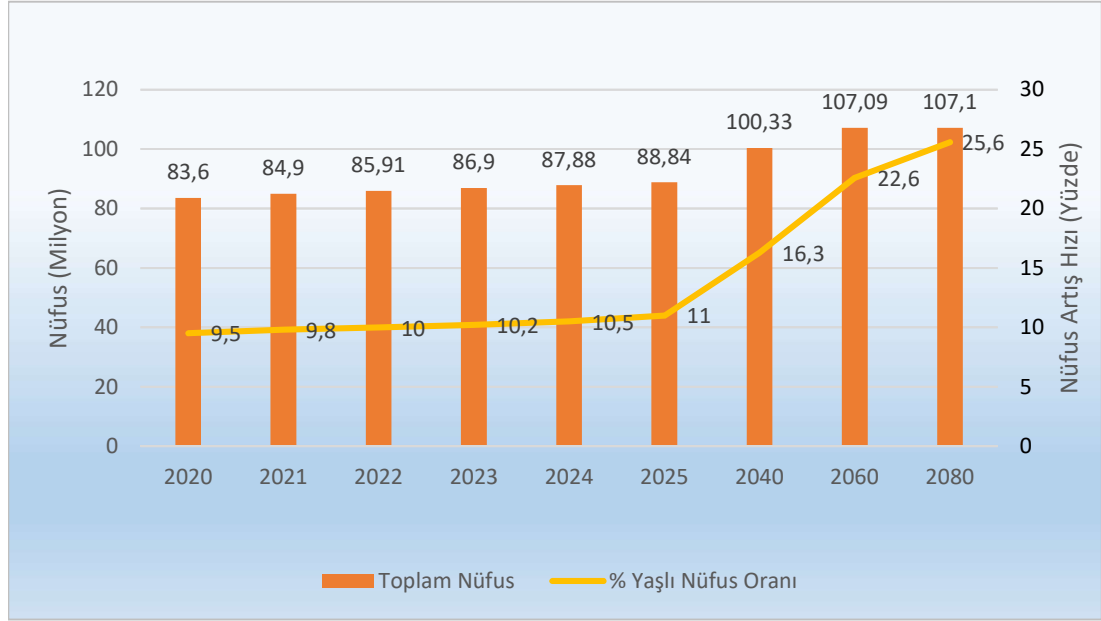

Kaynak: TÜİK, “Yıllara, Yaş Grubu ve Cinsiyete Göre Nüfus, 1935-2019,” (Çevrimiçi) http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1027, 30 Nisan 2020.

2000-2010 yılları arasında yaşlı nüfus oranı rutin bir şekilde artış göstermiştir. 2010 yılında yaşlı nüfus oranı %7,2 iken 2019 yılına gelindiğinde bu oran rutin artışın dışına çıkmış ve %9,1’e dayanmıştır.

2020 yılından 2080 yılına kadar yaşlı nüfus projeksiyonları, TÜİK verileri ışığında değerlendirilse bile; 2020 yılında yaşanan ve küresel çapta etkisini devam ettiren Covid-19 salgın süreci, Türkiye’de yaşlı nüfus oranını olumsuz etkileyecektir. Buna paralel olarak diğer ülkelerin yaşlı nüfus oranında da düşüş öngörülmektedir.

Grafik 3: 2020-2080 Yılları Arasında Görülen ve Öngörülen Yaşlı Nüfus Oranı (65 Yaş ve Üzeri)

Kaynak: TÜİK, “Yıllara, Yaş Grubu ve Cinsiyete Göre Nüfus, 1935-2019,” (Çevrimiçi) http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1027, 30 Nisan 2020.

TÜİK, “İstatistiklerle Yaşlılar, 2020,” (Çevrimiçi) <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Yasli-lar-2020-37227>, 30 Aralık 2021.

Grafik 3’e göre TÜİK, 2020 yılında yaşlı nüfus oranını %9,5 olmasını öngörmekteyken 2024 yılında bu oranı (4 yıl gibi kısa bir zaman zarfından sonra) %10,5 olarak öngörmektedir. 2060 yılına gelindiğinde ise yaşlı nüfus oranını %22,6 olarak öngörülmektedir.

Yaşlı nüfusun sayısı ve oranı her geçen gün artarak devam ederken, Türkiye’de yaşlanma ve yaşlılık üzerine yapılan çalışmalar sosyal bilimler literatüründe yeterli seviyede bulunmamaktadır. Yapılan çalışmaların çoğu sağlık ve bakım hizmetleri dâhilinde yer almaktadır. Nüfusun giderek yaşlanması karşısında yaşlıların istihdam konusu, ileriki zamanlarda hem ülkemizin hem de dünyanın küresel bir sorunu haline gelecektir.⁵⁰

⁵⁰ Umut Ulukan, “Demographic Change in Turkey and Older Workers,” *Fiscaeconomia Journal Homepage*, Cilt 4, Sayı 1, 2020, s. 95-96.

1.1.3. Yaşlılık Yaklaşımları

Teori, kuram veya yaklaşım olarak literatürde karşımıza çıkan, bilimsel araştırmalarda önemli bir fonksiyona sahip olan, birçok olayı farklı şekillerde açıklayan mantığa uygun kurallar bütünüdür. Bilimsel araştırmaların üç temel özelliği vardır. Bu özellikler teorinin gelişmesi, teorinin uygulanması ve teorinin deneysel olarak kanıtlanması ile açıklanmaktadır.⁵¹

Bu bağlamda modern toplumda yaşlılığı, yaşlanmayı açıklamaya çalışan, 1950’li ve 1960’lı yıllara dayanan, 130’u aşkın teori bulunmaktadır. Her biri yaşlanmanın farklı yönlerini konu edinmiştir.⁵² Bu tez kapsamında söz konusu teorilerden en çok öne çıkan başlıklar ele alınacaktır.

1.1.3.1. Yaşamdan Geri Çekilme (İlişki Kesme) Teorisi

Bunlardan biri yaşamdan geri çekilme (ilişki kesme) teorisidir. Yaşamdan geri çekilme teorisi, sosyal gerontologların ilk teorilerindendir. Amerika’nın Kansas şehrinde yaşları 50-90 arasındaki kişilere yönelik yapılan bir araştırmayı dayanak noktası alan⁵³ Elaine Cumming ve William E. Henry tarafından 1961 yılında geliştirilen bir teodir.⁵⁴

Kökeni sosyolojideki fonksiyonalist teoriye bağlı olan yaşamdan geri çekilme teorisi, “onu kullan ya da kaybet” mantığına dayalıdır. Teori, yaşlı bireye toplumda yeni bir yer vermeye çalışmakta, toplum ile yaşlı birey arasındaki mesafeyi karşılıklı olarak uzaklaştırmayı ilke edinmektedir.⁵⁵ Teoriye göre toplum yaşlıya hangi rolü veriyorsa, toplum düzeninin bozulmaması adına yaşlı birey o rolü yapmakla mükelleftir. Toplum tarafından herhangi bir rol verilmediği takdirde, rollerini ve yeteneklerini bırakıp,⁵⁶ yaşamdan yavaş yavaş geri çekilmesi istenilmektedir. Yaşlı

⁵¹ Akçay, **Yaşlılık ve Emeklilik, Kavramlar, Kuramlar ve Sorunlar**, s. 23.

⁵² Ceylan, **a.g.e.**, s. 39.

⁵³ Ayşe Canatan, “Yaşlılar ve Toplum,” **Yetişkinlik ve Yaşlılık Gelişimi ve Psikolojisi**, Ed. Hasan Bacanlı & Şerife Işık, Ankara, Pagem Akademi Yayıncılık, 2019, s. 289.

⁵⁴ Ceylan, **a.g.e.**, s. 41.

⁵⁵ Şentürk, **a.g.e.**, s. 118.

⁵⁶ Canatan, **a.g.e.**, s. 289.

birey ile toplum arasında iletişimin zayıflaması geri çekilmeyi zorunlu hale getirmektedir.⁵⁷ Bu durum toplum açısından bakıldığında yararlı ve doğal bir süreçtir.⁵⁸

İşlevselliği esas alan teoriye göre, yaşlı bireylerin biyolojik olarak çeşitli hastalık ve kırılganlıklara sahip olması, fiziki fonksiyonlarında verimsizliğe sebep olacak, geleneksel ve toplumsal pozisyonlarını olumsuz etkileyecektir. Böyle bir durum yaşlı bireyleri çalışma hayatında işgalci pozisyona düşürecektir. Yaşlı bireylerin emekli edilmeleri ve yerlerini gençlere devretmeleri gerekmektedir. Taze ve güçlü enerjiye sahip olan gençlerden daha fazla verim elde edileceği düşünülmektedir. Ayrıca teorinin savunucuları tarafından yapılan çalışmalarda; ilerleyen yaşına bağlı olarak çeşitli hastalıklara sahip olan yaşlı bireylerin, emeklilik hakkında olumlu düşünceleri olduğu, moral ve mutluluklarını arttıran bir yaşantıyı elde ettikleri ifade edilmektedir.⁵⁹

Teori birçok hususta eleştiri almıştır. Öncelikle yaşlılık sürecine uyum sağlamak için yaşamdan geri çekilmeye, toplumdan ilişik kesmeye gerek yoktur. Nitekim yaşlılık süreci toplumun içinde iken de adapte olunacak bir süreçtir. İkinci eleştiri, yaşamdan soyutlanıp bağını koparan yaşlı bireyin çok üst seviyede mutluluğa eriştiği hususudur. Yapılan çalışmalar neticesinde aksi yönde bulgular elde edilmiştir. Üçüncü eleştiri, toplumsal hayattan ve çalışma hayatından tamamen uzaklaşan yaşlı bireyin toplumsal yapılar/değerler ve eğilimler içerisinde değerlendirilmesine yöneliktir.⁶⁰ Dördüncü eleştiri, yaşlıların toplumdan soyutlanmasının onları yalnızlığa itmesine karşı getirilmiştir. Bu bağlamda yaşlılar toplumdan gelebilecek sosyal desteklerden mahrum bırakılmıştır.⁶¹

⁵⁷ Onur, **a.g.e.**, s. 162.

⁵⁸ Ceylan, **a.g.e.**, s. 42.

⁵⁹ Giddens, **a.g.e.**, s. 225.

⁶⁰ Sibel Kalaycıoğlu, Uğraş U. Tol, Önder Küçükural, & Kurtuluş Cengiz, **Yaşlılar ve Yaşlı Yakınları Açısından Yaşam Biçimi Tercihleri**, Ankara, Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları, 2003, s. 10.

⁶¹ Ceylan, **a.g.e.**, s. 42.

1.1.3.2. Aktivite/Etkinlik Teorisi

Geri çekilme teorisi gerontolojinin ilerlemesinde önemli katkılar sağlamış olmasına rağmen yapılan deney ve testler, teorinin zayıf noktalarını ön plana çıkarmıştır. Bu zayıf noktalar karşısında eleştiriler artmış, aktivite teorisi ve süreklilik teorisi ortaya çıkmıştır.⁶² Aktivite/Etkinlik teorisi, yaşamdan geri çekilme teorisinin neticesinde oluşan problemlere; çözüm arayışı ile ortaya çıkmıştır. Havighurst, Neugarten ve Tobin tarafından öncülük edilmiş, “yaşlılığa kişisel uyum” çalışmaları ile teorinin gelişmesine katkı sağlanmıştır.⁶³ Teori, başarılı bir yaşlanma sürecini elde etmenin yegâne yolunun aktif yaşlılığa bağlı olduğunu savunmaktadır.⁶⁴

Başarılı bir yaşlanmanın gerçekleşmesi için yaşlıların bizzat hayatın içinde aktif bir şekilde yer almaları gerekmektedir. Eğer hayatın içine aktif bir şekilde katılamıyorsa elinde olmayan elzem sebepler söz konusudur. Bu elzem sebepler; yakınlarının vefat etmesi, çeşitli sağlık sorunlarının yaşanması ya da yaşlı bireyi hayata bağlayan kanalların tıkanmasıdır. Böyle bir tıkanıklık olması dâhilinde ya tıkanıklığın açılması gerekmekte ya da yaşlı bireyin hayatın içinde aktif bir şekilde yer alması için alternatif kanalların bulunması gerekmektedir.⁶⁵ Aksi durumda irade dışı gerçekleşen problemler yaşlı bireyin mutsuzluğuna yol açacaktır.

Aktif yaşlılık döneminde, tıpkı gençler gibi psikolojik ve toplumsal ihtiyaçları olan yaşlı bireylerin⁶⁶ yeni döneme adapte olması beklenmekte, kaybedilen sosyal rol ve statülerin yerini yenileri ile değiştirmesi istenilmektedir. Örneğin ailede anne-baba rolünde yer alan bireyin yeni dönemde dede-nene rolünü benimsemesi veya yaşlılık öncesi aktif bir statüye sahip olan bireyin yaşlılık sonrası vakıf, dernek gibi gönüllü kuruluşlarda toplum gönüllüsü olarak aktifliğini devam ettirmesi beklenmektedir.⁶⁷

⁶² Şentürk, **a.g.e.**, s. 124.

⁶³ Canatan, **a.g.e.**, s. 290.

⁶⁴ Taşçı, **Sosyal Politikada Dezavantajlı Gruplar: Tarih, Yaklaşım ve Uygulama**, s. 71.

⁶⁵ Kalaycıoğlu, Tol, Küçükural, & Cengiz **a.g.e.**, s. 10.

⁶⁶ Onur, **a.g.e.**, s. 162.

⁶⁷ Müftüler, **a.g.e.**, s. 33.

Aktivite teorisine göre yaşlılar hayatlarında aktif olmak zorundadır; yaşlılık döneminde mutluluk ancak aktif bir süreç ile elde edilir.⁶⁸ Yapılan araştırmalar, aktif bir yaşlılık dönemi geçiren bireylerin diğer yaşlı bireylere nispeten psikolojik olarak yüksek morale sahip olduğunu, daha sağlıklı olduğunu, yaşama isteğinin fazla olduğunu⁶⁹ ve daha uzun yaşadığını göstermiştir.⁷⁰

1.1.3.3. Süreklilik Teorisi

Öne çıkan diğer bir teori, süreklilik teorisidir. Süreklilik teorisi, R.C. Atchhley tarafından geliştirilen, yaşamdan geri çekilme ve aktivite teorilerine göre yaşlılığın karmaşık sürecine, daha geniş bir açı ile bakmaya çalışan,⁷¹ normal yaşlılığı, yaşlılığın patolojik türünden ayıran bir teodir.⁷²

Teori yaşlılığın karmaşık sürecini, içsel ve dışsal süreç olmak üzere ikiye ayırmaktadır. Yapılan ayrıma göre içsel süreklilik; sabır, duygu, tecrübe, tercihler, meyletmeler ve yeteneklerden teşekkül eden, psikolojik içsel bir yapı olarak tanımlanmaktadır. Dışsal süreklilik ise, bireyin yaşlılık dönemine kadar olan faaliyetlerindeki yeteneği, aktivitesi, çevre ve farklı rollere ilişkin performansı ile bağlantısını anlamak gerektiğini öne sürmektedir.⁷³

Teorinin öncülerine göre yaşlı birey hayatın herhangi bir aşamasında dışsal yapıda sürekliliği kaybettiği zaman, içsel sürekliliği artırır ise, kaybettiğini telafi etme şansı elde edebilir.⁷⁴ Bu durum hayatında bir şeyi kaybettiğini göstermekten ziyade, hayatında yer alan birtakım unsurların değiştiğini, yeni bir atmosfere girdiğini gösterir. Bir bakıma yaşlı birey eskiden sahip olduğu rollerinin yerine yenilerini ekleyip, geliştirerek çevresine uyum sağlamayı, yaşlılığa adapte olmayı tercih eder.⁷⁵ Böyle bir

⁶⁸ Ceylan, a.g.e., s. 46.

⁶⁹ Akçay, **Yaşlılık ve Emeklilik: Kavramlar, Kuramlar ve Sorunlar**, s. 47.

⁷⁰ Ceylan, a.g.e., s. 46.

⁷¹ Onur, a.g.e., s. 164.

⁷² Kalaycıoğlu, Tol, Küçükural, & Cengiz a.g.e., s. 11.

⁷³ A.e., s. 11.

⁷⁴ T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, **Türkiye’de Yaşlılık Dönemine İlişkin Beklentiler**, Ankara, T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yayınları, 2011, s. 11.

⁷⁵ Velittin Kalımkara, **Temel Gerontoloji Yaşlılık Bilimi**, Ankara, Nobel Yayınları, 2011, s. 37

durum bireyin yaşlılık dönemine kadar sahip olduğu bazı özelliklerini korumayı ve sürdürmeyi⁷⁶ istemesinden kaynaklanır. Örneğin, bir doktorun, polisin ya da pilotun emeklilik sonrası çalışmaya devam etmesi gibi.

Süreklilik teorisine göre, yaşam doyumunu elde etmenin yolu başarılı yaşlanma sürecinden geçmektedir. Başka bir ifade ile yaşlılık döneminden veya emeklilik döneminden haz almanın yolu ancak aktif olmak ile mümkündür. Bu bakış açısı bireyin yaşlılık öncesi aktifliğine veya pasifliğine göre şekillenmektedir. Gençlik döneminde aktif ve hareketli bir yapıya sahip olanların, yaşlılık döneminde pasif olmaları beklenemediği gibi, sessiz, sakin ve içe kapanık bir yapıya sahip olanların da aktif ve hareketli olmaları beklenmemektedir. Dolayısıyla bir insanın yaşlılığının nasıl olacağı gençlik ve yetişkinlik dönemlerinden itibaren sinyallerini vermektedir.⁷⁷ Bu minvalde “kişi yedisinde ne ise yetmişinde de odur⁷⁸ ya da huylu huyundan vazgeçmez” ifadeleri yerinde bir tabirdir.

1.1.3.4. Rol Bırakma Teorisi

Rol bırakma teorisi, 1973 yılında sosyolog Z. S. Blau tarafından geliştirilen bir teoridir. Sosyolog Z. S. Blau'ya göre; emeklilik ve dulluk gibi sosyal rollerin değişmesi⁷⁹ toplumun temel kuramsal yapısına katılmayı sona erdirdir.⁸⁰

Doğum ile başlayan hayat serüveninde yaşamın her aşamasında bireye çeşitli roller verilir; anne, baba, eş, çocuk, torun, öğretmen, doktor, hemşire gibi birçok rol sıralanabilir. Bu roller bireyin toplumdaki sosyal yönünü ortaya çıkardığı gibi çeşitli pozisyonlarla da bireyin öz saygınlığının temelini oluşturur.⁸¹ Bir bakıma bireyi toplumda tanımlayan kimlikler gibidir.

⁷⁶ Ceylan, **a.g.e.**, s. 48.

⁷⁷ Kalınkara, **a.g.e.**, s. 37.

⁷⁸ Taşçı, **Sosyal Politikada Dezavantajlı Gruplar: Tarih, Yaklaşım ve Uygulama**, s. 73.

⁷⁹ Şeref Uluocak, Cumhur Aslan, Gökhan Gökulu, Olgun Bilir & Coşkun Bakar, “Çanakkale Yaşlı Atlası,” **Çanakkale Olay Gazetesi**, Kasım 2013, s. 42.

⁸⁰ Onur, **a.g.e.**, s. 163.

⁸¹ Akçay, **Yaşlılık ve Emeklilik: Kavramlar, Kuramlar ve Sorunlar**, s. 30-31.

Yaşlılık döneminde bir takım rol kayıpları ile karşı karşıya kalınır. Bireyin emekli olması ile birlikte daha önce sahip olduğu yetkileri ve ayrıcalıkları elinden alınır. Eşinin vefat etmesi ise aile yapısında meydana gelen yeni bir rol kaybının habercisidir.⁸² Yaşlı bireyin mesleki ve aile yapısında yer alan, hayatında çok büyük öneme sahip olan bu rol kayıpları sosyal statülerini ve öz saygınlığını olumsuz etkiler.⁸³ Hayatın içinde yaşadığı kayıplar, küçülen toplumsal ilişki ağına paralel olarak yaşlılığın ilerlemesi yeni bir süreci ve rolü beraberinde getirir.⁸⁴

1974 yılında sosyolog Irving Rosow, ABD’de bulunan bireylerin istekli bir şekilde yaşlılık ile toplumsallaşmadıklarını savunur. Yaşlılığa hazırlıksız gelen bu bireylerin yeni rollerini “rolsüzlük rolü” olarak nitelemektedir.⁸⁵ Yaşlılara tanımlanan bu roller sosyal destekten uzak olduğu gibi yaşlıları değersiz kılmaktadır.⁸⁶

Teoride geçen yaşlı bireylerin rol kaybı meselesi, abartıldığı gerekçesi ile eleştiri almıştır. Yapılan bazı araştırmalardan elde edilen verilere göre yaşlı bireylerin çoğu rol kaybı yaşamamaktadır. Pek çok yaşlı birey, rollerini bırakmaları durumunda özgürlüğü ve özgür yaşama fırsatını elde ettiğini ifade etmiştir.⁸⁷

1.1.3.5. Alt-Kültür Teorisi

Alt-Kültür teorisi, 1965 yılında A.M. Rose tarafından geliştirilen bir teoridir.⁸⁸ Alt-kültür, belirli bir kategoride yer alan kişiler tarafından oluşturulan, başka kategorideki kişilere nispeten kendi içlerinde daha fazla iletişim halinde olunan, bir kültürün geliştirilmesidir.⁸⁹

Alt-kültürlerin gelişebilmesi için iki ihtimal söz konusudur; birinci ihtimal toplumdaki fertlerin benzer pozitif yakınlıklara, sorunlara ve uzun süreli arkadaşlıklara sahip olması; ikinci ihtimal ise toplumdan belirli bir kesimin dışlanması, ayrı

⁸² Hablemitoğlu, & Özmete, **a.g.e.**, s. 146.

⁸³ Akçay, **Yaşlılık ve Emeklilik: Kavramlar, Kuramlar ve Sorunlar**, s. 31.

⁸⁴ Şentürk, **a.g.e.**, s. 132.

⁸⁵ Onur, **a.g.e.**, s. 163.

⁸⁶ Müftüler, **a.g.e.**, s. 39.

⁸⁷ Canatan, **a.g.e.**, s. 292.

⁸⁸ Müftüler, **a.g.e.**, s. 39.

⁸⁹ Akçay, **Yaşlılık ve Emeklilik: Kavramlar, Kuramlar ve Sorunlar**, s. 56.

tutulmasıdır.⁹⁰ Yani bireyler, toplumun etkin yapısından soyutlandığında ya da çeşitli menfaatler neticesinde bir araya geldiklerinde kendilerine özgü bir alt kültür oluşmaktadır.⁹¹

Teoriye göre yaşlılar toplum içinde kendi kültürlerine, değerlerine ve kimliklerine uygun bir alt-kültür eğilimindedir.⁹² Düşüncelerini, kimliklerini ve kültürlerini ancak bir alt-kültüre üye oldukları takdirde sürdürebilirler.⁹³ Burada ifade edilen alt-kültür yaşlıların mevcut kültürlerinden tamamen ayrılması değil kısmi olarak farklılaşmasıdır. Yaşlı bireyler bu tür örgütlenmeler içerisine katılarak benzer özelliklere sahip gruplar ile tecrübelerini, değerlerini, inanç ve yaşam biçimlerini paylaşma fırsatı elde etmektedir.⁹⁴ Ayrıca yaşlı bireylerin fiziki bazı özelliklerinin zayıflaması ve değişen toplumsal statüsünde ortaya çıkan rol kayıplarının yaşanması, toplumdan dışlanmasına yol açmaktadır.⁹⁵

Yaşlıların taleplerini dile getirdiği bu tür örgütlenmeler, ABD’de yaygın bir şekilde faaliyetlerine devam etmektedir. Teoriye göre yaşlıların hak arama adına yapmış oldukları bu mücadeleleri ve düşünceleri, azınlık grupların tepkilerine benzetilmektedir.⁹⁶

Teori uygulanabilirliği açısından bakıldığında yaşlıların tamamını bir kefeye koyması ve yaşlıları homojen kabul etmesi noktasında eleştiri konusu olmuştur.⁹⁷ Çünkü yaşlılar din, dil, ırk, siyasi ve kültürel olarak heterojen bir yapıda yaratılmıştır.⁹⁸ Hâl böyle iken bireysel ve çevresel faktörlerin dikkate alınmamış olması, yaşlıların yeterince önemsenmediğini göstermektedir.⁹⁹ Teoride belirtildiği gibi yaşlılar, toplumun azınlık grubunu veya alt grubunu değil statü grubunu oluşturmaktadır.

⁹⁰ A.e., s. 56.

⁹¹ Taşçı, **Sosyal Politikada Dezavantajlı Gruplar: Tarih, Yaklaşım ve Uygulama**, s. 73.

⁹² Şentürk, **a.g.e.**, s. 165.

⁹³ Canatan, **a.g.e.**, s. 292.

⁹⁴ Recep Yıldız, “Yaşlılık Üzerine Teorik Yaklaşımlar,” **Yaşlılarla Sosyal Hizmet**, Ed. Ali R. Abay & Fethi Güngör, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayını, 2017, s. 25.

⁹⁵ Taşçı, **Sosyal Politikada Dezavantajlı Gruplar: Tarih, Yaklaşım ve Uygulama**, s. 73.

⁹⁶ Yıldız, **a.g.e.**, s. 25.

⁹⁷ Taşçı, **Sosyal Politikada Dezavantajlı Gruplar: Tarih, Yaklaşım ve Uygulama**, s. 73.

⁹⁸ Kalaycıoğlu, Tol, Küçükural, & Cengiz **a.g.e.**, s. 11.

⁹⁹ Müftüler, **a.g.e.**, s. 40.

1.1.3.6. Sosyal Değiş-Tokuş Teorisi

Blue ve Emerson tarafından ilk çalışmaların yapıldığı teorinin tarihsel süreci 1920'li yıllara dayanmaktadır. Temelinde faydacılık ve davranışçılık ön plana çıkmaktadır.¹⁰⁰ Teoriye göre bireyin yaşlılık öncesi dönemde sosyal yönden aktif olması; çeşitli hobilere yer vermesi, toplumsal ilişkilere önem vermesi, yaşamını anlamlı ve yararlı aktivitelerle değerlendirmesi başarılı bir yaşlanma döneminin zeminini hazırlayacaktır. Dolayısıyla yaşlılık dönemini anlamlı kılmamanın yollarından biri sosyal ilişkilerin öncesinde düzenlenmesi gerekmektedir.¹⁰¹

1.2. YOKSULLUK VE SOSYAL YARDIM

Tezin konusu iki kavramı daha ele almayı gerektirmektedir: Yoksulluk ve sosyal yardım. Yoksulluk ve sosyal yardım kavramları ise tıpkı bir bütünün iki ayrılmaz parçası gibidir. Bu parçalardan birinin varlığı diğerine bağlıdır. Yani birbirinin olmazsa olmazlarıdır.

İnsanca yaşamaya yönelik herhangi bir gelire sahip olmayan, yardıma muhtaç olan kişilere yoksul denilirken, yoksullara yönelik yapılan ayni ve nakdi yardımlara ise sosyal yardım denilmektedir. Bu çerçevede yoksulluk ve sosyal yardım kavramlarını açmakta fayda bulunmaktadır.

1.2.1. Yoksulluk

Tarihin her döneminde akademisyenlerin, araştırmacıların, siyasetçilerin, dini görevlilerin; toplumun her kesiminin en mühim ve en yaygın sorunları arasında yerini alan yoksulluk, günümüzde de etkinliğini halen sürdürmektedir.¹⁰²

¹⁰⁰ Yasin Demir, "Yaşlılık Kuramları," **Yaşlılık Psikolojisi Bütüncül Yaklaşım**, Ed. Hatice Kumcağız & Yasin Demir, Ankara, Pagem Akademi, 2021, s.44.

¹⁰¹ Hablemitoğlu, & Özmete, **a.g.e.**, s. 148.

¹⁰² Hüsnü Koyuncuoğlu, "Yoksulluk ve Türkiye'de Yoksullukla Mücadele Politikaları," **İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı 37, 2017, s. 175.

Yoksulluk (poverty) kavramı ilk defa 1901 yılında mânâsına uygun bir şekilde Benjamin Seebohm Rowntree tarafından tanımlanmıştır. Rowntree'ye göre yoksulluk; toplam gelirin biyolojik yapının asgari ihtiyaçları karşısında yetersiz kalmasıdır.¹⁰³

Genel olarak yoksulluğu ifade edecek olursak; mevcut kaynakların ve gelirin yetersiz olması veya olmaması, insanın yaşamını devam ettirebilmesi için gerekli asgari ihtiyaçların temin edilememesi, sağlık ve güvenlik gibi insani gereksinimlerden yoksun kalınması durumudur.¹⁰⁴

Dünya genelinde yoksulluğun kavramsal boyutuna bakıldığı zaman ortak bir tanıma rastlanılmamaktadır. Yapılan tanımların kapsamı yoksulluk yaklaşımları, yoksulluk çizgisi, yoksulluk ölçümleri çerçevesinde şekillenmektedir. Bu tanımlar ülkeden ülkeye, kültürden kültüre ve bulunduğu zaman dilimine bağlı olarak değişmektedir.¹⁰⁵ Ancak ortak bir payda düşünüldüğünde yoksulluğun ortaya çıkmasında ekonomik sorunların etkin bir rol aldığı¹⁰⁶ ve birbirinden farklı¹⁰⁷ boyutlara sahip olduğu kabul edilmektedir.¹⁰⁸

Yoksulluğun boyutları veya yaklaşımları olarak ifade edilen yoksulluk türleri, karşılanamayan ihtiyaçların derecesine göre sınıflandırılmaktadır.¹⁰⁹ Bu kapsamda mutlak yoksulluk, göreceli (nispi) yoksulluk, insani yoksulluk, çalışan yoksulluğu, kır-kent yoksulluğu ve objektif-sübjektif yoksulluk ele alınacaktır.

¹⁰³ Muharrem Es & Tuncay Güloğlu, "Bilgi Toplumuna Geçişte Kentleşme ve Kentsel Yoksulluk: İstanbul Örneği," **Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı 8, 2004, s. 81.

¹⁰⁴ Mehmet Akif Kara, "Yoksullukla Mücadelede Sosyal Yardım Uygulamaları: Gümüşhane Örneği," **The Journal of Academic Social Science Studies**, Sayı 63, 2017, s. 563.

¹⁰⁵ Fikret Şenses, **Küreselleşmenin Öteki Yüzü: Yoksulluk**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2006, s. 62.

¹⁰⁶ Arzu Yıldırım, "Türkiye'de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele," **İktisadi ve İdari Yaklaşımlar Dergisi**, Cilt 1, Sayı 1, 2019, s. 4.

¹⁰⁷ Faruk Taşçı, "Yoksulluğa ve Yoksullara Dönük Ahlak Yaklaşımları," **Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi**, Sayı 57, 2009, s. 483.

¹⁰⁸ Rabiha Y. Arabacı, "Yoksulluğun Kavramsal Çerçevesi," **Gelir Dağılımı ve Yoksulluk Kavram Teori Uygulama**, Ed. M. Ç. Özdemir & E. İslamoğlu, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2017, s. 144.

¹⁰⁹ Abdurrahman Benli & Bora Yenihan, "Yoksulluğun Kavramsal Çerçevesi," **Yoksulluk Farklı Boyutlarıyla**, Ed. Gökçe Cerev & Bora Yenihan, Bursa, Dora Yayınevi, 2018, s. 4.

1.2.1.1. Mutlak Yoksulluk

Mutlak yoksulluk, hanehalkı ya da bireylerin hayatlarını idame ettirebilmeleri için asgari refah düzeyine erişememesi veya ihtiyaçlarını karşılayamaması durumu olarak tanımlanmaktadır.¹¹⁰ Bu çerçevede gıda, giyim ve barınma gibi insanın hayatını idame ettirmesi için temel ihtiyaçlar en asgari seviyede yer almaktadır. Mutlak yoksulluk dar anlamda, temel gıda ihtiyacının karşılanamaması olarak tanımlanırken, geniş anlamda ise gıda ihtiyacının yanı sıra giyinme, barınma gibi diğer temel ihtiyaçları da kapsamaktadır.¹¹¹

Mutlak yoksulluğa göre temel ihtiyaçların kapsamı tam olarak netlik kazanamamıştır. Ayrıca bu ihtiyaçların asgari miktarlarının ne kadar olacağına dair herhangi bir mutabakata varılamamıştır. Pek çok sorunu içinde barındıran bu yaklaşıma göre az gelişmiş ülkelerin yoksulluk seviyesini tanımlamak makul görülmemektedir.¹¹² Nitekim ihtiyaçlar zamana, mekâna, şartlara, koşullara, kültürlere ve inançlara göre değişmekteyken herkese hitap eden belirli bir ihtiyaç listesi hazırlamak şartları güçleştirmekten ibaret olacaktır. Böyle bir durum objektif bakış açısına sahip olduğu ileri sürülen mutlak yoksulluğa subjektif bir görünüm katacaktır.¹¹³

Mutlak yoksulluğun hesaplanmasında bireylerin hayatını devam ettirebilmesi için gerekli olan gıda ve gıda dışı tüketim ihtiyaçları ayrı ayrı tespit edilip minimum seviyede belirlenir. Nüfusun tamamı için önerilen, kişi başı alınması gereken günlük kalori miktarı ile hesaplanır. Çıkan sonuçtan daha az miktarda kalori alan bireyler yoksulluk çizgisinin altında yer alır.¹¹⁴

1990 yılında Birleşmiş Milletler Kalkınma Programında (UNDP-United Nations Development Programme) yer alan bir araştırmada kişi başı günlük alınması

¹¹⁰ Çağlar Özdemir, “Yoksulluğun Ölçüm Yöntemleri,” **Gelir Dağılımı ve Yoksulluk Kavram Teori Uygulama**, Ed. Mustafa Ç. Özdemir & Emel İslamoğlu, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2017, s. 185.

¹¹¹ Arabacı, **a.g.e.**, s. 153.

¹¹² Doğan Bıçk1, **Kent(te), Yoksulluk, Ayrışma ve Yaşam Kalitesi**, Bursa, Dora Yayınevi, 2015 s. 44.

¹¹³ Arabacı, **a.g.e.**, s. 153.

¹¹⁴ Bıçk1, **a.g.e.**, s. 44.

gereken kalori miktarının sabit olmadığı, ülkelerin sosyo-ekonomik durumlarına göre değişkenlik gösterdiği belirtilmiştir. Yapılan araştırma neticesinde gelişmiş ülkelerde günlük alınması gereken kalori miktarı 3.390, gelişmekte olan ülkelerde 2.480, gelişmemiş ülkelerde ise 2.070 olarak tespit edilmiştir.¹¹⁵

2003 yılında Dünya Bankası (DB) tarafından düzenlenen “yoksulluk” konulu toplantıda bir kişinin hayatını devam ettirebilmesi için günlük alması gereken minimum kalori miktarı 2.400’dür. Bu hesaba göre az gelişmiş ülkelerde mutlak yoksulluğun sınırları kişi başı 1 Dolar, Latin Amerika ülkeleri için 2 Dolar, Orta Avrupa ülkeleri (Türkiye’nin de içine dahil edildiği) için 4 Dolar’dır. Sanayisi gelişmiş ülkeler için ise bu sınır kişi başı günlük 14 Dolar olarak belirlenmiştir.¹¹⁶

2008 yılında ise TÜİK tarafından yapılan yoksulluk çalışmasında, Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) ve Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından belirlenen, bir kişinin harcaması gereken kalori miktarı 2100 olarak tespit edilmiştir. Dünya genelinde mevcut duruma bakıldığında, Hindistan gibi az gelişmiş ülkelerin çoğunda bu yaklaşımın uygulanabilirliği söz konusu olmakta ve yoksulluk sınırı hesaplanabilmektedir.¹¹⁷

1.2.1.2. Göreli (Nispi) Yoksulluk

Görelî yoksulluk, temel ihtiyaçlarını mutlak suretle karşılayabilen,¹¹⁸ yaşadığı toplumun ortalama refah seviyesine erişemeyen birey ya da hanehalkı olarak tanımlanmaktadır.¹¹⁹ Bireylerin, toplum içinde yer alan refahtan adil bir şekilde istifade edememesinden kaynaklanan yoksulluk türüdür. Bu yoksulluk türünde, temel

¹¹⁵ Benli & Yenihan, **a.g.e.**, s. 5.

¹¹⁶ Adnan Mahiroğulları, “Yoksullukla Mücadelede Sosyal Politika Önlemleri (Sivas Örneği),” **11. Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Kongresi Kitabı**, Ankara, TÜRK-İŞ, 2010, s. 115.

¹¹⁷ Yunus Taş & Selami Özcan, “Türkiye’de ve Dünya’da Yoksulluk Üzerine Bir Araştırma,” **International Conference on Eurasian Economies**, Ed. Selahattin Sarı, Alp H. Gencer, Bekir Aşık & Aynura Turdalieva, Kazakistan, Turan University Press, 2012, s. 3.

¹¹⁸ Hilal E. Işkın, “Yoksulluk ve Gelir dağılımı Adaletsizliği,” **Sosyal Sorunlarda Güncel Tartışmalar**, Ed. Yılmaz Daşlı, Ankara, Anı Yayıncılık, 2019, s. 217.

¹¹⁹ Arabacı, **a.g.e.**, s. 154.

gıda ihtiyaçları karşılanırken, toplumun ortalama yaşam standardı için gerekli olan sosyal beklentiler ve sosyal ihtiyaçlar karşılanamamaktadır.¹²⁰

Görelî yoksulluğun tespit edilmesinde ilk adım bireyin ya da hanehalkının ortalama refah seviyesinin belirlenmesi hususudur. Refah ölçüsünün belirlenebilmesi için gelir düzeyi ve tüketim düzeyi baz alınır. Bu düzeyin belirli bir oranı yoksulluk sınırını verir.¹²¹ Sınırın altında kalanlar görelî yoksul olarak kabul edilir. Görelî yoksulluğun ayırt edici özelliği yoksullukla ilgili tespit edilen ölçütlerin tamamının göreceli olmasıdır. Göreceli ölçütler ışığında toplumda her zaman yoksul bir kitlenin tespit edilmesi mümkündür.¹²²

Yoksulluk çalışmalarında görelî yoksulluğun tercih edilmesi bakımından incelendiğinde; mutlak yoksulluk türüne nispeten gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde daha fazla kullanıldığı görülmektedir.¹²³ Ekonomik İş birliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) verilerine göre gelişmiş ülkeler arasında görelî yoksulluk oranının en fazla olduğu ülke ABD'dir.¹²⁴

1.2.1.3. İnsani Yoksulluk

“İnsani yoksulluk”, temelde A. Sen'in “yapabilirlik yaklaşımı”na dayanmaktadır. Bu yaklaşıma göre, yoksulluk meselesi sadece “gelir”den mahrum olmakla ilgili değildir, eldeki gelir ile neye muktedir olunabildiği ile ilgilidir. Bu anlamda gelir üzerinden neler yapılabildiği, yoksulluğu belirleyicidir.¹²⁵ Bu yaklaşımın uzantısında insani yoksulluk kavramı ilk defa 1997 yılında UNDP

¹²⁰ Benli & Yenihan, **a.g.e.**, s. 5-6.

¹²¹ Rengin Ak, Armağan Türk & Berna A. Bingöl, “Yoksulluğun Ölçülmesi,” **Yoksulluk Farklı Boyutlarıyla**, Ed. Gökçe Cerev & Bora Yenihan, Bursa, Dora Yayınevi, 2018, s. 21.

¹²² Benli & Yenihan, **a.g.e.**, s. 6.

¹²³ Mehmet Karakaş, “Küresel Yoksulluğun Öteki Yüzü: Yeni Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma,” **Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 12, Sayı 2, Aralık 2010, s. 8.

¹²⁴ Serkan Yolcu, **Anayasa Yargısında Sosyal Hakların Korunması**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2018, s. 134.

¹²⁵ Cihan S. Öz & Cavit Çolakoğlu, “Yapabilirlikten Yoksunluk Açısından Mikro Kredi Uygulaması: Sakarya İli Örneği,” **Çalışma ve Toplum Dergisi**, Sayı 55, 2017, s. 2043-2048.

dâhilinde yayınlanan İnsani Gelişme Raporu'nda¹²⁶ birtakım bireylerin insani yaşam standartlarına erişememesi,¹²⁷ ulaşamaması anlamında kullanılmıştır.

UNDP'nin yoksulluğun hesaplanmasında kullandığı ölçüt İnsani Yoksulluk Endeksi'dir.¹²⁸ İnsani yoksulluğun hesaplanmasında parasal olmayan göstergelerden yararlanılır. Bu göstergeler; yaşam süresi, bilgi düzeyi ve yaşam kalitesi olmak üzere üç kriterden oluşur.¹²⁹

İnsani yoksulluğa göre yoksulluğun ilk göstergesi uzun yaşam süresinden mahrum kalınmasıdır. Bu çerçevede UNDP hesaplamaları 40 yaşı sınır kabul etmektedir. Bu sınırın altındaki yaşam süresi, insani yoksulluk kapsamında ele alınmaktadır. Eğitim imkânlarından yoksun kalınması insani yoksulluğun ikinci göstergesidir. Bu gösterge dâhilinde yapılan hesaplamalar okuma-yazma bilme oranları dikkate alınarak yapılır. Ekonomik ve sosyal imkânların elde edilememesi ise insani yoksulluğun üçüncü göstergesi olarak değerlendirilmektedir.¹³⁰ Son göstergenin hesaplamalarında; sağlıklı işleme suyuna, temel sağlık imkânlarına ve 5 yaşın altında yeterli beslenme koşullarına ulaşamayan nüfusun yüzdelik ortalamaları kullanılır.¹³¹ Bu ortalamalar neticesinde insani yoksulluk endeks değeri belirlenmektedir. Endeksin veri ve kavram çerçevesinde noksanlıkları olmasına rağmen yoksulluğun ölçülmesinde kayda değer bir katkı sunduğu tartışmasız bir gerçektir.¹³²

¹²⁶ Ak, Türk & Bingöl, **a.g.e.**, s. 16.

¹²⁷ Coşkun C. Aktan, "Dünyada ve Türkiye'de İnsani Yoksulluk," **Yoksullukla Mücadele Stratejileri**, Der. Coşkun C. Aktan, Ankara, Hak-İş Konfederasyon Yayını, 2002, s. 1.

¹²⁸ İsmail Doğan, **Sosyoloji Kavramlar ve Sorunlar**, Ankara, Pagem Akademi, 2014, s. 572.

¹²⁹ Tolga Kabaş, **Türkiye'de Yoksulluk ve Gelir Dağılımı**, Adana, Akademisyen Kitabevi, 2014, s. 43-44.

¹³⁰ Adem Üzümcü & Mustafa Korkat, "Türkiye'de Gelir Dağılımı Adaletsizliği ve Yoksullukla Mücadelede Sosyal Yardımların Gelişimi (2003-2012)," **Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt 5, Sayı 8, 2014, s. 139-140.

¹³¹ Aktan, **a.g.e.**, s. 1.

¹³² Banu Metin, "Yoksullukla Mücadeleye İnsan Hakları Açısından Bakmak: Amartya Sen'in Kapasite (Capability) Yaklaşımı Temelinde Bir değerlendirme," **E- Journal Of Yasar University**, Cilt 9, Sayı 36, 2014, s. 6320.

1.2.1.4. Çalışan Yoksulluğu

Çalışan yoksul, çalışan yoksulluğu veya yoksulların çalışması gibi literatürde farklı şekillerde karşımıza çıkan, evveliyatında ekonomik ve sosyolojik çerçevede ele alınan istatistiki bir kavramdır. Evrensel açıdan bakıldığında yoksul bir hanehalkında hayatını devam ettiren çalışanlara “çalışan yoksul” denilmektedir. Bu hususta iki unsur ön plana çıkmaktadır; birinci unsur bireyin çalışıyor olması, ikincisi ise yoksulluk sınırı altında geliri olan bir hanehalkının üyesi olması durumudur. Çalışan yoksulluğunun belirlenmesinde sadece çalışan kişi ölçüt olarak alınmaz aynı zamanda üyesi olduğu hanenin toplam geliri ve üye sayısı da dikkate alınır.¹³³

Çalışan yoksulluğa yönelik çeşitli kurum ve kuruluşlar birtakım araştırmalar yapmış ve tanımlamalara yer vermiştir. Bu minvalde Dünya Bankasına göre günlük geliri 1,25 doların altında olanların durumu aşırı yoksul sayılırken, geliri 2 doların altında olanlar ise ortalama yoksul olarak ifade edilmektedir.¹³⁴ Eurostat (Avrupa Topluluğu İstatistik Ofisi), bir yılın yarısından fazlasını ücretli veya maaşlı bir şekilde çalışmasına rağmen ulusal ortalama gelirin %60’ının altında harcanabilir bir gelire sahip olan, bir hanehalkında yaşayan kişileri çalışan yoksul olarak tanımlamaktadır.¹³⁵ Eurostat’ın son verilerine göre Avrupa’da çalışan kitlenin neredeyse %10’u yoksulluk sınırının altında yer almaktadır.¹³⁶ ILO (Uluslararası Çalışma Örgütü) verilerine göre düşük ve orta gelirli ülkelerde istihdam edilen yaklaşık 700 milyon işçinin, günlük 3,20 doların altında yaşadığı, aşırı veya orta yoksulluk seviyesinde olduğu ifade edilmektedir.¹³⁷

¹³³ Recep Kapar, “Türkiye’de Çalışan Yoksullar,” (Çevrimiçi) <http://www.sosyalkoruma.net/pdf/asocalisan.pdf>, Ankara, Ankara Sanayi Odası Yayın Organı, Kasım- Aralık 2010, s. 53-54.

¹³⁴ Tuncay Yılmaz, “Çalışan Yoksulluğu,” **Yoksulluk Farklı Boyutlarıyla**, Ed. Gökçe Cerev & Bora Yenihan, Bursa, Dora Yayınevi, 2018, s. 188.

¹³⁵ Eurofound, “Working Poor in Europe,” (Çevrimiçi) https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/ef_publication/field_ef_document/ef1025en.pdf, 13.05.2020.

¹³⁶ Eurofound, “Working Poor,” (Çevrimiçi) <https://www.eurofound.europa.eu/tr/topic/working-poor>, 13.05.2020.

¹³⁷ ILO, “World Employment and Social Outlook – Trends 2019,” (Çevrimiçi) https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---publ/documents/publication/wcms_670542.pdf, 13.05.2020.

Çalışanların yoksul olmasının nedenleri arasında kimilerine göre asgari ücretin düşüklüğü kimilerine göre bireysel yetenek ve özelliklerin yetersizliği yer almaktadır.¹³⁸ Çalışan yoksulların eğitim durumlarına bakıldığında en düşük çalışan yoksul oranına sahip olan kişilerin yükseköğretim seviyesinde olduğu görülmektedir.¹³⁹ Bu kapsamda AB'ye üye 25 ülkede bir araştırma yapılmıştır. Yapılan araştırmanın neticesinde eğitim seviyesinin artması ile çalışan yoksulların oranında azalma tespit edilmiştir. Eğitim seviyesi en düşük olan çalışanın yoksulluk riski %14 iken, orta öğrenim seviyesinde %8, yükseköğretim seviyesinde ise %3 düzeyindedir. Ülke bazında örnek verilecek olursa, Romanya'da yükseköğretim düzeyinde yer alan çalışan yoksul oranı %1 iken, en düşük eğitim seviyesinde çalışan yoksul oranı ise %52 seviyelerindedir.¹⁴⁰

Sonuç olarak çalışan yoksulluğun azaltılması için ivedi bir şekilde hanehalkının diğer üyelerine yönelik olarak da işgücüne katılım sağlayacak ve istihdamı arttıracak politikalar izlenmelidir. Bu kapsamda iş alanlarının sayısı artırılmalı, çalışma koşulları geliştirilmeli ve gelir seviyesi insana yakışır hale getirilmelidir.¹⁴¹ Özellikle asgari ücret gelir grubunda yer alan kişilerin bir işi olmasına rağmen mevcut geliri ile yoksulluk sınırının altında yer alması;¹⁴² kamu tarafından istisna kapsamında tutulmalıdır. Ücret vergilendirmeleri ve sosyal güvenlik kesintileri asgari ücretlinin lehine olacak şekilde değiştirilmeli ve harcanabilir gelirleri artırılmalıdır.¹⁴³

1.2.1.5. Kır-Kent Yoksulluğu

Kır-kent yoksulluğu, yoksulluğun mekânsal olarak ifade edilmesidir. Kırsal yoksulluğun temel bileşenleri arasında tarım ve hayvancılıkta üretimin gerçekleşmesi

¹³⁸ Yılmaz, **a.g.e.**, s. 188.

¹³⁹ Büşra Çavuşoğlu, "Türkiye'de Çalışan Yoksulluğun Genel Görünümü," **Sosyal Güvence Dergisi**, Sayı 1, 2011, s. 26.

¹⁴⁰ Yılmaz, **a.g.e.**, s. 191-192.

¹⁴¹ Kapar, **a.g.e.**, s. 62.

¹⁴² Sibel Yılmaz, "Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının Yoksullukla Savaşım Politikaları İçindeki Yeri (Eskişehir Örneği)," (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Anadolu Üniversitesi, SBE), Eskişehir, 2006, s. 31.

¹⁴³ Kapar, **a.g.e.**, s. 62.

adına toprak, önemli bir fonksiyona sahiptir.¹⁴⁴ Bu yoksulluğun eksenine bakıldığında toprak sahibi olmayan köylüler, tarım işçileri, az miktarda toprağa sahip olan toprak sahipleri ve kırsal alanlarda mal ve hizmet desteği veren zanaatkârlar yer almaktadır.¹⁴⁵

Kırsal yoksulluğun bulunduğu yerlerde sağlık, eğitim ve sosyal imkânların yetersizliği, teknoloji, kamu hizmetleri ve kültürel faaliyet imkânlarının eksikliği kendini göstermektedir.¹⁴⁶ Kırsal yoksulluğun etkileri kentsel yoksulluğa nispeten daha serttir. Geleneksel bir üretim yöntemine sahip olan tarım sektörünün kişi başına düşen üretim ve gelirinin yerleşik olmasından dolayı bu bölgelerdeki üretim ve gelir standarttır. Bu da yoksulluğun kırsal alanlarda sabit hale gelmesine neden olmaktadır.¹⁴⁷

Kır-kent yoksulluğu, birçok nedeni (gelir dağılımı eşitsizliği, işsizlik oranının artması, savaşların olması) içinde barındıran,¹⁴⁸ ülkeden ülkeye farklılık gösteren bir yoksulluk türüdür. Temel nedeni sanayi öncesine dayanan, sanayileşme dönemine kadar devam eden geçiş sürecindeki sorunlardır. Sanayi öncesi dönemde tarımsal faaliyetlerde etkinliğini sürdüren köylü sınıfının kimliği değişime uğramış, kırsal bölgelerde çözümler ön plana çıkmıştır. Sanayileşme ile birlikte kentlerde emek talebine duyulan gereksinim artmıştır.¹⁴⁹ Tarımın makineleşmesi, kırsalda emek fazlasına neden olmuş, köyden kente göç hızlanmıştır. Yaşanan iç göç kırsal alandaki yoksulluğun kentlere taşınmasına ve buna bağlı olarak da biçim değiştirmesine sebep olmuştur.¹⁵⁰

¹⁴⁴ Işkın, **a.g.e.**, s. 221.

¹⁴⁵ Volkan Pehlivan, “Küreselleşme, Yoksulluk, Türkiye,”(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, SBE), İstanbul, 2010, s. 22.

¹⁴⁶ Benli & Yenihan, **a.g.e.**, s. 8.

¹⁴⁷ Pehlivan, **a.g.e.**, s. 22.

¹⁴⁸ Gizem B. Yıldızak, “Kentsel Yoksulluk: Çanakkale Örneğinde Fevzi paşa Mahallesi,” **Akademik Düşünce Dergisi**, Sayı 1, 2020, s. 48.

¹⁴⁹ Mehmet Özel, “Kentsel Yoksulluk ve Türkiye’de Yerel Yönetimlerin İşlevleri,” **İdealkent**, Cilt 6, Sayı 16, 2015, s. 161.

¹⁵⁰ T.C. Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, **Kentsel Yoksulluk, Göç ve Sosyal Politikalar Komisyonu Raporu**, Ankara, Nisan 2009, s. 15.

1.2.1.6. Objektif-Sübjektif Yoksulluk

Yoksulluğun başka bir türü olan objektif yoksulluk, yer yer literatür de nesnel yoksulluk ya da refah yaklaşımı olarak karşımıza çıkmaktadır. Yoksulluğu meydana getiren unsurları, nereden kaynaklandığını ve yoksulluktan kurtulmak için ihtiyaç duyulan durumları, önceden belirlenen normatif yaklaşımları¹⁵¹ (ideal olan kural ve kaideleri) içermektedir. Bu yaklaşıma göre kişi veya hanehalkının objektif olarak yoksul sayılabilmesi için temel asgari ihtiyaçlarını karşılayamaması ve yoksulluk çizgisinin altında yer alması gibi faktörler ölçüt olarak kabul edilmektedir.¹⁵²

Sübjektif yoksulluk ya da öznel yoksulluk diye tabir edilen yoksulluk türünde ise kişilerin tercihleri söz konusudur. Kişinin kendini yoksul olarak tanımlaması, bu yoksulluk türünde yeterli bir ölçüttür.¹⁵³ Bir bakıma kişinin beyanı esastır. Dolayısıyla kişinin temel ihtiyaçlarının ne kadar karşılanıp ne kadar karşılanamadığına dair kendi algısal yapısı ön plana çıkmakta ve bu kapsamda geliştirilen bir yoksulluk türü olarak ifade edilmektedir.¹⁵⁴ Bu yoksulluk türünde hanehalkı ihtiyaçlarının karşılanması için gerekli minimum gelir seviyesi (MGS)'nin ne kadar olması gerektiğine cevap aranmaktadır.¹⁵⁵

1.2.2. Sosyal Yardım

Yoksulluk, acizlik ya da kendine yetememe gibi durumlar sadece geçmişte yaşanan bir olgu değil aynı zamanda mevcut düzende ve gelecekte de devam etmesi beklenen, koşullara göre değişebilen zorluklardır. Bu zorluklar ile başa çıkabilmenin ve insan gibi yaşayabilmenin yolu sosyal yardımlardan geçmektedir. Sosyal yardımın

¹⁵¹ Renata Lok-Dessallien, "Review of Poverty Concepts and Indicators," **UNDP Social Development Poverty Elimination Div Poverty Reduct Ser**, (Çevrimiçi) <http://www.undp.org/povertypublications/povReviewpdf>, Sayı 21, 1999, s. 3.

¹⁵² Alparslan A. Başaran & Murat Çetinkaya, "Türkiye'de Sübjektif Yoksulluk Profili: 2003-2008," **Sosyo Ekonomi**, Sayı 19, 2013 s. 245.

¹⁵³ Işkın, **a.g.e.**, s. 218-219.

¹⁵⁴ Taşçı, **a.g.e.**, "Yoksulluğa ve Yoksullara Dönük Ahlak Yaklaşımları," s. 486.

¹⁵⁵ Başaran & Çetinkaya, **a.g.e.**, s. 246.

ne olduğu, sosyal yardıma yönelik yaklaşımlar ve olumlu-olumsuz yönleri ile sosyal yardımlar bu kısımda özet bir şekilde verilecektir.

1.2.2.1. Kavramsal Olarak Sosyal Yardım

Sosyal yardım ilkçağdan beri varlığını sürekli devam ettiren, aile, akraba, komşuluk ve dini hassasiyetler ölçüsünde şekillenen,¹⁵⁶ terimsel olarak tarih sahnesine çıkışı tam olarak bilinmeyen, sanayileşme döneminin bir parçası olduğu tahmin edilen bir kavramdır.¹⁵⁷

Sosyal yardım kavramının sabit ve evrensel bir tanımı olmamakla birlikte ülkeden ülkeye, kültürden kültüre değişen tanımlamalar ile ifade edilmektedir.¹⁵⁸ ILO sosyal yardımı, ihtiyaç sınırındaki kişilerin hakkı olan ve onlara fayda sağlayan, vergilerden finanse edilen, sosyal güvenlikten ayrı bir hizmet türü olarak tanımlamaktadır.¹⁵⁹ Dünya Bankası ise sosyal yardımı, geliri test edilen, yoksul hanehalkına yönelik yapılan nakdi fayda olarak ifade etmektedir.¹⁶⁰

Genel olarak sosyal yardım, yerel ölçüler kapsamında kendisine ve bakmakla yükümlü olduğu hanehalkının elzem sebeplere bağlı olarak asgari seviyede geçindirme imkânına sahip olmayan, gönüllü veya kamu kuruluşları tarafından yapılan muhtaçlık tespitine bağlı olarak verilen aynı ve nakdi yardımlardan oluşan sosyal güvenlik yöntemi ve sosyal hizmet alanı olarak ifade edilmektedir.¹⁶¹ Sosyal yardımın manası bu şekilde tanımlanırken gayesi ve gayesinin etki alanları merak edilen konular arasında yer almaktadır.

¹⁵⁶ Faruk Taşçı, **Sosyal Politikalarda Can Simidi: Sosyal Yardım**, Ankara, Nobel Yay., 2010, s. 65.

¹⁵⁷ A.e., s. 37.

¹⁵⁸ Ian Gough, “Güney Avrupa’da Sosyal Yardım,” (Çev. Burcu Yakut Çakar & Utku Barış Balaban) **Sosyal Politika Yazıları**, Ed. A. Buğra & Ç. Keyder, İstanbul, İletişim Yayıncılık, 2013, s. 234.

¹⁵⁹ James Midgley, “Poor Law Principles and Social Assistance in the Third World: A Study of the Perpetuation of Colonial Welfare,” **International Social Work**, Volume 27, Issue 1, 1984, s. 19.

¹⁶⁰ Dena Ringold & Leszek Kasek, **Social Assistance in the New EU Member States Strengthening Performance and Labor Market Incentives**, World Bank Working, Papers, 2007, s. 4.

¹⁶¹ Ertuğrul Yuvalı, **Türk Sosyal Güvenlik Hukukunda Merkezi (Kamusal) Sosyal Yardımlar**, Ankara, Turhan Kitabevi, 2017, s. 89.

1.2.2.2. Sosyal Yardıma Yönelik Yaklaşımlar

Sosyal yardıma yönelik teorilerden ziyade daha genel yaklaşımlar bulunabilmektedir. Bunlar insanî, toplum odaklı ve devlet bağlamında öne çıkmaktadır.

İnsani Yaklaşım, sosyal yardımların gerekliliğine ve önem derecesine vurgu yapılmaktadır. Buna göre, kişinin “insan olmasından ötürü” sosyal yardımı hak ettiği düşüncesinden neşet etmiştir. Bu yaklaşım insanı merkezine alması ve insani bir bakış açısına sahip olmasından mütevellit insanlar arası ayırımın önüne geçmiştir. Bu düşünceye göre sosyal yardımların yapılmasında esas olarak kabul edilen ölçüt insan olmaktır.¹⁶²

Sosyal yardımların yapılmasında ortaya konan başka bir yaklaşım ise *toplum odaklı yaklaşımdır*. Toplum odaklı yaklaşımın tartışma konusu; yardıma muhtaç olan kişinin muhtaçlığının altında yatan sebebin toplumdan mı kaynaklandığı yoksa kişinin kendi hatasından mı kaynaklandığıdır.¹⁶³

Adam Smith’in savunuculuğunu yaptığı liberal anlayışa göre kişinin muhtaçlığı kendi kusurundan kaynaklanmaktadır. Bu düşünceye muhalif olan bir gruba göre insan toplumdan bağımsız olmayan toplumu etkileyen ve toplumdan etkilenen bir varlıktır. Dolayısıyla insanı toplumdan bağımsız düşünmek mümkün değildir. Hal böyle iken yoksulluğun kaynağına inildiğinde toplumunda kusurları bulunmaktadır. Bu minvalde yoksulluğu gidermenin yolu sosyal yardımlardan geçmektedir.¹⁶⁴

Son olarak, sosyal yardımların hak temelli olduğunu ifade eden bir yaklaşım türü ise *devlet endeksli yaklaşımdır*. Kişinin sosyal yardıma muhtaç olması iktisadi anlamda bağımlı ve yoksul olduğunu gösterir. Nitekim bu yaklaşıma göre koruyucu

¹⁶² Erdal T. Karagöl & Nergis Dama, “Geçmişten Günümüze Sosyal Yardımlar,” **SETA**, Sayı 139, Kasım 2015, s. 9.

¹⁶³ **A.e.**, s. 9.

¹⁶⁴ Faruk Taşçı, “Yoksulluk ve Sosyal Hizmet,” (Çevrimiçi) <http://webcast.istanbul.edu.tr/Mediasite6/Play/fcec8bc68e5c46b58300211a8c8f61c71d>, 20.05.2020.

ve kollayıcı bir role sahip olan devletin yoksullara sosyal yardımda bulunması beklenilmektedir.¹⁶⁵ Bu beklentinin sebebi; sosyal güvenliği güvence altına alma görevinin devlete ait olduğu düşüncesidir. Sosyal yardım, sosyal güvenliğin bir unsuru olduğuna göre sosyal yardımların devlet eliyle yapılması bu güvence kapsamı dahilindedir. Dolayısıyla sosyal yardım, yapılması bakımından devletin bir görevi iken yardıma muhtaç olan yoksullar için ise sosyal bir hak olarak görülmektedir.¹⁶⁶

1.2.2.3. Olumlu - Olumsuz Yönleri ile Sosyal Yardımlar

Sosyal yardım yaklaşımları, uygulama aşamasında bazı olumlu veya olumsuz zeminler ile karşı karşıya gelebilmektedir. Başka bir ifade ile sosyal yardım uygulamalarında olumlu veya olumsuz durumlar söz konusu olabilmektedir.

Olumlu yönlerinde öne çıkan bazı hususlar bulunmaktadır. Bunlardan biri sosyal güvenlik sistemi içinde oluşabilen muhtemel boşlukları, sosyal yardım uygulamalarının dolduruyor olmasıdır. Sosyal yardımın olumlu yönlerine bakıldığında ilk etapta sosyal güvenlik sistemindeki boşlukları tamamlayıcı yönü ön plana çıkmaktadır. Sosyal yardımların, sosyal güvenlikte ortaya çıkan veya çıkabilecek eksikleri tamamlamaya yönelik bir özelliğinin olması; sosyal güvenlik sisteminin daha fazla gelişmesine imkân sağlamaktadır. Sosyal yardımın bu yönünün işlevselliği ancak güçlü bir sosyal sigortanın varlığı ile olur.¹⁶⁷

Sosyal yardımın başka bir olumlu yönü bireyin tasarruflu yaşamasına olanak tanımasıdır. Yardımların ihtiyacın niteliğine ve önem derecesine göre kişisel olarak ayarlanabilmesi tasarruf sağlamayı mümkün kılmaktadır.¹⁶⁸ Bu fonksiyona göre birey iktisatlı yaşamayı davranış biçimi haline dönüştürmektedir.¹⁶⁹ Böylece israfın da önüne geçilmiş olacaktır.

¹⁶⁵ Faruk Taşçı, “Sosyal Yardım Yapma(ma) Gerekçeleri Üzerine Yaklaşımlar,” **Kamu-İş, İş Hukuku ve İktisat Dergisi**, Cilt 9, Say 4, 2008, s. 13.

¹⁶⁶ Yuvalı, **a.g.e.**, s. 396.

¹⁶⁷ Taşçı, “Sosyal Yardım Yapma(ma) Gerekçeleri Üzerine Yaklaşımlar,” s. 8.

¹⁶⁸ Abdurrahman İ. Oral, **Sosyal Güvenlik Hukuku**, Ed. Nüvit Gerek & Abdurrahman İ. Oral, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayını, 2004, s. 44.

¹⁶⁹ Sait Dilik, “Sosyal Yardımlar: İki Anlamlı Bir Terim,” **Ankara Üniversitesi S.B.F. Dergisi**, Cilt 35, Sayı 1, 1980, s. 70.

Sosyal yardımın diğ er olumlu yönü; yardıma muhtaç olan kişinin kısa süreli de olsa muhtaçlık psikolojisinden kurtulabilmesi, ruhsal sağlığı açısından büyük önem arz etmektedir. Böyle bir durum kısa süreli kendi ayakları üzerinde durabilen bir kişinin, psiko-sosyal anlamda desteklendiğini göstermektedir.¹⁷⁰

Sosyal yardımın bir diğ er olumlu yönü yardıma muhtaç olan kişiye kendi kendine yetebilecek bir hale gelmesi için zaman kazandırmaktır. Kişi yapılan sosyal yardımlarla zaman kazanabileceğinden ötürü bilgi ve becerilerine yoğunlaşma fırsatı da elde edecektir.¹⁷¹

Sosyal yardımın başka bir olumlu yönü ise kişinin hayatını idame ettirebilmek adına çeşitli su ları (gasp, yağma, kapkaç, yankesicilik, dolandırıcılık) işlemeye mecbur kalmasının önüne geçmektir.¹⁷²

Öte yandan sosyal yardım uygulamalarında bazı *riskler (olumsuz durumlar)* de görülebilmektedir. Bunlardan biri damgalanma ve küçük d   r lme endi esidir. Buna göre, sosyal yardıma ihtiyacı olan kişinin, yardımdan faydalanabilmesi için muhtaçlığını ispatlamak zorunda kalması; kişiyi küçültücü, onurunu incitici ve toplumda d  layıcı bir duruma düşürmektedir.¹⁷³ Bu durum bireyi olumsuz psikolojik etkilerle ba  ba a bırakacağından ötürü tehlikeli olarak görülmektedir. Mevcut sosyal yardım uygulamalarının ifası sırasında insanların teşhir edilmesi ve rencide edici bir durumla karşı karşıya bırakılması psiko-sosyal etkileri açısından son derece mühim bir sorun oluşturmaktadır.¹⁷⁴ Bu tarz bir riskin ortadan kaldırılması en temelde “talep” yerine “arz” odaklı sosyal yardımları gerekli kılmaktadır. Başka bir ifade ile yoksul olanın başvurusuna gerek kalmadan tespit edilip, kendisine sosyal yardımın arz edilmesine dayalı bir mekanizma önemlidir. Türkiye, Bütünleşik Sosyal Yardım ve

¹⁷⁰ Taşçı, “Sosyal Yardım Yapma(ma) Gerekçeleri  zerine Yaklaşımlar,” s. 9.

¹⁷¹ Musa  kizoğlu, “Yoksulluk ve Sosyal Yardım İlişkisi: Ankara Mamak İlçesinde Ampirik Bir Araştırma,” **Toplum ve Sosyal Hizmet**, Cilt 13, Sayı 1, s. 93.

¹⁷² Taşçı, “Sosyal Yardım Yapma(ma) Gerekçeleri  zerine Yaklaşımlar,” s. 9.

¹⁷³ Dilik, “Sosyal Yardımlar: İki Anlamlı Bir Terim,” s. 71.

¹⁷⁴ Emirali Karadoğan, “Sosyal Yardımların Psikososyal Mitleri,” ** alı ma ve Toplum Dergisi**, 46(3), 2015, s. 126.

Hizmet Sistemi aracılığı ile yoksulluk haritası çıkarma çabası sonucunda, bu tarz bir riski minimize etmeye çalışmaktadır.¹⁷⁵

Sosyal yardımın yapılmasında başka bir olumsuz yansıması, yardıma muhtaç kişiyi tembelliğe itme riski ve bu tembelliğin kişiyi bağımlı hale dönüştürme riskidir. Robert Haveman tarafından yapılan bir çalışmada sosyal yardımların iş gücü piyasasını ve iş gücü piyasasındaki çalışma arzusunu olumsuz etkilediği tespit edilmiştir. Haveman'ın çalışmasına göre, gelir koruma desteklerinin miktarı, yoksulluğu ve gelir eşitsizliğini azalttığı gibi çalışma arzusunu da azaltmakta böylece işsizliği de arttırmaktadır.¹⁷⁶ Haveman'ın çalışmasından anlaşılabacağı üzere yapılan sosyal yardımlar kişiyi tembelliğe sevk etmektedir. Adam Smith'e göre yoksullara yönelik yapılan sosyal yardımların hiçbir fayda sağlamadığı gibi kişinin tembelliği alışkanlık haline getirmesine¹⁷⁷ aynı zamanda meslek haline dönüştürmesine de neden olmaktadır.

İngiltere'de 18. yüzyılda yoksullara yönelik yasal düzenlemeler yapılmıştır. O dönemin İngiltere parlamento üyesi Edward Lytton'a göre, yoksullara yönelik yasal düzenlemenin neticesinde bir kötülüğün ortadan kaldırılması hedeflenirken binlercesinin çoğalmasına neden olunmuştur. Bu kapsamda düzenlenen yoksul yasaların yansıması dilenciliği bitirmemiş aksine meslek haline dönüştürmüştür.¹⁷⁸ Yaşanan bu durum Adam Smith'in düşüncesini destekler niteliktedir.

P. F. Drucker, ABD'de yoksullara yönelik yapılan sosyal yardımların neticesinde; sosyal yardım miktarının artmasına paralel olarak yoksulluk ve çaresizlik

¹⁷⁵ Abdullah Yılmaz, Yaşar Aksanyar & Tahsin Güler, "Sosyal Yardım Olgusu ve Türkiye'de Şartlı Sosyal Yardım Uygulamaları," *Ekev Akademi Dergisi*, Sayı 73, 2018, s. 597-605.

¹⁷⁶ Ülker Şener, "Yoksullukla Mücadelede Sosyal Güvenlik, Sosyal Yardım Mekanizmaları ve İş Gücü Politikaları," TEPAV Politika Notu, (Çevrimiçi) https://www.tepav.org.tr/upload/files/1271313906r3055.Yoksullukla_Mucadelede_Sosyal_Guvenlik.pdf, 2010, 30.05.2020, s. 7.

¹⁷⁷ Taşçı, "Sosyal Yardım Yapma(ma) Gereççeleri Üzerine Yaklaşımlar," s. 5.

¹⁷⁸ Onur Kovancı, **Kapitalizm, Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadelede Tarihsel Bir Deneyim: İngiliz Yoksul Yasaları**, Ankara, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, 2003, s. 53-54.

oranın arttığını ve sosyal yardımların yoksulları bağımlı hale getirdiğini ifade etmiştir.¹⁷⁹

Nitekim sosyal yardımların ülkeden ülkeye, kültürden kültüre farklılıklar göstermesi, mutlak bir kanaatin oluşmasını imkânsız hale getirmektedir. Söz konusu yardımlar kimilerini bağımlı ve tembel hale getirirken, kimilerinin de toparlanıp ayağa kalkmasını sağlayabilir. Bu tarz bir riski minimize etmek için, çalışabilecek durumda olan yoksulların istihdama yönlendirme mekanizmasının kurulmasıdır. Türkiye’de “Sosyal Yardım-İstihdam İlişkisi Eylem Planı” dahilinde merkezi hükümet tarafından çeşitli projeler yürütölmek suretiyle adımlar atılmaktadır.¹⁸⁰

Sosyal yardım uygulamalarının başka bir riskli yanı suistimale açık olması hususudur. Sosyal yardımların yapılmasında iki farklı türde suistimal ile karşı karşıya kalınmaktadır. Birincisi kişinin sosyal yardıma ihtiyacı olmamasına rağmen sosyal yardımlardan yararlanmasıdır.¹⁸¹ Örneğin, maddi durumu yerinde olan kişinin üzerine kayıtlı bir şeyin olmaması ve sigortasız bir işte çalışması, sosyal yardımlardan yararlanabilmesi için yeterli şartlara sahip olduğunu göstermektedir.

Suistimal edilen diğör bir husus ise sosyal yardımlarda mükerrerlik; aynı kişinin birbirinden farklı birden fazla kurumdan sosyal yardım alması durumudur.¹⁸² Bu durumun istismara açık olması, esas ihtiyaç sahiplerinin de yardımlardan mahrum olmasına neden olmaktadır. Sorunun çözümüne ilişkin Türkiye’de 2011 yılında bütünleşik sosyal yardım bilgi sistemi (SOYBİS) kurulmuştur. Kurulan sistem sayesinde 30 milyona yakın vatandaşın verileri tek bir çatı altında toplandığı gibi istenilen evrak sayısında azalma, başvuru süresinde ise hızlanma olmuştur.¹⁸³ TÜBİTAK tarafından geliştirilen bu sistemde 22 kamu kurum ve kuruluşu ile iş birliği yapılmış, sosyal yardımların tek çatı altında toplanması sağlamış ve kamu kurum ve kuruluşlar tarafından yapılan mükerrer yardımların önüne geçilmiştir.¹⁸⁴

¹⁷⁹ Mesut Çakır & Şansel Aldemir, “Yoksulluğun Küresel Boyutları,” *Avrupa Araştırmaları Dergisi*, Cilt 9, Sayı 2, 2001, s. 180.

¹⁸⁰ Neslihan Arslan, “Sosyal Yardımlar ve İstihdam İlişkisinin İncelenmesi: Sivas İlinde Bir Alan Araştırması,” *LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 5, Sayı 1, 2014, s. 28.

¹⁸¹ Taşçı, “Sosyal Yardım Yapma(ma) Gerekçeleri Üzerine Yaklaşımlar,” s. 6.

¹⁸² *A.e.*, s. 6.

¹⁸³ Karagöl & Dama, *a.g.e.*, s. 18.

¹⁸⁴ Yıldırım, *a.g.e.*, s. 25-26.

İKİNCİ BÖLÜM

YAŞLI YOKSULLUĞUNA YÖNELİK SOSYAL YARDIMLAR

Yaşlı yoksulluğuna yönelik sosyal yardımların daha iyi anlaşılabilmesi için öncelikle konunun özünü oluşturan yaşlı yoksulluğunu açıklamak, akabinde yaşlı yoksulluğuna yönelik yapılan sosyal yardımların gerekçelerine değinmek yerinde olacaktır.

2.1. YAŞLI YOKSULLUĞU

Yoksulluğun ağır şartlarına maruz bırakılan ve bu ağır şartlar karşısında çaresizce yoksullukla mücadele etmek zorunda kalan yaşlılar, toplumun dezavantajlı grupları arasında öne çıkmaktadır. Yaşlı yoksulluğu her geçen gün dünyaya hızla yayılan bir sorun haline gelmektedir. Ekonomik olarak gelişmiş ve gelişmekte olan birçok ülkenin çözülmesi beklenen sorunları arasında yerini almaktadır.¹⁸⁵

Yaşlı yoksulluğunun ortaya çıkmasında pergelin bir ayağını nüfusun yaşlanması oluştururken diğer ayağını ise yaşlılara yönelik izlenen ekonomi politikaları oluşturmaktadır.¹⁸⁶

Dünya çapında yaşlı nüfus oranı ilk defa 1998 yılında çocuk nüfus oranını geçmiştir; yaşlı nüfus oranı %19,1 iken çocuk nüfus oranı ise %18,8'dir.¹⁸⁷ 2050'ye kadar yaşlı nüfus oranlarının hızlı bir şekilde artacağı düşünülmektedir. Bu durum üreten nüfus ile bağımlı nüfus arasındaki makasın daralmasına¹⁸⁸ neden olacaktır. Dolayısıyla yaşlı nüfusun bağımlılık oranının değişmesi beklenilmektedir.

¹⁸⁵ Ecem N. Nazlier Keser, "Türkiye'de Yaşlı Yoksulluğu Sorununa Yönelik Bir Değerlendirme," **Journal of Society & Social Work**, Cilt 30, Sayı 2, 2019, s.739.

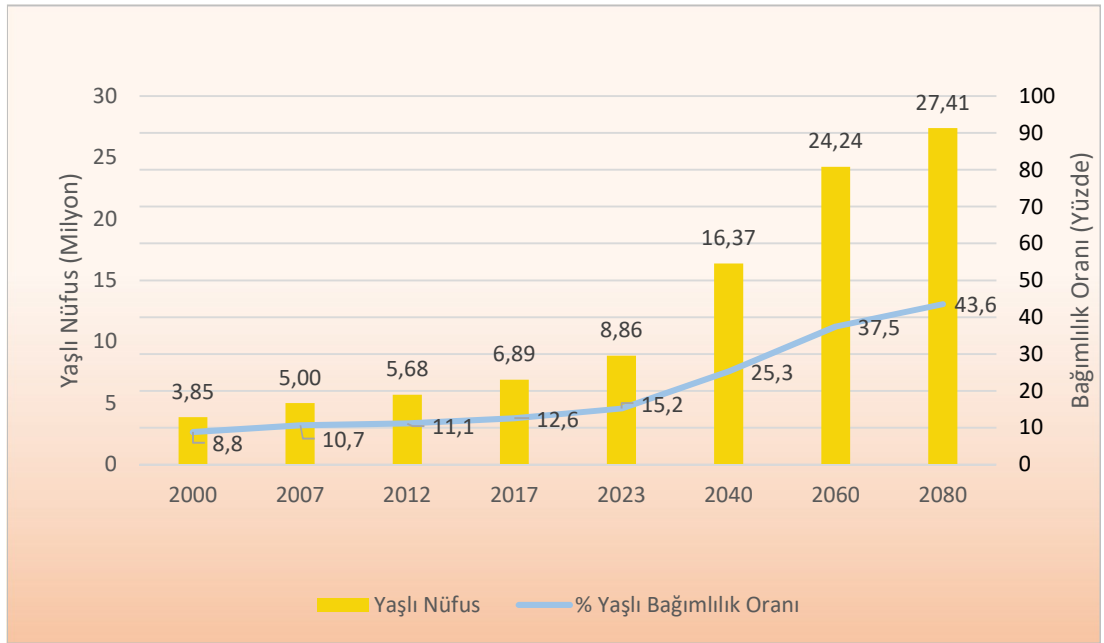
¹⁸⁶ A.e., s. 741.

¹⁸⁷ Yeşim Gökçe Kutsal, "Yaşlanan Dünya, Yaşlanan Toplum, Yaşlanan İnsan," **Hacettepe Toplum Hekimliği Bülteni**, Cilt 24, Sayı 3-4, 2003, s. 1.

¹⁸⁸ Oğuz Karadeniz & Negihan D. Öztepe, "Türkiye'de Yaşlı Yoksulluğu," **Çalışma ve Toplum**, Cilt 38, Sayı 3, 2013, s. 78.

2000–2080 yılları arasında yaşlı nüfusu ve yaşlı yoksulluğunu tespit edebilmek amacıyla TÜİK nüfus projeksiyon raporlarından yararlanıldı. Bu raporlarda ön görülen yaşlı nüfusa ve yaşlı bağımlılık oranlarına bakıldığında; yaşlı nüfusun giderek artması ve yaşlı bağımlılık oranının buna paralel olarak hareket etmesi beklenilmektedir.

Grafik 4: 2000-2080 Yıllarında Görülen ve Öngörülen Yaşlı Bağımlılık Oranı (65 Yaş ve Üzeri)

Kaynak: TÜİK, İstatistiklerle Yaşlılar, 2017 (Çevrimiçi) <https://tuikweb.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=27595>, 13 Eylül 2020.

2007 yılında Türkiye’de yaşlı nüfusu 5 milyon iken yaşlı nüfusun bağımlılık oranı ise %10,7’dir. 2023 yılına bakıldığında öngörülen yaşlı nüfus sayısı 9 milyona yaklaşırken yaşlı nüfusun bağımlılık oranı ise %15,2’dir. 2040 yılında yaşlı nüfus sayısının 2023 yılına nispeten yaklaşık iki katına çıkması beklenir iken bağımlılık oranı ise %25,3 olarak tahmin edilmektedir. Bu durum 2040 yılı için her dört yaşlıdan birinin bağımlı olacağı anlamına gelmektedir. Dolayısıyla yaşlı yoksulluğunun nedenleri ele alınarak, bu nedenlerin yaşlılar üzerindeki etkilerini incelemek gerekecektir.

2.1.1. Yaşlı Yoksulluğunun Nedenleri

Bilimsel ve teknolojik gelişmelerin hız kazanması, hayatın zorlu koşullarını kolaylaştırmış, yaşlı bireylerin sağlık hizmetlerinden daha fazla yararlanmasına imkân sağlamıştır. Bu durum bir yandan ortalama yaşam süresinin uzamasını sağlarken, diğer taraftan doğum oranlarının azalmasına neden olmuştur. Dolayısıyla nüfusun yaşlanması hız kazanmıştır.¹⁸⁹

Nüfusun hızla yaşlanması ve yaşlı nüfusun bağımlılık oranının giderek artması; gelecek yüzyıllarda sosyal, siyasal, çevresel ve ekonomik kalkınmayı etkileyeceği¹⁹⁰ ve buna bağlı olarak birçok sorunun yaşanacağı öngörülmektedir.

Ekonomik sorunlar, yaşlı yoksulluğunun yaşanmasında ana kaynağı oluşturmaktadır. Bu kaynağın ayrıntısına inildiğinde; yaşlı bireylerin üretim ve tüketim süreçlerinden erken ayrılması (fiziksel ve ruhsal imkânlarının elverişli olmasına rağmen), kayıt dışı istihdam edilmesi,¹⁹¹ gelir seviyesinin düşük olması¹⁹² (emeklilik ve yaşlılık aylıklarının yetersizliği),¹⁹³ yaşlı bireylere yönelik uygulanan sosyal güvenlik ve sosyal yardım politikalarının yetersiz olması,¹⁹⁴ gelirin adaletsiz dağıtılması¹⁹⁵ ve hayat pahalılığı¹⁹⁶ gibi nedenler yaşlıların yoksullaşmasında veya mevcut yoksulluklarının giderek derinleşmesinde¹⁹⁷ önemli rol oynamaktadır.

Gelir adaletsizliğinin yanı sıra toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve yalnızlık yaşlı yoksulluğunu farklı bir boyuta taşımıştır. Yaşın ilerlemesine bağlı olarak evli

¹⁸⁹ Fatma Arpacı, “Yaşlıya Bakan Kadınların Bakım yüklerinin İncelenmesi,” **Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi**, Cilt 2, Sayı 1, 2009, s. 62.

¹⁹⁰ Özgür Arun, “Çağdaş Türkiye’de Yaşlılık ve Eşitsizlik,” **Mediterranean Journal of Humanities**, Cilt 6, Sayı 2, 2016, s. 33.

¹⁹¹ Nazlier-Keser, **a.g.e.**, s.753-754.

¹⁹² Gökhan Kurt, Fatma Y. Beyaztaş & Zerrin Erkol, “Yaşlıların Sorunları ve Yaşam Memnuniyeti,” **Adli Tıp Dergisi**, Cilt 24, Sayı 2, 2010, s. 38.

¹⁹³ Karadeniz & Öztepe, **a.g.e.**, s. 94.

¹⁹⁴ Ufuk C. Komşu, “Yaşlılık, Yaşlı Nüfusun Sorunları ve Yetişkin Eğitimi,” **Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt 2, Sayı 1, 2014, s. 374.

¹⁹⁵ Arun, **a.g.e.**, s. 40.

¹⁹⁶ Mehmet Zafer Danış, “Türkiye’de Yaşlı Nüfusun Yalnızlık ve Yoksulluk Durumları ve Sosyal Hizmet Uygulamaları Açısından Bazı Çıkarımlar,” **Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi**, 2009, Cilt 20, Sayı 1, s. 72.

¹⁹⁷ Muammer Ak, “Yaşlı Yoksulluğu,” **Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt 3, Sayı 2, 2017, s. 198.

bireylerin oranı azalırken, eşi vefat edip dul kalan kadınların oranı artmıştır.¹⁹⁸ Covid-19 salgın sürecinde yapılan bir araştırmada; ekonomik açıdan dezavantajlı grupta yer alan yaşlı bireylerin sosyal yardım ve yaşlı maaşı dışında herhangi bir gelire sahip olmadığı, eşi vefat eden veya eşinden ayrılan kadın katılımcıların ağırlıklı olduğu dikkat çekmiştir.¹⁹⁹ Boğaziçi Üniversitesi tarafından yapılan bir araştırmada eşi vefat eden kadınların %52,2'si, eşinden ayrılan kadınların %51,6'sının herhangi bir sosyal güvencesinin olmadığı, bunlar arasında yer alan 65 yaş ve üzeri kadınların yaklaşık yarısının da yaşlı aylığı almadığı görülmüştür.²⁰⁰

Türkiye’de yaklaşık her beş yaşlıdan birinin tek başına yaşadığı, bunların %75,3’ünü kadınlar, %24,7’sini ise erkekler oluşturmaktadır.²⁰¹ Kadınların sağlıklı yaşam süresi erkek bireylere göre daha uzun olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla kadınlar, yalnızlık faktörü ile daha erken tanışmakta, psikolojik açıdan daha fazla yıpranmaktadır. Eşi vefat eden yaşlı ve yalnız kadınların gelir seviyesinde ani düşüşün yaşanması ise ekonomik sorunlar ile daha fazla mücadele etmesine toplumun en yoksul kesimi arasında yerini almasına neden olmaktadır.²⁰² Bu çerçevede konun ayrıntısına inildiğinde kadınların düşük gelirli işlerde çalıştırılması, kayıt dışı istihdam edilmesi, evlilik durumunda değişimlerin yaşanması, çalışma hayatının kesintiye uğraması, sosyo-ekonomik açıdan sınırlı olanaklara sahip olması gibi problematikler erkeklere nispeten daha fazla yoksulluk ile karşı karşıya kalmasına, yaşlılıkta daha fazla çile çekmesine neden olmaktadır.²⁰³

¹⁹⁸ Özgür Arun & Banu K. Arun, “Türkiye’de Yaşlı Kadının En Büyük Sorunu: Dulluk,” **Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı 4, 2011, s. 1515-1520.

¹⁹⁹ Gülşah Doğanay & Zeynep Çopur “Yaşlı Nüfusun Covid-19 Salgınına İlişkin Görüşleri: Giresun İli Örneği,” **Türk Coğrafya Dergisi**, Sayı 76, 2020, s. 68.

²⁰⁰ Şemsa Özar, “Eşi Vefat Etmiş Kadınlar İçin Bir Nakit Sosyal Yardım Programı Geliştirilmesine Yönelik Araştırma Projesi,” **Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu Final Raporu**, İstanbul, 2011, s. 33-35.

²⁰¹ T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, **2020 Yılı Yaşlı Nüfus İstatistik Bülteni**, 2021, s. 12.

²⁰² Şerif Esendemir, “Türkiye’de Yaşlılık Algısı: Yaşlı Ayrıcalığı ve Ayrımcılığı Üzerine Bir İnceleme,” **Uluslararası Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi**, 2021, s. 77.

²⁰³ Sema Buz, “Toplumsal Cinsiyet ve Yoksulluk Odağında Yaşlılık Olgusu,” **Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar E Dergisi**, 2015, s. 7.

2.1.2. Yoksulluğun Yaşlılar Üzerindeki Etkileri

Yoksulluk toplumun birçok kesimini etkilediği gibi yaşlıları da önemli derecede etkilemektedir. Yaşlıların fiziksel ve ruhsal yapılarının yıpranması, yoksulluğun etkisini arttırmakta ve şiddetini toplumun diğer kesimlerine nispeten daha fazla hissetmesine yol açmaktadır. Bu kapsamda yoksulluğun yaşlılar üzerindeki etkilerini sağlık açısından, fiziksel çevre bakımından, çalışma hayatı açısından ve psikolojik açıdan olmak üzere dört başlıkta ifade edilebilmektedir.

2.1.2.1. Sağlık Açısından Etkileri

Yaşlılar, biyolojik, psikolojik ve fizyolojik olarak toplumun diğer bireylerine nispeten sağlık alanında yer alan hizmetlere daha fazla ihtiyaç duymakta ve daha fazla kronik hastalık ile karşı karşıya kalmaktadır.²⁰⁴ Türkiye’de yaşlıların %90’ının en az bir kronik hastalığa sahip olduğu,²⁰⁵ hane gelirinin artmasına bağlı olarak bu oranın azaldığı görülmektedir.²⁰⁶ Bunun yanı sıra maddi olanakların yeterli seviyede olmaması, sosyal güvenlik kapsamı dışında yer alması, yaşlıların sağlık hizmetlerinden eşit bir şekilde yararlanmamasına yol açmaktadır. Yaşlı yoksulluğunun sağlık açısından olumsuz etkileri ile baş başa kalınması kaçınılmaz hale gelmektedir.²⁰⁷

Sosyal güvenlik kapsamı dışında yer alan yaşlıların bakım ve barınma imkanları sınırlı olacağından sağlık sorunlarının yaşanılması kaçınılmazdır.²⁰⁸ Türkiye’de sosyal güvenlik kapsamı dışında yer alan yaşlıların oranı %17,6 seviyelerindedir. Dünya geneline göre Türkiye’deki yaşlıların büyük bir kısmı sağlık sigortası kapsamında yer almaktadır. Hatta vatandaşların tamamı ücretsiz bir şekilde

²⁰⁴ Kurt, Beyaztaş & Erkol, **a.g.e.**, s. 34.

²⁰⁵ Özlem Özdemir & Naile Bilgili, “Sağlık Hizmetlerinde Yaşlı Ayrımcılığı,” **Gülhane Tıp Dergisi**, Cilt 56, Sayı 2, 2014, s. 129.

²⁰⁶ Arun, **a.g.e.**, s. 41.

²⁰⁷ Nazlıer-Keser, **a.g.e.**, s. 750.

²⁰⁸ Danış, **a.g.e.**, s. 77.

acil sağlık hizmetinden yararlanma imkânına sahiptir.²⁰⁹ Hal böyle iken bile sağlık hizmetlerinin sunulması noktasında çeşitli sorunlar yaşanmaktadır.

Kırsal bölgelerde sunulan sağlık hizmetlerinin diğer bölgelere nispeten eşit derecede yaygın olmaması; daha pahalı, erişiminin daha meşakkatli olması, yeterli ve düzenli yararlanma imkânının bulunmaması²¹⁰ gibi sorunlara yoksulluk faktörü de eklenince durumun mahiyeti belirgin bir şekilde değişmektedir.

Yoksulluk ve sağlık giderleri yaşlılık süreci ile birleşince, yaşanan zorlukları içinden çıkılmaz hale getirebilmektedir. Bu süreçte tedavi, ilaç masrafları ve bakım giderleri artmaktadır. Ayrıca yaşlarından ve hastalıklarından ötürü toplu taşıma araçlarını kullanamamaları, taksi gibi ulaşım araçlarını tercih etmek zorunda kalmaları giderlerine yeni bir yük getirmektedir.²¹¹

Yaşlı nüfusunun giderek artması teknolojik gelişmelerin hız kazanması, küresel çapta sağlık hizmetlerinde çeşitli gelişmelere yol açmış, buna paralel olarak mobil sağlık uygulamaları (e- Nabız, Hayat Eve Sığar (HES), MHRS Mobil, Özel Çocuklar Destek Sistemi, 112 Acil Yardım Butonu) devreye girmiştir.²¹² Hayatı kolaylaştırmaya yönelik sunulan bu hizmetler yaşlı bireyler açısından ele alındığında çeşitli zorlukları ön plana çıkarmaktadır. Bu zorluklar arasında fiziksel, psikolojik ve teknik unsurlar yer almaktadır.²¹³

Yaşlı birey bir taraftan sağlığından kaynaklı sorunlar ile mücadele ederken, diğer taraftan yoksulluğundan kaynaklı teknolojiye erişim sorunu yaşamaktadır. Bu durum teknolojik araç ile elde edilen sağlık hizmetlerinden (e- Nabız, Hayat Eve Sığar, MHRS Mobil, 112 Acil Yardım Butonu) yararlanamama sorununu ortaya çıkarmaktadır. Yapılan araştırmalar rahatsızlıkları sebebi ile sağlık hizmetlerinden

²⁰⁹ Arun, **a.g.e.**, s. 40-41.

²¹⁰ A.e., s. 40-41.

²¹¹ Volkan Kayan, “Türkiye’deki Boyutları Açısından Yaşlı Nüfusun Yoksulluğu,” (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, SBE), İstanbul, 2012, s. 91-92.

²¹² Yusuf Y. İleri, “Sağlık Hizmetlerinde Nesnelerin İnterneti (NİT) Avantajlar ve Zorluklar” **Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 2018, Sayı 67, s. 161.

²¹³ Aylin G. Baran, Şeyda K. Kurt & Esra S. Tekeli, “Yaşlıların Dijital Teknolojileri Kullanım Düzeyleri Üzerine Bir Araştırma,” **İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi**, Sayı 45, s. 9.

yararlanmak isteyen yaşlıların %20'si daha hizmet almadan giriş aşamasında çeşitli sorunlar ile karşı karşıya kaldığını göstermiştir.²¹⁴

2.1.2.2. Fiziksel Çevre Açısından Etkileri

Yoksulluğun, yaşlıların sadece sağlık koşullarını olumsuz etkilemediği, fiziksel çevre açısından; ikamet ettikleri konutu ve buna bağlı olarak toplumsal ilişkilerini de olumsuz etkilediği görülmektedir.

Konut, hayatın büyük bir kısmında olmazsa olmaz görülen; barınma, güvenlik ve toplumsal ihtiyaçları karşılayan, bireylerin fiziksel, psikolojik, ekonomik ve sosyal durumlarına göre şekillenen bir yapıdır. Bu yapı sadece barınmaya yönelik bir fonksiyona sahip değildir, aynı zamanda toplum ile bütünleşme ya da toplumdan dışlanma konusunda da sosyal açıdan etkin bir role sahiptir.

Toplumun her bireyi için ayrı bir önem arz eden konut faktörü ihtiyaçlar ışığında ele alındığında yaşlı bireyler için apayrı bir önem arz ettiği aşıkardır. Bu durumun altında yatan sebeplerden biri yaşlı bireylerin zamanlarının büyük bir kısmını ikamet ettikleri konutta geçirmeleridir. Diğer sebep ise yaşlıların fiziki ve psikolojik durumlarından ötürü konut faktöründe niteliksel olarak daha fazla değişikliğe ihtiyaç duymalarıdır.

Yaşlı bireylerin konut içerisinde ihtiyaç duydukları yapısal değişikliklere bakıldığında;

- Merdiven kullanımında yaşanabilecek sıkıntılara karşı ya giriş kat ya da asansörü mevcut olan bir bina tercih edilmesi,
- Mekânın içinde yer alan mobilyaların düşme riskine karşı duvara sabitlenmesi,
- Mutfak tezgahının yüksekliği yaşlı bireyin dirseğinden ortalama 5-10 cm aşağısında olması,
- Mutfak raflarının yüksekliği yaşlı bireylerin aşırı eğilip uzanacağı şekilde olmaması,

²¹⁴ Arun, a.g.e., s. 40-41.

- Ev içerisinde kullanılan araçların kullanımının kolay olması ve otomatik kapanma özelliğine sahip olması,
- Oturma ve yatak odalarında bulunan pencerelerin yüksekliğinin dışarının izlenebileceği 80 cm mesafede olması,
- Yatak odası ile banyo ve tuvalet mesafesinin yakın olması ve aydınlatılması,
- Konut içerisinde tutamakların bulunması,
- Ayak ve bacak üşüme rahatsızlıkların önüne geçilmesi için ısıtma sisteminin yerden tavana doğru faaliyet göstermesi,
- Basamak sayısı 5'i geçmesi halinde tırabzan bulunması,
- Kullanılacak klozetin ortalama 25 derecelik bir açı ile öne doğru yerleştirilmiş olması gibi birçok faktör sıralanabilir.²¹⁵

Konut yaşlı bireylerin günlük aktivitelerine ev sahipliği yapmasının yanı sıra gelir düzeyine bağlı olarak yaşam kalitesinde, üretkenliğinde, duygusal refah seviyesinde de son derece etkin bir rol oynamaktadır.²¹⁶ Nitekim yapılan araştırmalara bakıldığında düşük gelir düzeyinin, yaşlıların yaşam kalitesini²¹⁷ ve toplumsal ilişkilerini olumsuz etkilediğini; yalnızlık, içe kapanıklık duygularını daha baskın hale getirdiğini ve toplumsal soyutlanma duygusu ile karşı karşıya bıraktığını göstermektedir.²¹⁸ Dolayısıyla gelir düzeyi konut faktörünün hem iç donanımının işlevselliğinde hem de bulunduğu fiziki çevre açısından toplumsal ilişkilerin şekillenmesinde büyük önem arz etmektedir.

2.1.2.3. Çalışma Hayatı Açısından Etkileri

“Yaşlı çalışan/işçi”, kavramı kullanım alanına göre değişiklik gösterse de genel olarak 40-75 yaş aralığında yer alan çalışanları kapsamaktadır.²¹⁹ Bu dönemde üretici

²¹⁵ Arpacı, **Farklı Boyutlarıyla Yaşlılık**, s. 57-65.

²¹⁶ Jiyeon Park, Ann P. Turnbull, H. Rutherford Turnbull, “Impacts of Poverty on Quality of Life in Families of Children With Disabilities,” **Exceptional Children**, Cilt 68, Sayı 2, 2002, s. 157.

²¹⁷ Gülay Günay, Ayfer A. Boylu, Hande Şahin, Aybala D. Aksoy & Ahmet Oğuz, “Yoksulluk ve Yaşlılık,” **Yaşlılık: Disiplinlerarası Yaklaşım, Sorular, Çözümler**, Ed. Velittin Kalıncara, Ankara, Nobel Akademi Yayıncılık, 2016, s. 177.

²¹⁸ **A.e.**, s.179.

²¹⁹ Serap Özen & Çağlar Özbek, “Çalışma Yaşamında Yaşlılık: Yaşlı Çalışanlar ve İnsan Kaynakları Uygulamaları,” **Çalışma ve Toplum**, Cilt 53, Sayı 2, 2017, s. 552.

rolünden tüketici rolüne geçen yaşlılar²²⁰ emekli olması veya işten ayrılması²²¹ hasebiyle ekonomik sorunlar yaşamakta ve yoksulluktan etkilenen önemli bir risk grubunu oluşturmaktadır.²²²

Aktif çalışma döneminin son zamanlarında en yüksek gelir seviyesine sahip olan yaşlıların emeklilik ile beraber gelir seviyesi düşmekte, sağlık giderleri ise artmaktadır. İşsizlik rakamlarının artış gösterdiği bu dönemde yaşlılar, düşük ücretli işlerde çalışmak zorunda kalmakta²²³ ve yoksulluk sınırının altında yer almaktadır.²²⁴

Yaşlı yoksulluğunun yaşanmasında rol oynayan en önemli faktörlerden biri çalışma hayatında mevcut olan eşitsizliklerdir.²²⁵ Emeklilik sonrası yaşam kalitesini ve gelir düzeyini arttırmaya yönelik iş arayan yaşlılar daha düşük ücrete, daha düşük statüye ve daha az seçeneğe maruz kalmaktadır.²²⁶ Yaşlıların gençlere nispeten atletik bir yapıya sahip olmaması, düşük performans sergilemesi ve daha fazla ücret talebinde bulunması işverenler tarafından tercih edilmemesine yol açmaktadır.²²⁷ İşe alım ve istihdamda sadece kronolojik yaşlarından ötürü çeşitli ayrımcılıklar ile karşı karşıya kaldığı bilinmektedir.²²⁸ Bu kapsamda Almanya’da yapılan bir araştırmada aynı niteliklere sahip olan ve iş başvurusunda bulunan kişilerden gençlerin işe kabul oranlarının yaşlılara nispeten daha yüksek olduğu görülmektedir.²²⁹ Kelly Services tarafından yapılan bir ankette Türkiye’deki katılımcıların %19’u yapmış oldukları iş başvurularında ayrımcılığa maruz kaldığını belirtirken, bunlardan yaşları 45 ve üzeri olanların %32’si ise sadece yaşlarından ötürü işe alınmadıklarını söylemektedir.²³⁰

²²⁰ Mevlüde Türkan & Sergender Sezer, “Yaşlı Yoksulluğunun Yarattığı Sosyal ve Psikolojik Sorunlar: Muğla Örneği,” **Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt 4, Sayı 4, 2017, s. 41.

²²¹ Arpacı, **Farklı Boyutlarıyla Yaşlılık**, s. 122.

²²² Karadeniz & Öztepe, **a.g.e.**, s. 78.

²²³ Hülya Öztop & Sevinç Ş. Akkurt, “Yaşlılıkta Uyum Sorunları,” **Yaşlılık: Disiplinlerarası Yaklaşım, Sorular, Çözümler**, Ed. Velittin Kalıncara, Ankara, Nobel Akademi, 2016, s. 51-53.

²²⁴ Arpacı, **Farklı Boyutlarıyla Yaşlılık**, s. 122.

²²⁵ Türkan & Sezer, **a.g.e.**, s. 41.

²²⁶ Özen & Özbek, **a.g.e.**, s. 559.

²²⁷ Öztop & Akkurt, “Yaşlılıkta Uyum Sorunları,” s. 54.

²²⁸ Özen & Özbek, **a.g.e.**, s. 559.

²²⁹ Dilek Baybora, “Çalışma Yaşamında Yaş Ayrımcılığı ve Amerika Birleşik Devletleri’nde Yaş Ayrımcılığı Düzenlemesi Üzerine,” **Çalışma ve Toplum**, 2010, s. 40.

²³⁰ Kenan Çayır, “Yaşçılık / Yaşa Dayalı Ayrımcılık,” **Ayrımcılık: Çok Boyutlu Yaklaşımlar**, Ed. K. Çayır & M. Ayan Ceyhan, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2012, s. 9.

Çalışma hayatı yaşlı birey için birçok anlam içermesinin yanı sıra yaşlıların toplum içinde sosyalleşmesi açısından önemli bir fonksiyona sahiptir. İşinden ayrılan veya emekli olan birinin iş bulamaması, iş bulmakta zorluk çekmesi veya gazete ilanlarında “35 yaşın üzerinde olanların başvurmasına gerek yoktur” gibi ifadeler ile karşılaşması toplum tarafından dışlandığı anlamına gelmektedir.²³¹

Eğitimde fırsat eşitliği ilkesinin gereği tüm çalışanlara eşit şartlarda eğitim verilmesi insan kaynakları yönetiminden beklenirken uygulamada beklentinin aksi görülmektedir.²³² Yapılan araştırmalardan elde edilen bulgular yaşlı çalışanların genç çalışanlara nispeten daha az eğitim aldığını göstermektedir.²³³ Yaşlı çalışanlar yılda ortalama 9 saat eğitim alırken genç çalışanlar ise ortalama 35 saat eğitim almaktadır.²³⁴

Çalışma hayatında yaşlı çalışanın emekliliği göz önünde bulundurulduğu için elde edilecek verimin beklentinin altında olacağı düşünülmektedir.²³⁵ Hâlbuki eğitim faktörü sadece aktif çalışma dönemi kapsamında değerlendirilmemeli, aynı zamanda yaşlı çalışanın emeklilik sonrası bilgi ve tecrübesi ile üretkenliğe katkı sağlaması ve toplum içinde daha aktif olması açısından da göz önünde bulundurulmalıdır.

2.1.2.4. Psikolojik Etkileri

Yaşlı bireyler toplumun diğer bireyleri gibi günlük hayatın içerisinde çeşitli olaylara maruz kalmakta, bu olayların etkisiyle de yaşlıların bir takım sağlık sorunları yaşaması kaçınılmaz hale gelmektedir. Yaşanan sağlık sorunlarının %8,1’ini ise ruhsal sorunlar oluşturmaktadır. Ruhsal sorunların yaşanmasında; ekonomik sorunlar,

²³¹ Özen & Özbek, a.g.e., s. 560.

²³² A.e., s. 560.

²³³ Eurofound, “Working Conditions of an Ageing Workforce,” 2008, (Çevrimiçi) https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/ef_publication/field_ef_document/ef0817en.pdf, 13.09.2020.

²³⁴ NHW, “OlderEmployees in theWorkplace,” 2012, (Çevrimiçi) <https://www.cdc.gov/workplacehealthpromotion/tools-resources/pdfs/issue-brief-no-1-older-employees-in-workplace-07122012.pdf>, 13.09.2020.

²³⁵ Rana Özen Kutanis & Seher Ulu, “İşgücü Piyasalarında Ayrımcılığın Kaynakları,” *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 35, 2016, s. 366.

yoksulluk, işsizlik, sosyal güvenlik sistemindeki noksanlıklar, iş yerinde cinsiyet ayrımı,²³⁶ sosyal dışlanma ve gelir eşitsizliği gibi faktörler ön plana çıkmaktadır.

Emeklilik ile beraber gelir seviyesinin düşmesi, sağlık giderlerinin artması ve ekonomik sıkıntıların her geçen gün işin içinden çıkılamaz bir hale gelmesi yaşlı bireylerde yakınlarına yük olduğu düşüncesini uyandırmakta, öz güvenin yok olmasına, saygı duygusunu yitirmesine²³⁷ ve yaşamdan alınan tatmin duygusunun azalmasına²³⁸ neden olmaktadır. Yapılan bir araştırmada yaşlıların %7,7'si, mutsuz olmasının sebebini ekonomik yetersizlikler olarak ifade etmiştir.²³⁹

Yaşam standartlarının günden güne düştüğü bir dönemde yaşlılar sadece yoksulluk ile değil aynı zamanda yalnızlık ile de mücadele etmek zorunda kalmaktadır.²⁴⁰ Bir yandan yakın çevresinin peş peşe ölüm haberlerini alması,²⁴¹ diğer taraftan gelir seviyesine uygun bir ikamete göç etmek zorunda kalması yaşlı bireyin sosyal çevresinden giderek kopmasına ve yalnızlığa sürüklenmesine yol açmaktadır.²⁴² Yapılan araştırmalara göre yaşlıların %46,2'si, mutsuz olmasının gerekçesini yalnızlık olarak ifade etmiştir.²⁴³ Yalnızlık sorunu yaşlı bireylerde utangaçlık, sosyal ilişkilerden kaçınma gibi sosyal, kültürel, ekonomik olumsuzlukları beraberinde getirmektedir.²⁴⁴

Yalnızlık ve sosyal dışlanma duygularının daha fazla hissedilebilir bir hal alması yaşlı bireyin kişiliği üzerinde kontrolünü kaybetmesine ve sağlık sorunları yaşamasına yol açmaktadır. Çin'de yapılan bir araştırmada gelir seviyesinin yetersizliği de dikkate alınarak, sosyal dışlanmanın yaşlılar üzerindeki depresif

²³⁶ Gülay Taşdemir, "Yoksulluğun Ruh Sağlığı Üzerine Etkileri," **Journal of Human Sciences**, 2014, Cilt 11, Sayı 2, s. 76-83.

²³⁷ Gökhan Kurt, "Sosyal Bir Sorun Alanı Olarak Yaşlılık," **Sosyal Sorunlarda Güncel Tartışmalar**, Ed. Yılmaz Daşlı, Ankara, Anı Yayıncılık, 2019, s. 322.

²³⁸ Leyla Kahraman, "Yaşlılara İlişkin "Sosyal Dışlanma"yı Önleyici Politikaların Geliştirilmesi," **Yaşlılık Disiplinlerarası Yaklaşım, Sorular, Çözümler**, Ed. Velittin Kalıncara, Ankara, Nobel Akademi Yayıncılık, 2016, s. 132.

²³⁹ Günay, Boylu, Şahin, Aksoy & Oğuz, "Yoksulluk ve Yaşlılık," s. 177.

²⁴⁰ Danış, **a.g.e.**, s. 73.

²⁴¹ Kurt, "Sosyal Bir Sorun Alanı Olarak Yaşlılık," s. 322.

²⁴² Durgun, **a.g.e.**, s. 24.

²⁴³ Aylin G. Baran, "Yaşlılıkta Sosyal Dışlanmanın Toplumsal Boyutu," **Yaşlılık: Disiplinlerarası Yaklaşım, Sorular, Çözümler**, Ed. Velittin Kalıncara, Ankara, Nobel Akademi, 2016, s. 121.

²⁴⁴ Danış, **a.g.e.**, s. 75.

yansımaları incelenmiştir. Araştırmanın neticesinde yalnız yaşayan yaşlıların %30'dan daha fazlasının düşük seviyede depresyon yaşadığı tespit edilmiştir.²⁴⁵ Ayrıca yaşlıların %25,3'ünün sosyal ilişkilerinde dışlandığı,²⁴⁶ sosyal dışlanmaya maruz kalan yaşlı bireylerde ise intihar ve ölüm olasılığının arttığı²⁴⁷ görülmektedir.

Yapılan araştırmalar dikkate alındığında yoksulluğun ruh sağlığını olumsuz şekilde ve ciddi derecede etkilediği görülmektedir. Yaşlı bireylerde, çocuklarda ve kadınlarda sosyo-psikolojik problemlere neden olduğu; içe kapanma, umutsuzluk ve öz saygı duygusunun kaybedildiği ve psikiyatrik sorunların daha fazla yaygınlaştığı görülmektedir.²⁴⁸

2.2. YAŞLI YOKSULLUĞUNA YÖNELİK SOSYAL YARDIMLARIN GEREKÇELERİ

Dezavantajlı durumda bulunan yaşlıların yoksulluk çilesi ile karşı karşıya kalması, sosyal yardımların yapılmasını zorunlu hale getirmektedir. Sosyal yardımların yapılmasını meşru kılan ve sosyal yardımların yapılmasında öne çıkan gerekçelere bakıldığında; sosyal devlet, demografik ve ekonomik gerekçeler, sosyal yapıdaki değişimler ve insani gerekçeler yer almaktadır.

2.2.1. Sosyal Devlet

“Sosyal” sözcüğü Fransızcadan uyarlanan²⁴⁹ kökeni Latinceye kadar dayanan, ortak, arkadaş, yoldaş gibi anlamları içerisinde barındıran,²⁵⁰ zaman içerisinde çeşitli

²⁴⁵ Hong M. Tong, Daniel W. L. Lai, Qun Zeng, Wen Y. Xu, “Effects of Social Exclusion on Depressive Symptoms: Elderly Chinese Living Alone in Shanghai, China,” **Journal of Cross Cultural Gerontology**, Cilt 26, Sayı 4, 2011, s. 358.

²⁴⁶ Nesrin Çunkuş, Gülay T. Yiğitoğlu & Ebru Akbaş, “Yaşlılık ve Toplumsal Dışlanma,” **Geriatrik Bilimler Dergisi**, Cilt 2, Sayı 2, 2019, s. 63.

²⁴⁷ Kurt, “Sosyal Bir Sorun Alanı Olarak Yaşlılık,” s. 323.

²⁴⁸ Taşdemir, a.g.e., s. 83.

²⁴⁹ Emel Dilmen & Sertaç Ögüt, “Sosyalleşmenin Yeni Yüzü: Sosyal Paylaşım Ağları,” **Marmara Üniversitesi Yeni Medya ve Etkileşim Konferansı Bildiri Kitapçığı**, 2010, s. 237.

²⁵⁰ Murat Aydın, **Sosyal Politika ve Yerel Yönetimler**, İstanbul, Yedirenk Yayıncılık, 2009, s. 24.

anlamlarla değişikliğe uğrayan, günümüzde “toplumda yer alan bireylerin birbiri ile olan ilişkileri,²⁵¹ toplumla ilgili, toplumsal”²⁵² gibi anlamlara karşılık gelen bir kavramdır. Dolayısıyla toplumla ilgili ifadelerde en çok üzerinde durulan veya en çok öne çıkan bir kavram olarak tanımlanabilir.

Sosyal devlet, devletin sosyal alanda adaleti ve barışı sağlamaya yönelik faal olması; ekonomik ve sosyal hayata müdahalesini yasalara uygun bir şekilde gerekli gören bir anlayışı bildirir.²⁵³ Bu açıdan bakıldığında sosyal devletin 19. yüzyılda yer alan, liberal anlayıştan etkilenen “jandarma devleti”nden farklı olduğu, hatta jandarma devletinin zihniyetine karşı tepki hareketi olarak ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Jandarma devlet anlayışının hâkim olduğu dönemde, devletin görevleri arasında sadece savunma, güvenlik ve adalet hizmetleri yer almaktadır.²⁵⁴ Bu devlet sisteminde ekonomik hayata müdahalenin ekonominin doğal akışına zarar vereceği anlayışı hâkim olduğundan devletin ekonomik hayata müdahalesi mantıksız ve sakıncalı görülmektedir.²⁵⁵

Aksine sosyal devlet, vatandaşların sosyal ve refah seviyeleriyle ilgilenerek;²⁵⁶ sosyal güvenliğin sağlanması, işsizliğin önlenmesi, emeğin korunması ve sosyal eşitsizliğin önüne geçilmesi yönünde gerekli tedbirleri alır.²⁵⁷ Sosyal devletin en önemli fonksiyonu sadece vatandaşlara sosyal hakların tanınması değil aynı zamanda bu hakların icraata dönüştürülmesini de sağlamaktadır.²⁵⁸

Sosyal devletin işlevselliğinin etkili ve verimli olması açısından birbirine eklemlenmiş beş ana faktöre ihtiyaç duyulmaktadır. Bunlar; devletin sosyal alandaki müdahalesini meşru gören bir zihniyet, bu zihniyetin faaliyetlerine uygun yasal bir

²⁵¹ Duygu H. Demirel, Büşra Aydoğmuş & Özlem Güneş, “Öğretmen Adaylarında Boş Zamanın Anlamı ve Sosyal Girişimcilik İlişkisinin İncelenmesi,” **2.Uluslararası Rekreasyon ve Spor Yönetimi Kongresi**, Ed. Bülent Gürbüz, Hamdi A. Güngörmüş, 2019, s. 223.

²⁵² Dilmen & Ögüt, **a.g.e.**, s. 237.

²⁵³ Ergun Özbudun, **Türk Anayasa Hukuku**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2012, s. 44.

²⁵⁴ Yavuz Atar, **Türk Anayasa Hukuku**, Ankara, Seçkin Akademik ve Meslek Yayınları, 2019, s. 117.

²⁵⁵ Özbudun, **a.g.e.**, s. 137.

²⁵⁶ Atar, **a.g.e.**, s. 117.

²⁵⁷ Ethem K. Pektaş, “Türkiye’de Sosyal Belediyecilik Uygulamaları ve Temel Sorunlar,” **Akademik İncelemeler Dergisi**, Cilt 5, Sayı 1, 2010, s. 10.

²⁵⁸ Atar, **a.g.e.**, s. 117.

mevzuat, mevzuatın işleyişine uygun politikaları belirleyen ve planlayan kurumsal bir yapı, bu yapı da planlanan sosyal politikalarda kullanılmak üzere sosyal harcamalar ve son olarak bu harcamaların eğitim, sağlık ve sosyal güvenlik/koruma gibi sosyal amaca yönelik kullanımının denetlenebilmesi açısından denetim faktörü olarak sıralanabilir.²⁵⁹

Sosyal devlet anlayışının gereği, sosyal alanda politikaların yapılması, geliştirilmesi, icraata dönüştürülmesi devletin bir sorumluluğu²⁶⁰ veya devlete verilen bir ödev,²⁶¹ niteliği taşımakta, sosyal politika aktörleri için ise “hak” anlamına gelmektedir.²⁶²

Bu çerçevede hak sahibi sosyal politika aktörleri arasında yer alan yaşlılar, sosyal devlet anlayışı neticesinde, bakım, gözetim ihtiyaçlarının giderilmesi, çalışma hayatında yaş ayrımcılığının önlenmesi, olumsuz çalışma koşullarından korunması ve gelir güvencesine sahip olması gibi çeşitli uygulamalar elde etmiştir.²⁶³ Fakat bu uygulamaların yeterli seviyeye ulaşmaması, desteklenmemesi hem yaşlı bireylerin ve hem de çevrelerinin yaşam kalitesini son derece düşürmekte ve olumsuz etkilemektedir. Bu minvalde evde bakım hizmetinde²⁶⁴ ve sosyal güvenlik sisteminde sıkıntıların yaşanması, eksikliklerin giderilememesi verilecek örnekler arasında yer almaktadır.

2.2.2. Demografik ve Ekonomik Gerekçeler

20. yüzyıldan itibaren dünya nüfusunun hızında ve demografik yapısında önemli gelişmeler meydana gelmiştir. Sanayi Devrimi ile birlikte tarımsal üretim faaliyetleri azalmış, ekonomik ve sosyal problemlerin yaşanması kaçınılmaz hale

²⁵⁹ Taşçı, **Sosyal Politikada Dezavantajlı Gruplar: Tarih, Yaklaşım ve Uygulama**, s. 79.

²⁶⁰ A.e., s. 79.

²⁶¹ Osman Akgül, “Sosyal Devletin Evrimi, Türkiye’de Sosyal Devlet Teoride mi, Pratikte mi?,” **II. Türkiye Lisanüstü Çalışmalar Kongresi Bildiriler Kitabı- I**, Bursa, İlem & Bursa Büyükşehir Kitaplığı, 2013, s. 279.

²⁶² Taşçı, **Sosyal Politikada Dezavantajlı Gruplar: Tarih, Yaklaşım ve Uygulama**, s. 79.

²⁶³ Faruk Taşçı, “Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar: İsveç, Almanya, İngiltere ve İtalya Örnekleri,” **Çalışma ve Toplum**, 2010, s. 182-183.

²⁶⁴ Aziz Şeker & Gökhan Kurt “Bir Sosyal Politika Alanı Olarak Yaşlılık ve Sosyal Hizmet Uygulamaları,” **Nüfus Bilim Dergisi / Turkish Journal Of Population Studies**, 2018 s. 25.

gelmiştir. Her ülke varlığını devam ettirebilmek, yaşanabilir bir nesil oluşturabilmek için mevcut nüfus politikalarını gözden geçirip geleceğe yönelik yeni stratejiler belirleyerek hayatına geçirmek zorunda kalmıştır.²⁶⁵

1900'lü yılların başını ve sonunu kapsayan “demografik geçiş” olarak adlandırılan bu dönemde doğum ve ölüm oranlarında önemli değişiklikler yaşanmıştır. Önceki dönemlerde doğum ve ölüm oranlarının yüksek olması alışlagelmiş bir durum²⁶⁶ iken demografik geçiş sürecinin ilk aşamasında doğum oranları durağanlaşmış, zaman içerisinde ölüm oranları ile birlikte doğum oranları da ciddi derecede düşmüştür.²⁶⁷ Sürecin son aşamasında doğum hızının ölüm hızından düşük olduğu görülmüştür.²⁶⁸

Teknolojideki ilerlemelerin hız kazanmasıyla birlikte sağlık alanında çeşitli gelişmelerin yaşanması; enfeksiyon hastalıklarının tedavisine yönelik antibiyotiklerin yaygın bir şekilde kullanılması,²⁶⁹ bulaşıcı hastalıklara karşı aşının bulunması, halk sağlığına yönelik önlemlerin alınması,²⁷⁰ kıtlığın azalması, daha iyi yaşam standartlarına erişilmesi,²⁷¹ ölüm oranlarının düşmesine, böylece yaşlı nüfusun artmasına katkı sağlamıştır. Dünya genelinde 1998 yılında yaşlı nüfus sayısı ilk defa genç nüfus sayısını geçmiştir²⁷² ve yaşlı nüfus sayısı artarak devam etmiştir. 2017 yılına doğru gelindiğinde dünya nüfusunun %13'ünü yaşlı nüfusun oluşturduğu görülmektedir. Yaşlı nüfusun dünya geneline oranı 2050 yılında %26, 2100 yılında ise %36,7 olması beklenmektedir.²⁷³

²⁶⁵ Salih Şahin, **Geçmiş, Günümüz ve Gelecekte Nüfus Gerçeği**, Ankara, Pagem Akademi, 2018, s. 70-71.

²⁶⁶ Murat M. Yüceşahin, “Türkiye’nin Demografik Geçiş Sürecine Coğrafi Bir Yaklaşım,” **Coğrafi Bilimler Dergisi**, Cilt 7, Sayı 1, 2009, s. 2.

²⁶⁷ Davuthan Günaydın, “Türkiye’nin Demografik Dönüşümü Çerçevesinde İş gücünün Yaşlanma Sorunu,” **Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi**, Cilt 11, Sayı 1, 2018, s. 2.

²⁶⁸ Aysıt Tansel, **2050'ye Doğru Nüfusbilim ve Yönetim: İşgücü Piyasasına Bakış**, İstanbul, TÜSİAD Yayınları, 2012, s. 33.

²⁶⁹ Yüceşahin, **a.g.e.**, s. 2-3.

²⁷⁰ Ronald Lee, “The Demographic Transition: Three Centuries of Fundamental Change,” **Journal of Economic Perspectives**, 17(4), 2003, p. 170-171.

²⁷¹ Mehmet Turgay Erol, “Avrupa Birliği’nde Nüfusun Yaşlanması ve Sağlık Harcamalarına Etkisi,” **Sosyal Güvence**, 2011, s. 57.

²⁷² Taşçı, **Sosyal Politikada Dezavantajlı Gruplar: Tarih, Yaklaşım ve Uygulama**, s. 74.

²⁷³ Canatan, **a.g.e.**, s. 282.

Yaşlı nüfusun giderek artmasına bağlı olarak, başkalarının bakımına muhtaç hale gelmesi, yaşlı bağımlılık oranlarında çeşitli sıkıntıların yaşanmasına yol açmakta, yaşlılara yönelik sosyal politikaların ekonomik gerekçesini ön plana çıkartmaktadır. Yaşlı bağımlılık oranı, ekonomik anlamda aktif olmayan, üretime katkı sağlamayan 65 yaş ve üstü kitlenin çalışma hayatındaki bireylere oranı olarak tanımlanmaktadır.²⁷⁴ Başka bir deyişle çalışmadan üretileni tüketen yaşlı bireylerin çalışan bireylere oranı olarak da ifade edilmektedir.²⁷⁵

2000-2050 yılları arasında yaşlı bağımlılık oranının Avrupa’da yaklaşık iki kat artması,²⁷⁶ Türkiye’de ise üç kat artması tahmin edilmektedir. Nüfusun yaşlanması ekonomik açıdan değerlendirildiğinde çalışma hayatında,²⁷⁷ sağlık sisteminde yükün artmasına, piyasalarda yatırımların azalmasına, sosyal güvenlik sisteminin ise ciddi derecede etkilenmesine neden olabilecektir.²⁷⁸ Bir yandan çalışma hayatında prim ödeyenlerin sayısının düşmesi söz konusu iken diğer taraftan daha uzun süreli emekli aylığı alan kişi sayısının artması ekonomik sorunların yaşanmasını kaçınılmaz hale getirecektir.²⁷⁹

Nitekim bir ülkenin kalkınmasında nüfusun rakamsal boyutundan ziyade demografik özellikleri daha büyük önem arz etmektedir. Bazı ülkelerde nüfus artış hızı fazla iken ekonomik, sosyal ve siyasi birçok sorun yaşanmakta, bazı ülkelerde ise nüfus artış hızının düşük olmasına rağmen birçok sorun yaşanmaktadır.²⁸⁰ Bu kapsamda ülkelerin yaşanan ve yaşanabilecek demografik değişiklikleri göz önünde bulundurması, geleceğe yönelik sosyal politikalar belirlemesi ve yaşanabilecek aksaklıklara karşı ekonomik açıdan önleyici tedbirler alması zorunlu hale gelmektedir.

²⁷⁴ Taşçı, **Sosyal Politikada Dezavantajlı Gruplar: Tarih, Yaklaşım ve Uygulama**, s. 75.

²⁷⁵ Hayati Doğanay, Fatih Orhan, **Türkiye Beşeri Coğrafyası**, Ankara, Pagem Akademi Yayıncılık, 2019, s. 158.

²⁷⁶ Taşçı, “Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar: İsveç, Almanya, İngiltere ve İtalya Örnekleri,” s. 180.

²⁷⁷ Günaydın, **a.g.e.**, s. 5.

²⁷⁸ Ömer K. Seyhun, “Avrupa Birliği’ndeki Demografik Dönüşümün Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne Üyeliği Çerçevesinde İş Gücü Piyasalarına Yansıması,” (Yayınlanmamış Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü), Ankara, 2006, s. 27.

²⁷⁹ Aylin Seçkin & Patrick Georges, “Türkiye’de Nüfus Yaşlanmasının Ekonomik Sonuçları”, **Yaşlanma ve Yaşlılık Disiplinlerarası Bakış Açıları**, Ed. Alan Duben, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2018, s. 154.

²⁸⁰ Özlem Sertkaya Doğan, “Nüfus Coğrafyası,” **Beşeri ve Ekonomik Coğrafya**, Ed. Mesut Doğan & Özlem Sertkaya Doğan, Ankara, Pagem Akademi Yayıncılık, 2019, s. 45.

2.2.3. Sosyal Yapıdaki Değişimler

Yaşlılara yönelik sosyal yardımların demografik ve ekonomik gerekçelerinden sonra sosyal yapıdaki değişimler devreye girmekte ve aile kurumu ön plana çıkmaktadır. Aile kurumu geleneksel aile yapısından günümüze kadar birçok kez değişime uğramış, bu durum yaşlıların hayatında önemli bir dönüm noktasını oluşturmuştur.

Geleneksel aile yapısı incelendiğinde en az üç kuşağın yer aldığı; yaşlı bireylerden büyükanne ve büyükbabanın olduğu, evlatlarının ve torunlarının bulunduğu, kan bağı olan herkesin yer alabildiği kalabalık bir aile göze çarpmaktadır.²⁸¹ Kendi kültürel yapılarından taviz vermeyen ve değişime kapalı olan bu aile yapısında üyelerin birbirine olan bağlılıkları en üst düzeydedir.²⁸² Yaşlı birey otorite konumunda olup ekonomik gücü elinde bulunduran, bilgili, saygın ve ailenin tecrübeli bir kişisidir.²⁸³ Ailede bireylerin ihtiyaçları, statüsüne ve aileye sağladığı katkının miktarına bakılmaksızın aile içinde giderilirdi.²⁸⁴

Sanayi çağı olarak ifade edilen 20. yüzyılda teknolojik ilerlemelerden toplumsal yapı etkilenmiş ve aile hayatı değişime uğramıştır. Kadının çalışma hayatına girmesi ile birlikte geleneksel aile yapısındaki roller değişmiş, geniş aileden çekirdek aileye geçiş söz konusu olmuştur.²⁸⁵

Modern aile ya da kent ailesi olarak da ifade edilen çekirdek aile, anne, baba ve bekâr evlatlardan oluşmaktadır. Bu aile yapısında yaşlı bireylere yer verilmemektedir. Dolayısıyla yaşlıların bilgi ve tecrübelerinden mahrum kalınmaktadır.²⁸⁶ Yardımlaşma, dayanışma, birlik ve beraberlik gibi duygular üzerine inşa edilen geleneksel aile yapısı, sanayileşmenin ve şehirleşmenin etkisi ile değişime

²⁸¹ Bünyamin Çetinkaya, **Çocuk Ruh Sağlığı: Sağlıklı Aile, Sağlıklı Çocuk**, Ankara, Pagem Akademi Yayıncılık, 2018, s. 2.

²⁸² Salih K. Çilingir, “Aile ve Çevre İlişkisi,” **Çocuk ve Aile**, Ed. Rıdvan Küçükali, Ankara, Anı Yayıncılık, 2018, s. 5.

²⁸³ Işıl Kalaycı & Metin Özkul, “Geleneksel Kalabilsem Modern Olabilsem: Modernleşme Sürecinde Yaşlılık Deneyimleri,” **SDÜ Vizyoner Dergisi**, Cilt 8, Sayı 18, 2017, s. 93.

²⁸⁴ Çilingir, **a.g.e.**, s. 5.

²⁸⁵ Serap Nazlı, **Aile Danışmanlığı**, Ankara, Anı Yayıncılık, 2016, s. 2.

²⁸⁶ Çetinkaya, **a.g.e.**, s. 2.

uğramıştır. Çekirdek aile yapısında bireyler arası iletişimin zayıf olduğu, kişisel menfaatlerin öne çıktığı,²⁸⁷ biz olgusundan ziyade ben olgusunun hâkim olduğu, kuşaklararası çatışmanın giderek arttığı görülmüştür.²⁸⁸

Kuşaklar arası çatışmanın yaşanmış olması; ailede otorite konumunda bulunan yaşlıların saygınlığını kaybettiğini, toplumun kültürel bir yozlaşma ile karşı karşıya kaldığını göstermiştir.²⁸⁹ Toplumsal yapıda meydana gelen bu değişiklikler de aile yapısını etkilemiştir.

Geniş aile yapısında yaşlıların sosyal politika ihtiyacı aile içerisinde giderilmekte iken²⁹⁰ değişen aile yapısı ile birlikte yaşlılar adeta aile kurumunun dışına itilmiştir. Ayrıca doğum oranlarının düşmesi,²⁹¹ boşanma oranlarının artması,²⁹² evlilik dışı ilişkilerin sıradan hale gelmesi²⁹³ ile birlikte bireysellik ön plana çıkmış²⁹⁴ çekirdek aile yapısı giderek değişime uğramış, “tek ebeveyn”li aile yapısının toplumda yerini almasına neden olmuştur.²⁹⁵

Değişen toplumsal yapıda aile, bireysel özgürlük alanını kısıtlayan bir kurum olarak görülmüştür. Bu durum yaşlıların, engellilerin ve çocukların çeşitli sorunlar yaşamasına, aile bağlarının kopmasına ve sorumluluk duygusunun zedelenmesine yol açmıştır. Bir yandan bireyselliğin sınırları genişlerken diğer taraftan aile kurumu daralmış, yaşlılar ise bu kurumun dışında bırakılmış²⁹⁶ ve aile kurumunun yapısında önemli değişiklikler meydana gelmiştir.

²⁸⁷ Vehbi Ünal, “Geleneksel Geniş Aileden Çekirdek Aileye Geçiş Sürecinde Boşanma Sorunu ve Din,” **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt 6, Sayı 26, 2013, s. 591-592.

²⁸⁸ Nazlı, **a.g.e.**, s. 2.

²⁸⁹ Emre Birinci, **Y Kuşağının Yaşlı ve Yaşlılık Algısı**, Ankara, Gazi Kitabevi, 2020, s. 3.

²⁹⁰ Taşçı, **Sosyal Politikada Dezavantajlı Gruplar: Tarih, Yaklaşım ve Uygulama**, s. 78.

²⁹¹ Semra Erkan, “Aile ve Aile Eğitimi ile İlgili Temel Kavramlar,” **Aile Eğitimi ve Erken Çocukluk Eğitiminde Aile Katılım Çalışmaları**, Ed. Fulya Z. Temel, Ankara, Anı Yayıncılık, 2019, s. 41.

²⁹² **A.e.**, s. 10.

²⁹³ Ünal, “Geleneksel Geniş Aileden Çekirdek Aileye Geçiş Sürecinde Boşanma Sorunu ve Din,” s. 592.

²⁹⁴ Erkan, **a.g.e.**, s. 41.

²⁹⁵ Mustafa Yaşar, “Özel Durumlarda Aile Çalışmaları,” **Aile Eğitimi ve Erken Çocukluk Eğitiminde Aile Katılım Çalışmaları**, Ed. Fulya Z. Temel, Ankara, Anı Yayıncılık, 2019, s. 364.

²⁹⁶ Vehbi Ünal, “Modernleşme Sürecinde Yaşlılık Düşüncesini Değiştiren Olgular-Toplumsal Yaşamın Kıyısında Kalan Yaşlılar,” **Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 43, Sayı 2, 2019, s. 282-283.

İstatistiki verilere bakıldığında 1968 yılında Türkiye’de çekirdek aile hanehalkı oranı %59,6²⁹⁷ iken 2019’da bu oran %65,1’e,²⁹⁸ yükselmiş, geniş aile hanehalkı oranı 1968 yılında %32,1²⁹⁹ iken 2019’da %15’e³⁰⁰ düşmüştür. 1960’lı yıllardan günümüze doğru gelindiğinde demografik araştırmalar Türkiye’de çekirdek aile yapısı oranı ile dağılmış aile yapısı oranının giderek arttığını, geniş aile yapısı oranının ise giderek düştüğünü göstermektedir. Türkiye Aile Yapısı Araştırması (TAYA) 2016 verilerine göre Türkiye’de yaşlı nüfus, dağılmış aile nüfusunun %47,5’ini oluşturmaktadır.³⁰¹

Sonuç itibari ile aile kurumunda çözümlerin yaşanması, yapısal değişikliklerin söz konusu olması yaşlı bakımını meşakkatli hale getirmiştir. Toplumsal yapıda meydana gelen bu gelişmeler neticesinde yaşlılar ailenin sorumluluk alanından çıkarak, toplumun sorumluluk alanına girmiştir.³⁰² Dolayısıyla sosyal yapıdaki değişiklikler yaşlılara yönelik sosyal politikaların yapılmasını, geliştirilmesini ve uygulanmasını zorunlu ihtiyaç kapsamına dahil etmiş, yaşlılar bakım evi, huzur evleri gibi birçok kurum bakım hizmetleri bu süreçte faaliyete girmiştir.³⁰³

2.2.4. İnsani Gerekçeler

Yoksulluk ile mücadele aracı olarak görülen sosyal yardımlara ihtiyaç duyulması ilk çağa kadar uzanmakta ve merkezinde “insan” faktörü yer almaktadır. Çalışamayan veya kısmen çalışan, toplumun dezavantajlı grubunda yer alan yaşlı

²⁹⁷ İsmet Koç, “Türkiye’de Aile Yapısının Değişimi Sürecinde Tek Ebeveynli Ailelerin Oluşumu, Belirleyicileri ve Refah Durumu (2006-2016),” **T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü Türkiye Aile Yapısı İleri İstatistik Analizi**, Ankara, TDV Yayın Matbaacılık, 2018, s. 49.

²⁹⁸ TÜİK, “Haber Bülteni: İstatistiklerle Aile, 2019,” (Çevrimiçi) <https://tuikweb.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=33730>, 30.12.2020.

²⁹⁹ Koç, “Türkiye’de Aile Yapısının Değişimi Sürecinde Tek Ebeveynli Ailelerin Oluşumu, Belirleyicileri ve Refah Durumu (2006-2016),” s. 49.

³⁰⁰ TÜİK, **a.g.e.**, (Çevrimiçi) <https://tuikweb.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=33730>, 30.12.2020.

³⁰¹ Koç, “Türkiye’de Aile Yapısının Değişimi Sürecinde Tek Ebeveynli Ailelerin Oluşumu, Belirleyicileri ve Refah Durumu (2006-2016),” s. 49-58.

³⁰² Selver Y. Bağdoğan, “Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar,” **Sosyal Politika**, Ed. Aysen Tokol & Yusuf Alper, Bursa, Dora Yayınevi, 2019, s. 420.

³⁰³ Kadir Canatan, Ergün Yıldırım, **Aile Sosyolojisi**, İstanbul, Açılım Kitap Yayınevi, 2011, s. 127.

bireylerin ihtiyaçları akraba ya da komşularının yardımları ile giderilmekteydi.³⁰⁴ İlk ağdan günümüze doğru gelindiğinde sosyal yardımların yapılmasında hedef kitle hiç değışmemiş, insanın insan olma faktörü her zaman göz önünde bulundurulmuştur.

Sosyal yardıma ihtiyaç duyulması ekonomik ve sosyal sorunların neticesinde hasıl olmuştur.³⁰⁵ Geçmişte sosyal yardım ihtiyacı; yardımlaşma ve dayanışma güdüsü ile aile içerisinde giderildiğı görülmekte iken³⁰⁶ günümüzde yasal mevzuat ile güvence altına alınmış kanuni bir hak olarak karşımıza çıkmakta ve devletin yapmakla mükellef olduğu sorumlulukları arasında yerini almaktadır. Nitekim Anayasanın 61. maddesine bakıldığında “*Yaşlılar devletçe korunur. Yaşlılara devlet yardımı ve sağlanacak diğer haklar ve kolaylıklar kanunla düzenlenir*” ifadesi yaşlılara yönelik hakların ve yapılacak yardımların devlet güvencesi altında olduğuna,³⁰⁷ BM İnsan Haklar Evrensel Bildirgesi (UDHR)’nin 25. maddesinde yaşlıların insan onuruna, şahsiyetine yaşama hakkına sahip olduğuna vurgu yapılmıştır.³⁰⁸

Sonuç itibari ile yaşlılara yönelik hakların temelinde sadece insani gerekçeler yer almakta; insan haysiyetine ve şahsiyetine uygun bir hayat düzeni³⁰⁹ göz önünde bulundurulmaktadır. Başka bir ifade ile yaşlı haklarının her biri bir insan hakkı olup kökenini insan onuru oluşturmaktadır.³¹⁰ İnsan onurunu merkeze alan bu hakların icrası devletin yükümlölükleri arasında yer almakta,³¹¹ bu hakların geliştirilmesi ve uygulanmasında hak temelli bir yol izlenmektedir.³¹²

³⁰⁴ Sait Dilik, “Sosyal Güvenliğin Tarihsel Gelişimi,” **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Faköltesi Dergisi**, Cilt 43, Sayı 1-2, 1988, s. 41-42.

³⁰⁵ Özge Arpacioğlu & Metin Yıldırım “Dünyada ve Türkiye’de Yoksulluğun Analizi,” **Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi**, Cilt 4, Sayı 2, 2011, s. 62.

³⁰⁶ Dilik, “Sosyal Güvenliğin Tarihsel Gelişimi,” s. 41.

³⁰⁷ Baran Dural & Gülçin Con, “Türkiye’de Sosyal Devlet ve Yaşlı Hakları Üzerine Bir İnceleme,” **Sosyal Haklar Uluslararası Sempozyumu III Bildiri Kitabı**, İstanbul, Petrol-İş, 2011, s. 485.

³⁰⁸ Taşçı, **Sosyal Politikada Dezavantajlı Gruplar: Tarih, Yaklaşım ve Uygulama**, s.80.

³⁰⁹ Arpacioğlu & Yıldırım **a.g.e.**, s. 61.

³¹⁰ Çınar Can Evren, “Hukukta Yaşlı ve Yaşlılara Sunulan Sosyal Hizmetlerin İdare Hukuku Açısından Değerlendirilmesi,” **Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Faköltesi Dergisi**, Cilt 22, Sayı 2, 2018, s. 178.

³¹¹ Adem Ceren & Tevfik Erdem, “Türkiye’de Yoksulluk ve Sosyal Yardım Uygulamaları,” **Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü e-dergi**, Cilt 2, Sayı 1, 2018, s. 9.

³¹² Nuray Gökçek Karaca, “Uluslararası İlke ve Standartlar Bağlamında Yaşlı Hakları ve Sosyal Hizmet Uygulamaları,” **Sosyal Güvenlik Dergisi**, Cilt 9, Sayı 2, 2019, s. 273.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE YAŞLILARA YÖNELİK KAMUSAL SOSYAL YARDIMLAR

Yaşlılara yönelik sosyal yardım uygulamaları Türkiye genelinde Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü bünyesinde yürütülürken, il ve ilçe bazında bu uygulamalar Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları (SYDV) aracılığı ile devam etmektedir.³¹³ Merkezi hükümetin yanı sıra yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları (STK’lar) da çeşitli sosyal yardım faaliyetlerinde aktif bir şekilde yer almaktadır.

Bu kapsamda, tezin bu bölümünde öncelikle Türkiye’deki yaşlı yoksulluğunun mevcut varlığı ana hatları ile ortaya konulacak, daha sonra bu varlık üzerinde yapılan akademik çalışmalara kısaca temas edilecek ve nihayetinde Türkiye’deki kamusal sosyal yardımların yaşlı yoksulluğu ayağı belli boyutlar çerçevesinde değerlendirilecektir.

3.1. TÜRKİYE’DE YAŞLI YOKSULLUĞUNUN GÖRÜNÜMÜ

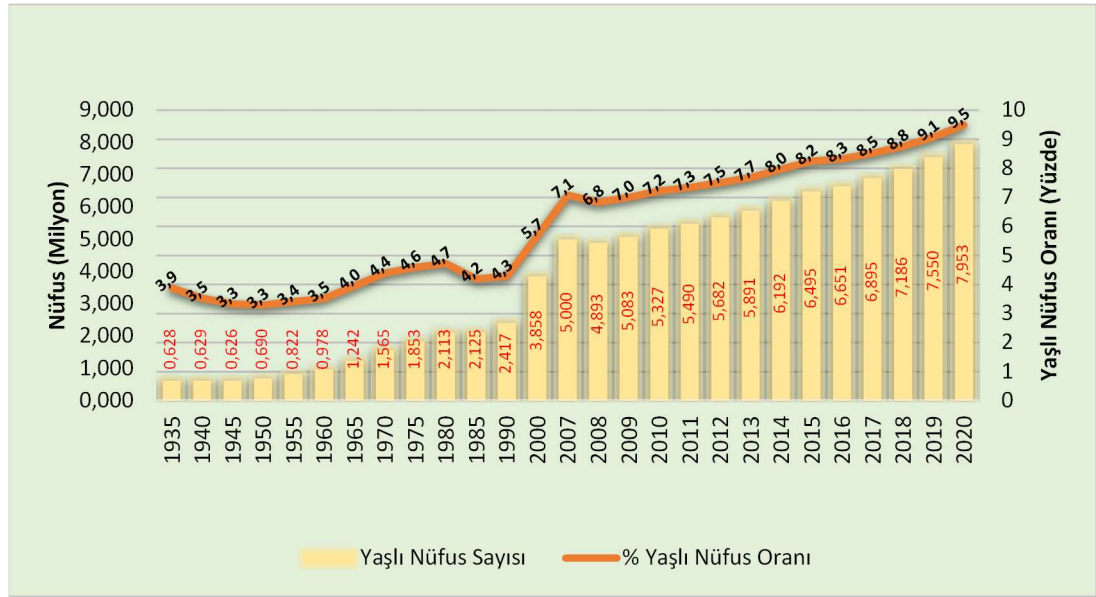
Yaşlı yoksulluğunun daha iyi anlaşılabilmesi açısından öncelikle Türkiye’nin demografik yapısına bakılması, konuya ilişkin olarak yaşlı nüfus sayısı ve yaşlı nüfus oranlarının incelenmesi gerekmektedir.

Türkiye’nin demografik yapısına bakıldığında tüm dünyada olduğu gibi yaşlanma sürecinin hız kazandığı görülmektedir. TÜİK verilerine göre Türkiye’de 1945 yılından itibaren toplam nüfus içindeki yaşlı nüfus oranı belirli bir düzeyde artış göstermiştir. 1980 yılından 1985 yılına kadar yaşlı nüfusun artış oranında yavaşlama

³¹³ Cihan S. Öz & Sinan Balta, “Türkiye’de Yaşlılara Yönelik Güncel Sosyal Politikaların Analizi,” *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 22, Sayı 1, 2020, s. 83.

eğiliminin olduğu, 1990 yılından itibaren ise bu oranda ciddi bir artışın söz konusu olduğu Grafik 5'ten görülebilmektedir.

Grafik 5: 1935-2020 Yılları Arasında Yaşlı Nüfus Sayısı ve Yaşlı Nüfusun Toplam Nüfus İçindeki Oranı (65 Yaş ve Üzeri)

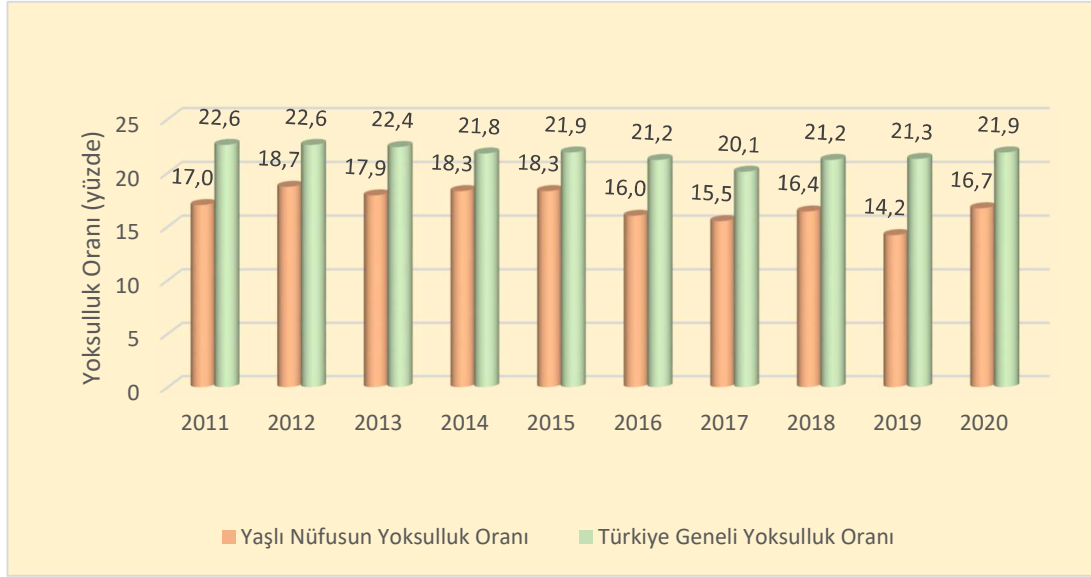
Kaynak: TÜİK, “İstatistiklerle Yaşlılar, Cinsiyete Göre Yaşlı Nüfus ve Yaşlı Nüfusun Toplam Nüfus İçindeki Oranı” (Çevrimiçi) <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Yasli-lar-2019-33712>, 13 Aralık 2020.

TÜİK, “İstatistiklerle Yaşlılar, 2020,” (Çevrimiçi) <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Yasli-lar-2020-37227>, 30 Aralık 2021.

1990 yılında yaşlı nüfusun toplam nüfus içerisindeki payı %4,3 iken 2020 yılında bu oran %9,5'e ulaşmıştır. 1990 yılında Türkiye’de yaşlı nüfus sayısı 2 milyon 417 bin 313 kişi iken 2020 yılına gelindiğinde bu sayı 7 milyon 953 bin 555 olmuştur. Geçen 30 senede yaşlı nüfus sayısında 3 katından fazla bir artış olduğu görülmektedir. Ayrıca TÜİK’in geleceğe yönelik tahmini verileri, Türkiye’nin demografik yapısında yaşlı nüfus oranının artarak devam edeceği ve hızlı yaşlanma sürecine girileceği sinyali vermektedir. Yaşlı bireyler arasında hızlı yaşlanma

sürecinin olumsuzluğundan en fazla etkilenen kitlenin “yoksul yaşlılar (yaşlı yoksullar)” olduğu dikkat çekmektedir.³¹⁴

Grafik 6: 2011-2020 Yılları Arasında Yaşlı Nüfusun Yoksulluk Oranı ve Türkiye Geneline Yoksulluk Oranı

Kaynak:	TÜİK,	“İstatistiklerle Yaşlılar,	2013”	(Çevrimiçi)
	https://tuikweb.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=16057 ,	13 Aralık 2020.		
	TÜİK,	“İstatistiklerle Yaşlılar,	2014”	(Çevrimiçi)
	https://tuikweb.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18620 ,	13 Aralık 2020.		
	TÜİK,	“İstatistiklerle Yaşlılar,	2015”	(Çevrimiçi)
	https://tuikweb.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21520 ,	13 Aralık 2020.		
	TÜİK,	“İstatistiklerle Yaşlılar,	2016”	(Çevrimiçi)
	https://tuikweb.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=24644 ,	13 Aralık 2020.		
	TÜİK,	“İstatistiklerle Yaşlılar,	2017”	(Çevrimiçi)
	https://tuikweb.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=27595 ,	13 Aralık 2020.		
	TÜİK,	“İstatistiklerle Yaşlılar,	2018”	(Çevrimiçi)
	https://tuikweb.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=30699 ,	13 Aralık 2020.		
	TÜİK,	“İstatistiklerle Yaşlılar,	2019”	(Çevrimiçi)
	https://tuikweb.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=33712 ,	13 Aralık 2020.		
	TÜİK,	“İstatistiklerle Yaşlılar,	2020,”	(Çevrimiçi)
	https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Yasli-lar-2020-37227 ,	30 Aralık 2021.		
	TÜİK,	“İstatistiklerle Yaşlılar,	2021,”	(Çevrimiçi)
	https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Yasli-lar-2021-45636 ,	18 Mart 2022		

2011-2020 yılları arasında Türkiye’nin yaşlı nüfus yoksulluk oranına ve genel nüfusun yoksulluk oranına bakıldığında (Grafik 6); genel nüfusun yoksulluk oranının

³¹⁴ Özgür Arun, **Antalya Yaşlılık Araştırması Üçüncü Dönem 2019 / 2020 Temel Bulgular ve Yerel Yönetime Öneriler**, Antalya, Yaşlanma Çalışmaları Derneği Yayınları, 2020, s. 46.

büyük bir kısmını yaşlı nüfusun oluşturduğu anlaşılmaktadır. Genel yoksulluk oranı içerisinde, 2014 yılında yaşlı yoksulluğunun en yüksek orana ulaştığı ve bunu akabinde 2015 ve 2012 yıllarının takip ettiği anlaşılmaktadır.

Yaşlı yoksulluğu ile genel yoksulluk arasındaki makasın en açık olduğu yıl 2019’dur. Nitekim yaşlı yoksulluk oranının genel yoksulluk içerisindeki payının zaman zaman değişimlere uğradığı, 2019 yılında yaşlı yoksulluğunun önemli derecede azaldığı ve 2020 yılında ise tekrar arttığı görülmektedir.

Yapılan araştırmalarda; Türkiye’deki yaşlı bireylerin genel gelir oranlarının toplumun diğer kesimlerinden düşük olması ve düşmeye devam etmesi³¹⁵ yaşlı yoksulluğunun çözümüne ilişkin politikaların yeterli seviyede olmadığını göstermektedir. Buna paralel olarak 21. yüzyılda yaşlılar adeta toplumun dışına itilmekte, toplum tarafından yeterince saygı duyulmayan,³¹⁶ ayrımcılığa maruz kalan bir süreci yaşamaktadır. Bu kapsamda,

Örneğin, “Türkiye’de Yaşlılık Tahayyülleri ve Pratikleri” isimli araştırmada; 65 yaş ve üzeri yaş grubunda yer alan yaşlı bireylerin Türkiye’de yaşlarından ötürü niteliklerine uygun bir iş bulamadığı, çeşitli zorluklar ile karşı karşıya kaldığı tespit edilmiştir. Ayrıca yapılan araştırmadan elde edilen bulgulara göre Türkiye’de yaşlarından ötürü ayrımcılığa ya da kötü muameleye maruz kalan yaşlı bireylerin oranının %6 olduğu görülmüştür.³¹⁷ Dolayısıyla bu durum yaşlı nüfusun çalışma hayatından uzaklaşmasına ve bağımlı nüfus sorununun artarak devam etmesine yol açmıştır.³¹⁸

³¹⁵ Şebnem A. Kumaz & Pınar Yavuzkanat, “Türkiye’de Yaşlılık Yoksulluk ve Sosyal İçerme Ekseninde Sosyal Yardımlar,” **Kuşaklararası Dayanışma ve Aktif Yaşlanma Sempozyumu Bildirileri**, Ankara, T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Özürlü ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yayınları, 2012, s. 123-124.

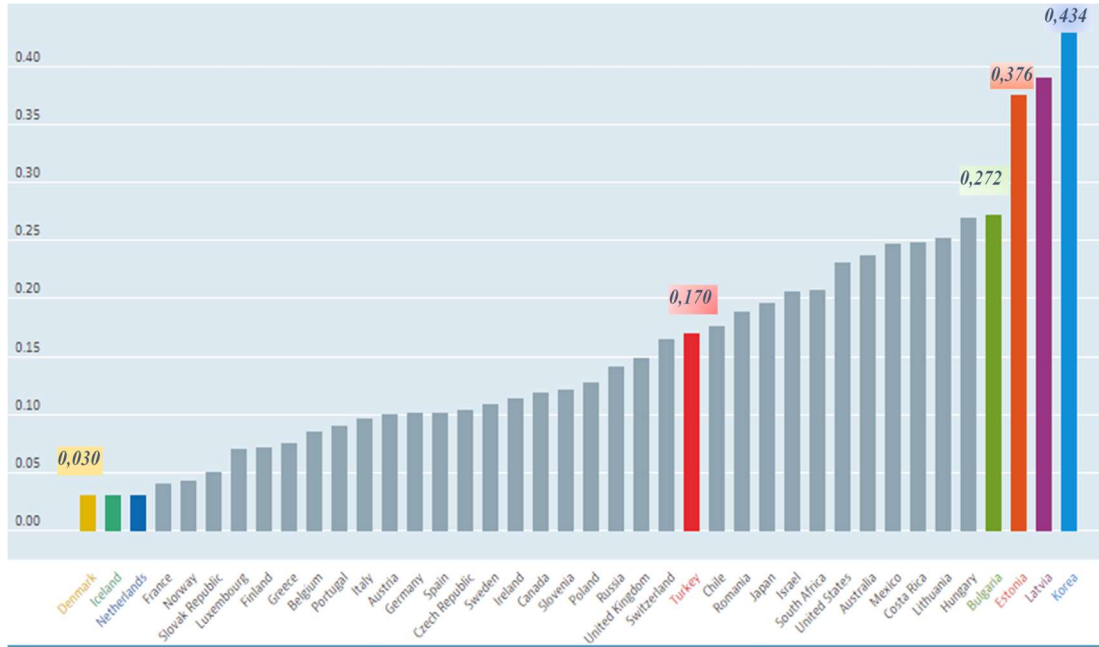
³¹⁶ İsmail Tufan, **Antik Çağ’dan Günümüze Yaşlılık ve Yaşlanma**, s. 229.

³¹⁷ Yaşama Dair Vakıf (Yada Vakfı), **Türkiye’de Yaşlılık Tahayyülleri ve Pratikleri Araştırması**, Ed. Mesut Ergün & Tolga Arvas, İstanbul, Overteam Yayınları, 2019, s. 98.

³¹⁸ Cengiz, “Türk Sosyal Güvenlik Sistemi İçerisinde Yaşlılara Yönelik Sosyal Yardım ve Sosyal Hizmetler,” s. 26.

Türkiye'nin son 15 yılına bakıldığında kişi başına düşen gelir dağılımında eşitsizliklerin yaşanması ve bu eşitsizliklerin giderilmesi için yeterli düzeyde çalışmanın olmaması yaşlı yoksulluğunun artmasına neden olmaktadır. Gelir dağılımındaki eşitsizliğin en yüksek olduğu OECD ülkelerine bakıldığında Türkiye'nin de bu ülkeler arasında yerini aldığı³¹⁹ ve OECD ülkeleri içerisinde yoksulluk oranı en yüksek üç ülkeden biri olduğu ifade edilmektedir.³²⁰

**Grafik 7: 2015 – 2019 Yılları Arasında
66 Yaş ve Üzerindeki Yaşlıların Yoksulluk Oranı**

Kaynak: OECD Data, “Poverty Rate” (Çevrimiçi) <https://data.oecd.org/inequality/poverty-rate.htm#indicator-chart>, 26 Aralık 2020.

Grafik 7’deki OECD ülkeleri arasında 2015-2019 yıllarında 66 yaş ve üzeri yoksulluk oranı incelendiğinde %3’lük oran ile en düşük yaşlı yoksulluk oranına sahip ülkenin Danimarka olduğu, en yüksek yaşlı yoksulluk oranına sahip ülkenin %43,4 ile G. Kore olduğu, Türkiye’de ise bu oranın %17 olduğu görülmektedir.

³¹⁹ Arun, a.g.e., s. 45.

³²⁰ Yaşama Dair Vakıf (Yada Vakfı), a.g.e., s. 23.

Öte yandan yoksulluk, bir yandan bireyi ekonomik sıkıntılar ile karşı karşıya bırakırken diğer taraftan bireyin toplum içerisinde kendisini sınıfsal bir kategoride hissetmesine ya da sınıfsal bir kategoride konumlandırmasına neden olmaktadır. Türkiye’de yaşlıların ekonomik durumunu ve sınıfsal kategoride nasıl konumlandığını öğrenebilmek adına KONDA tarafından bir araştırma yapılmış ve 2018 verilerine dayanarak bir yaşlılık raporu hazırlanmıştır. Söz konusu rapora göre yaşlı katılımcıların %17’si kendisini yoksul olarak görmektedir. Emekli maaşının yanı sıra düşük bir hanehalkı gelirin sahip olan bu katılımcılara sınıfsal olarak hissettikleri kategori sorulduğunda ise “orta seviyenin altı” yanıtını vermişlerdir.³²¹

Sınıfsal kategori ile hastalıkların yaygınlığı arasında yakın bir ilişki olduğuna Türkiye Sağlık Araştırmaları (TÜİK, TSA) verilerinde rastlanmaktadır. Bahse konu veriler incelendiğinde sağlık durumunu kötü olarak nitelendiren yaşlı bireylerin yarısından fazlası alt sınıf kategorisinde yer almaktadır. Gelir düzeyi arttığında hastalığından şikâyetçi olan yaşlı bireylerin oranında azalma olduğu görülmektedir.³²² Türkiye’de sınıf kategorisi ile hastalıkların yaygınlığı ve yaşam memnuniyeti³²³ arasında yakın bir ilişki olduğu, bu minvalde gelir düzeyinin önemli role sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Türkiye’de yaşlı yoksulluğunun diğer bir olumsuz yansıması, sağlık ve sosyal bakım hizmetlerinde görülmektedir. Arun ve Holdsworth tarafından bu kapsamda yapılan bir araştırmada, yaşlıların sadece yoksulluklarından ötürü sağlık ve sosyal bakım hizmetlerine ulaşamadıkları görülmüştür. Bu durum eşitsizliğin bir boyutunu sergilemekte,³²⁴ yoksul bireylerin kendilerini dışlanmış hissetmelerine yol açmaktadır.³²⁵ Eşitsizliğin diğer boyutuna bakıldığında bu hizmetlerin işleyişinde adalet terazisinden yoksun kalındığı algısı oluşmakta, bu durum bir kısım yerel yönetimlerin uygulamalarında görülmektedir. Siyasi ya da bürokrasi kanalları ile

³²¹ Gülçin C. Wright, **Konda Hayat Tarzları 2018 Araştırması - Yaşlılık Raporu**, 2020, s. 30.

³²² Özgür Arun, “Türkiye’de Yaşlanmak Bir Armağan ya da Lanet,” **Yaşlanmayı Aşmak**, Ed. Özgür Arun, Ankara, Phoenix Yayınevi, 2018, s. 43.

³²³ Müftüler, **a.g.e.**, s. 249.

³²⁴ Özgür Arun & Jason K. Holdsworth, “Integrated Social and Health Care Services Among Societies in Transition: Insights from Turkey” **Journal of Aging Studies**, 53, 2020, s. 4.

³²⁵ T.C. Kalkınma Bakanlığı, **On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023) Yaşlanma Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, Ankara, 2018, s. 37.

bağlantı kurabilenlerin bu çerçevede ayrımcılığa tabi tutulabildiği ifade edilmektedir.³²⁶

Sosyal güvenlik sisteminde mevcut eksikliklerin giderilememesi, kayıt dışı çalışmanın artması ve bunların önlenmesine yönelik mevcut politikaların yetersiz kalması, 2022 sayılı Kanun kapsamında verilen yaşlı aylığının ve emekli aylığının düşük olması gibi sorunlar Türkiye’de yaşlı yoksulluğunun artarak devam etmesine yol açmakta, aşılması güç sonuçlar doğurmaktadır.³²⁷

3.2. TÜRKİYE’DE YAŞLI YOKSULLUĞU İLE İLGİLİ LİTERATÜR

Tüm bu durumları anlamlandırma adına yapılan birçok çalışma bulunabilmektedir. Özellikle yaşlı yoksulluğu bağlamında Türkiye ile ilgili olmayan çalışmalar bir hayli fazladır.³²⁸ Türkiye ile ilgili salt yaşlılık konusunda da eserlerin tuttuğu yer azımsanmayacak kadar çoktur; sosyal hizmet alanı başta olmak üzere özellikle son dönemlerde artmaktadır.³²⁹ Bizzat yaşlı yoksulluğu veya yoksul yaşlılar ile ilgili Türkçe literatür, yeni yeni oluşmaktadır.

Bu çerçevede yaşlı yoksulluğu ile alakalı genel çalışmalar bulunabilmektedir. Bunlardan biri, Günay ve arkadaşları tarafından (2016) kaleme alınmıştır. “Yoksulluk ve Yaşlılık: Yaşlılık Disiplinlerarası Yaklaşım, Sorular, Çözümler” adlı çalışma, yaşlı yoksulluğuna dönüktür. Bu çalışmada, Türkiye’nin demografik yapısında yaşlanma sürecinin hızlanmasını göz önünde bulundurulmuş ve yaşlı nüfusun en önemli sorunu

³²⁶ Hamza Kurtkapan, “Kentte Yaşlılık ve Yerel Yönetimlerin Sosyal Hizmetleri: İstanbul Örneği,” **Eşitsizlikler ve Yaşlanma Hızla Yaşlanan Bir Dünyada Dayanışma, Mücadele ve Müdahaleler**, Ed. Özgür Arun, Antalya, Yaşlanma Çalışmaları Derneği Yayınları, 2020, s. 83.

³²⁷ Karadeniz & Öztepe, **a.g.e.**, s. 79.

³²⁸ Bunlardan bir tanesinde Antczak & Zaidi, Avrupa Birliği ülkelerinde yaşlı bireylerin yoksulluk riskini, yaş grupları arasındaki yoksulluk riskini, 65 yaş üstü emekli bireylerde cinsiyet bazlı yoksulluk riskini ve yoksulluğun diğer yönlerini analiz etmiştir. *Bkz.* Radoslaw Antczak & Asghar Zaidi, “Risk of Poverty Among Older People in EU Countries,” **CESifo DICE Report**, ifo Institut - Leibniz-Institut für Wirtschaftsforschung an der Universität München, München, 14, (1), p. 37-46.

³²⁹ Örneğin Arun ve Holdsworth’in bir araştırmasında Türkiye’de sağlık ve sosyal bakım hizmetleri ele alınmaktadır. Araştırma, yoksulluk seviyesindeki yaşlıların bu hizmetlere yönelik erişim sorununa değinilmektedir. Bu kapsamda Arun ve Holdsworth eşitsizliğin sağlık ve sosyal hizmetler boyutuna vurgu yapmıştır. *Bkz.* Özgür Arun & Jason K. Holdsworth, “Integrated Social and Health Care Services Among Societies in Transition: Insights from Turkey” **Journal of Aging Studies**, 53, 2020.

olan yoksulluğa değinilmiştir. Yaşlı nüfusta yaşanan yoksulluk problemini ortadan kaldırmaya veya en aza indirmeye yönelik uygulamalar ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır.³³⁰ Bir diğeri, Kayan (2012)'in “Türkiye’deki Boyutları Açısından Yaşlı Nüfusun Yoksulluğu” adlı yüksek lisans çalışmasıdır. Bu çalışmada, yoksulluk olgusunun yaşlılık üzerine etkileri ele alınarak dünyada ve Türkiye’de yaşlı yoksullara yönelik hizmet ve politikalar değerlendirilmiş, yaşlı ve yoksullara yönelik yasal düzenlemeler incelenmiştir.³³¹ Bu tarz genel çalışmaların sahaya dönük özel örnekleri de vardır. Ak’ın (2017) “Yaşlı Yoksulluğu,” isimli çalışması bunlardandır. Çalışmada Gümüşhane’de yaşayan yaşlı bireylerin yoksulluk durumunu tespit edilmektedir; elde edilen verileri analiz ederek Türkiye’de yaşlı yoksulluğu alanına katkı sağlamıştır.³³²

Yalnızlık üzerinden yaşlıların yoksulluğunu ele alan çalışmaları görmek de mümkündür. Bunlardan Tufan ve arkadaşları tarafından (2019) kaleme alınan “Türkiye’de Gerontoloji Atlası: Yaşlı Yoksulluğu ve Yalnızlık Üzerine Bulgular” isimli çalışmada, 2010-2012 yılları arasında Nazilli Panel Araştırması verilerine göre “yalnızlık ve yoksulluk” faktörleri yaşlılar için önemli bir risk unsuru olarak değerlendirilmiştir. Bu risk unsurlarının azaltılması için emeklilik kapsamında izlenen politikaların tekrardan revize edilmesinin gerekliliği vurgulanmış ve yaşlı alanına yönelik yapılan bilimsel çalışmaların desteklenmesi gerektiği ifade edilmiştir.³³³ Yalnızlık ve yoksulluğun yaşlı bireyler üzerindeki etkilerine ise Danış (2009), “Türkiye’de Yaşlı Nüfusun Yalnızlık ve Yoksulluk Durumları ve Sosyal Hizmet Uygulamaları Açısından Bazı Çıkarımlar” adlı makalesinde değinerek yoksulluk problemini sosyal hizmet bakış açısı ile ele almaktadır.³³⁴

Ayrımcılık üzerinden de konunun ele alındığı görülebilmektedir. Örneğin kanuni hakların uygulanabilirliğinde yaşanan aksaklıklara bakıldığında Nazlıer-Keser (2019) “Türkiye’de Yaşlı Yoksulluğu Sorununa Yönelik Bir Değerlendirme” adlı

³³⁰ Günay, Boylu, Şahin, Aksoy & Oğuz, **a.g.e.**, s. 165-196

³³¹ Kayan, **a.g.e.**, s. 1-151

³³² Ak, **a.g.e.**, s. 197-208.

³³³ İsmail Tufan, Aslı Kılavuz, Özlem Özgür, Sıla Ayan, Faruk Y. Gürdal ve Berkay Engin, “Türkiye’de Gerontoloji Atlası: Yaşlı Yoksulluğu ve Yalnızlık Üzerine Bulgular,” **Geriatric Bilimler Dergisi**, 2019, 2 (1), s. 1.

³³⁴ Danış, **a.g.e.**, s. 67-80.

makalesinde, yaşlıların Türkiye’de maruz kaldığı ayrımcılık uygulamalarına yer vermektedir.³³⁵ Ayrımcılığın yansımalarından biri olan eşitsizlik üzerinden de yaşlı yoksulluğunu inceleyen çalışmalara rastlanmaktadır. Çalışma hayatı açısından yaşlı yoksulluğuna neden olan eşitsizliklere bakıldığında Karadeniz & Öztepe’nin (2013) “Türkiye’de Yaşlı Yoksulluğu” başlıklı makalesi, bu açıdan ön plana çıkmaktadır. Bu çalışmada yazarlar sadece yaşlı yoksulluğunu ele almamış, aynı zamanda yoksulluğu tetikleyen emekli ve yaşlı aylıklarının yetersizliğine değinerek sosyal güvenlik sisteminden kaynaklanan problemlerin çözümüne ilişkin çeşitli önerilerde de bulunmuştur.³³⁶

3.3. TÜRKİYE’DE YAŞLILARA YÖNELİK KAMUSAL SOSYAL YARDIMLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

3.3.1. Yöntem

Bilimsel yöntem, araştırma konusunda yer alan problemlerin çözümüne ilişkin doğru bilgiye ulaşabilmek için takip edilen yol ve ilkeler bütünüdür.³³⁷ Takip edilen yol ve ilkeler çerçevesinde araştırmanın önemi, amacı, problemi-soruları, hipotezi, yöntemi-deseni, veri toplama analiz süreci ve sınırlılıklarına değinilecektir.

3.3.1.1. Araştırmanın Önemi

Dünyada ve Türkiye’de yaşlı nüfusun gerek sayısal gerekse orantısal olarak arttığı, yaşlı nüfus içerisinde yoksullaşma oranının da bu duruma paralel olarak artış gösterdiği görülmektedir. Dolayısıyla bu artışların neticesinde yaşlılara yönelik yapılan sosyal yardımların önemi de artmaktadır. Bu kapsamda birçok ülkede devletin rolü ön plana çıkmaktadır. Sosyal devlet olmanın gereği olarak Türkiye’de de yaşlılara yönelik yapılan kamusal sosyal yardımlar ayrı bir önem arz etmektedir.

³³⁵ Nazlıer-Keser, **a.g.e.**, s.739-762.

³³⁶ Karadeniz & Öztepe, **a.g.e.**, s. 77-99.

³³⁷ Sait Gürbüz & Faruk Şahin, **Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri Felsefe-Yöntem-Analiz**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2018, s. 26.

Sosyal sigorta sistemi dışında kalan yaşlı bireylerin refah seviyesinin korunması, geliştirilmesi, yaşam kalitesinin insan onuruna yakışır bir hale getirilmesi için,³³⁸ kamusal sosyal yardım uygulamaları devreye girmiştir. Çalışmamızda kamusal sosyal yardım uygulamaları derinlemesine ele alınmış, yaşanan aksaklıkların giderilmesine ve hayata geçirilmesine ilişkin çözümci yaklaşımlar sergilenmiştir.

Yaşlılara yönelik çeşitli konularda birçok farklı türde çalışmanın literatürde yerini aldığı fakat yaşlı bireylerin önemli sorunları arasında öne çıkan yoksulluk faktörünün üzerinde yeterince durulmadığı, bu alanda çalışmaların 1970 yılından itibaren Türkiye’de başladığı ve sınırlı sayıda olduğu bilinmektedir.³³⁹ Bu doğrultuda çalışmamızın ilgili literatüre katkı sağlaması beklenmekte ve bu da çalışmanın önemini belirgin hale getirmektedir.

3.3.1.2. Araştırmanın Amacı

Türkiye’de kamusal alanda yaşlılara yönelik ilk çalışmaların 1976 yılında 2022 sayılı Kanun ile başladığı bilinmektedir. Meselenin daha iyi anlaşılabilmesi adına 1976 yılından günümüze kadar bu çalışmaların kamusal açıdan nereye evirildiğini görmek, yapılan çalışmaların ve çeşitli değişikliklerin ne anlama geldiğini bilmek, bundan sonraki süreçte sonuçların nereye doğru gideceğine görmek ve sosyal yardımların etkinliğini öğrenmek çalışmanın temel amaçları arasında yer almaktadır.

3.3.1.3. Araştırmanın Problemi ve Soruları

Bilimsel araştırmalar, temelini sorgulama mantığının oluşturduğu, bir probleme ilişkin çözüm arayışının yer aldığı bir süreç olarak bilinmektedir.³⁴⁰ Problemi olmayan bir konunun çözümü olamayacağından öncelikle üzerinde çalışılan konuya dair merak edilen problemleri ve soruları belirtmek gerekir: Tezin temel problematiği, yaşlı bireylere yönelik kamusal sosyal yardımlar ihtiyacın

³³⁸ Danış, a.g.e., s.67.

³³⁹ Ömer M. Yaman & Mevlüt Acar, *Türkiye Sosyal Hizmet Birikiminde Yaşlılık Bibliyografik Bir Değerlendirme (1950-2013)*, İstanbul, Açılım Kitap Yayınevi, 2015, s. 67.

³⁴⁰ Ali S. Gitmez, *Sosyal Bilim Araştırmalarında Yöntembilim*, Ankara, Nobel Akademik Yayıncılık, 2020, s. 129.

giderilmesinde ve yaşanan sorunların çözülmesinde *ne kadar* etkili olduğudur. Bu çerçevede bazı alt soruların sorulması kaçınılmaz olmaktadır:

- Yaşlı bireylere yönelik kamusal sosyal yardımlara ihtiyaç nasıl ortaya çıkmıştır?
- Yaşlı bireylere yönelik kamusal sosyal yardımlar ihtiyacın gidermesindeki dayanaklar nelerdir?
- Yaşlı bireylere yönelik kamusal sosyal yardımlar hangi kurumsal yapılanma ile yürütülmektedir?

3.3.1.4. Araştırmanın Hipotezi

Tezin problematiği çerçevesinde yapılan araştırmaların belli bir varsayımı söz konusudur. Bu da, Türkiye’de yaşlılara yönelik kamusal sosyal yardımların değişerek ve gelişerek etkinliğini devam ettirdiği şeklindedir.

Başka bir ifade ile araştırmanın temel sorunsalı; geçmişten günümüze kadar kamusal sosyal yardımların ne olduğu bu kapsamda ne gibi değişikliklerin yapıldığı, nasıl algılandığı, niçin bu değişikliklere ihtiyaç duyulduğu ve ne kadar etkili olduğudur. Bu sorunsallar çerçevesinde çalışmanın temel varsayımı da Türkiye’de yaşlı bireylere katkı sağlayan kamusal sosyal yardımların ekonomik, toplumsal ve sosyal sorunların çözümüne ilişkin yeterli seviyede etkili olmadığı şeklindedir.

3.3.1.5. Araştırmanın Yöntemi ve Deseni

Çalışmamızda kamusal sosyal yardımların tarihsel süreç içerisinde değişim ve gelişimi, arkasında yer alan nedenleriyle birlikte derinlemesine ele alınmaktadır. Dolayısıyla sonuç odaklı bir analizden ziyade süreç odaklı bir analiz³⁴¹ söz konusudur. Bu nedenle nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır.

³⁴¹ Gürbüz & Şahin, **a.g.e.**, s. 103.

Yaşlılara yönelik kamusal sosyal yardımların içeriğinin daha iyi anlaşılması ve açıklanması adına “ne” ve “nasıl” soru kalıplarına cevap aranmış,³⁴² konunun güncel boyutları araştırılmış³⁴³ ve betimsel araştırma yöntemine başvurulmuştur.

Kamusal sosyal yardımlardan yaşlı maaşı alan kişilerin sayısı ve ayrılan kaynak miktarının dağılımı, yaşlı nüfusun sayısı, yaşlı nüfus oranı, yaşlı nüfusun yoksulluk oranı ve Türkiye genelindeki yoksulluk oranı farklı zaman dilimlerine göre araştırılıp değişim ve gelişimi tespit edilmiştir. Bu çerçevede farklı zaman dilimleri arasındaki veriler elde edilerek neden sonuç ilişkisi kurulmuştur.³⁴⁴

3.3.1.6. Araştırmada Veri Toplama Analiz Süreci

Betimsel istatistik, araştırmalarda elde edilen verilere yönelik herhangi bir çıkarıma veya yargıya varmadan sadece eldeki verilerin niteliklerini irdeleyerek mevcudu tanımlayan “neler, ne ölçüde oluyor” sorusuna yanıt arayan, bu minvalde var olan verileri tablo ve grafik şeklinde özetleyen istatistik tekniğidir.³⁴⁵ Bu kapsamda çalışmanın bazı kısımlarında TÜİK’in ve Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’nın yayımlamış oldukları verilerden yararlanılarak betimsel istatistik tekniği kullanılmıştır.

Kamusal sosyal yardımların tarihi seyrinde yapılan çalışmaların incelenebilmesi, değişikliklerin ve yeniliklerin değerlendirilebilmesi için “geçmişte ne oldu” ve “nasıl oldu” sorularına cevap aranmıştır. Bu kapsamda ikincil ve resmi kaynaklardan; kurumsal arşivlerden, çeşitli illerde bulunan kütüphane kaynaklarından ve çevrimiçi veri tabanlarından istifade edilmiş, belge incelemesi yapılmış, böylece arşiv/tarihsel araştırma yönteminden yararlanılmıştır.

³⁴² Gitmez, **a.g.e.**, s. 89.

³⁴³ **A.e.**, s. 147.

³⁴⁴ Gürbüz & Şahin, **a.g.e.**, s. 113-114.

³⁴⁵ Gitmez, **a.g.e.**, s. 577.

3.3.1.7. Araştırmanın Sınırlılıkları

Kamusal sosyal yardımların içinde merkezi yönetim ile yerel yönetim (belediyeler) yer almaktadır. Bu çalışmada kamusal sosyal yardımlar, merkezi yönetim ile sınırlı tutulmuştur.

Covid-19 salgın sürecinin dünyayı ve bilhassa Türkiye’yi etkilemesi ile birlikte, araştırmaya yönelik çalışma alanı daralmış; kütüphane hizmetleri geçici süreliğine durdurulmuş ve kamu kurumları esnek çalışma sistemine geçirilmiştir. Yazılı kaynakların basımında, kargo işlemlerinde ve maliyetinde erişim problemi, fiyat artışı gibi çeşitli sıkıntılar yaşanması kaçınılmaz hale gelmiştir. Bu minvalde yayınevlerinden, kamu kurumlarının arşivlerinden ve kütüphanelerden kısmi olarak istifade edilmiş, çevrimiçi veri tabanlarından azami ölçüde yararlanılmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın konu başlığının “Türkiye’de yaşlılara yönelik kamusal sosyal yardımların değerlendirilmesi” olması, çalışma alanının Türkiye ile sınırlı tutulmasına, farklı ülke uygulamalarının çalışma dışında bırakılmasına sebep olmuştur.

Grafik 5’te yaşlı nüfus sayısı ve yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranı belirtilmiştir. Tarih aralığı 1935-2020 ile sınırlandırılmış, TÜİK tarafından 1935 öncesine ait veriler paylaşıma açılmamıştır. 2020 ile sınırlandırılmasının sebebi ise Grafik 3’te bu kapsamda 2020 ve sonrası ile ilgili verilere yer verilmesidir.

Grafik 6’da yaşlı nüfusun yoksulluk oranı ve Türkiye geneli yoksulluk oranı belirtilmiş, 2011-2020 tarih aralığı ile sınırlandırılmıştır. Bu çerçevede oluşturulan grafik TÜİK’in geçmiş dönemlerde yayımlanan farklı yıllara ait haber bültenlerinden derlenmiş, daha eski verilere rastlanılmamıştır.

Grafik 7’de OECD ülkeleri arasında 2015-2019 yıllarında 66 yaş ve üzeri nüfus grubuna ait yoksulluk oranı incelenmiştir. 66 yaş ve üzeri nüfus grubunun incelenmesinin sebebi OECD tarafından verilerin 66 yaş ve üzeri yaş grubu ile sınırlandırılmış olmasıdır.

3.3.2. Türkiye'nin Kamusal Sosyal Yardımlarını Değerlendirme Alanları

Türkiye’de kamusal sosyal yardımların yaşlılara yönelik ilk kısmı 2022 sayılı Kanun ile mevzuatta yapılmış, akabinde ise mevzuata uygun kurumsal çalışmalar devreye girmiştir. Bu kapsamda çalışmanın daha iyi anlaşılması adına meselenin köküne inilerek geçmişten günümüze mevzuatta ve kurumsal çerçevede ne gibi değişikliklerin olduğu incelenmiş, bu değişikliklerin uygulama alanına nasıl yansıdığı değerlendirilmiştir.

3.3.2.1. Mevzuattaki Değişiklikler

Koruma karakteri taşıyan kamusal sosyal yardım uygulamalarına bakıldığında 01.07.1976 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan 2022 sayılı “65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşları ile Engelli ve Muhtaç Türk Vatandaşlarına Yönelik Aylık Bağlanması” hakkında Kanunun kapsamlı bir şekilde düzenlendiği görülmüştür.³⁴⁶ Kanun dâhilinde primli sistemin dışında kalan³⁴⁷ yoksul yaşlılara yönelik “ilk defa” devlet tarafından “doğrudan bir destek” verilmiştir.³⁴⁸

Süreç içerisinde Tablo 3.1’den de anlaşılacağı üzere kanunda 15 defa değişiklik yapılmış, her değişikliğin içerik yönünden maddeleri incelendiğinde ise toplam 30 defa değişikliğin yapıldığı görülmüştür. Çalışmamızın bu bölümünde yapılan değişikliklere ayrıntılı bir şekilde değinilmiştir.

³⁴⁶ Ertuğrul Yuvalı, “2022 Sayılı 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkındaki Kanunun Değerlendirmesi,” **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**, Sayı 37, 2019, s. 52.

³⁴⁷ **A.e.**, s. 51.

³⁴⁸ Kenan Tunçomağ, “1980 Yılı Başında Türkiye'nin Sosyal Güvenlik Durumu,” **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, Cilt 45, Sayı 1-4, 2011, s. 736.

**Tablo 3.1. 2022 Sayılı Kanuna Ek ve Değişiklik Getiren Mevzuatın
Yürürlüğe Giriş Tarihini Gösterir Liste**

Değiştiren Kanunun/ KHK'nin Numarası	2022 sayılı Kanunun değişen veya iptal edilen maddeleri	Yürürlüğe Giriş Tarihi
3783	---	07/03/1992 tarihini takip eden aybaşı
5335	7	27.04.2005
5378	Madde 1 ve Ek Madde 1	7/7/2005
5597	8	23/3/2007
5754	3, Ek Madde 1 ve Geçici Madde 1	8.05.2008
(5754 sayılı Kanun ile değişik) 5510	7	1.10.2008
5797	8, Ek Madde 2	19/8/2008
6111	5, Geçici Madde 2	25.02.2011
KHK/662	1,8	2.11.2011
6462	Ek Madde 1	3.05.2013
6495	1, 2, 3, 4, 8, Ek Madde 1, 2, Geçici Madde 3	2.08.2013
6525	1,2	27/2/2014
6552	Geçici Madde 4	11/9/2014
6704	1,2	26/4/2016
7143	1	1/6/2018

Kaynak: Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi, (Çevrimiçi)
<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2022&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>,
31.03.2021.

2022 sayılı Kanun yürürlüğe girdiğinde 1'inci maddesinde 65 yaşını doldurmuş muhtaç durumda bulunan yaşlı bireylerden “iş görme ve çalışma gücünden yoksun olduğunu gösteren tam teşekküllü bir hastaneden Sağlık Kurulu Raporu” istenilmiş, bağlanacak olan aylığın hesaplanması için bütçe kanunu kapsamında belirlenen kat sayının 60 gösterge rakamı ile çarpılması uygun görülmüştür. 07.03.1992 tarihli Resmi Gazete’de 3783 sayılı Kanun dâhilinde yapılan değişiklik ile gösterge rakamı 300

olarak belirlenmiş, Sağlık Kurulu Raporu ise istenilmemiştir.³⁴⁹ Sadece il ve ilçe idare heyetlerinden muhtaçlığı ibraz eden belgenin alınması yeterli olarak görülmüştür. Nitekim fiziksel veya ruhsal açıdan herhangi bir engeli bulunmayan fakat muhtaçlığı söz konusu olan yaşlı bireyin tam teşekküllü bir hastaneden istenilen şekilde sağlık kurulu raporu alması mümkün değildir. Dolayısıyla değişiklik öncesinde sistem, muhtaç durumdaki yaşlı bireyleri çaresiz bırakmakta, gayri resmi yollara ve suiistimallere kapı açmakta, hastanelerin iş yükünü arttırmakta iken yapılan değişiklikler ile beraber yaşanan sıkıntıların önüne geçilmek istenilmiştir. Ayrıca gösterge rakamında değişikliğin yapılması muhtaç durumdaki yaşlı bireylerin ekonomik açıdan refah seviyesinin artmasına katkı sağlamış ve sosyal devlet olmanın gereği olarak görülmüştür.

İkinci olarak, 2022 sayılı Kanun kapsamında bulunan yaşlı bireyler 7'inci maddenin gereği olarak devlet hastanelerinden ücretsiz bir şekilde tedavi edilmekteydi. 21.04.2005 tarihli Resmi Gazetede 5335 sayılı Kanun kapsamında tedavi masraflarını ödeme gücü olmayan 2022 sayılı Kanundan yararlananlar için yeşil kart uygulamasına geçilmiş, bu vatandaşların tedavi giderlerinin devlet tarafından karşılanması uygun görülmüştür.³⁵⁰ Yapılan değişiklik neticesinde yeşil kart sahibi bireylerin, Kanun kapsamı dışında kalan sağlık giderlerinin 3816 sayılı kanun³⁵¹ kapsamında SYDV'ler tarafından ödenmesi sağlanarak, vatandaşların ücretsiz sağlık hizmetinden kapsamlı bir şekilde yararlanması amaçlanmıştır.³⁵² Bu kapsamda kanun koyucu iyi niyetli bir adım atmış olsa bile uzun süre suistimallerin yaşandığı; kayıt dışı çalışma oranının arttığı, kurumlar arası ortak bir veri tabanının olmamasına bağlı olarak bireylerin gelir seviyesi ve serveti tespit edilemediği için aralarında Bağ-Kur

³⁴⁹ T.C. Resmi Gazete, "65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarını Aylık Bağlanması Hakkında 1.7.1976 Tarih ve 2022 Sayılı Kanunun Birinci Maddesinin Birinci Fıkrasının Değiştirilmesine Dair Kanun," Sayı 21164, 1992, (Çevrimiçi, <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/21164.pdf>, 01.03.2021).

³⁵⁰ T.C. Resmi Gazete, "Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun," Sayı 25793, 2005, (Çevrimiçi) <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/04/20050427-1.htm>, 01.03.2021.

³⁵¹ Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi, (Çevrimiçi) https://mevzuat.tbmm.gov.tr/mevzuat/faces/maddedetaylari.jsessionid=4D_t3xtQz0-Cf9dCJrZo7IMnBWLRCRbu5kOeYlrE4EoUqR00-uSO3!-1700213263?psira=5696&_adf.ctrl-state=f17udi45i_4, 01.03.2021

³⁵² Ferda İleri, "Yeşil Kart Kanunu ve Uygulaması," **Türk İdare Dergisi**, Sayı 438, 2003, s. 237.

sigortalısı olan birçok vatandaşın haksız yere yeşil kart sahibi olduğu ve sağlık hizmetlerinden ücretsiz bir şekilde yararlandığı görülmüştür. Bu durum istihdamı ve gelir dağılımını olumsuz etkilemiştir.³⁵³ Bu kapsamda yeşil kart uygulaması, kanayan bir yaranın iyileşmesinden ziyade yaşlı yoksulluğunu tetikleyen bir sistemin temelini oluşturmuştur.

Üçüncü olarak, 07.07.2005 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan 5378 sayılı Kanun ile 2022 sayılı Kanunun 1’inci maddesinin 2’inci ve 4’inci fıkraları yürürlükten kaldırılmıştır. Ek madde-1 ile 65 yaşın altında bulunan kanun kapsamında “özürlü” olarak ifade edilen başkasının yardımı olmaksızın hayatını devam ettiremeyecek olan engelli bireyler, 18 yaşını dolduran ve bakmakla mükellef kimsesi olmayan engelli bireyler ve 18 yaş altı engelli birey yakınları, yapılan değişiklik ile 2022 sayılı Kanun kapsamına alınmıştır. Böylece Kanunun kapsama alanı genişletilmiştir. Bağlanacak olan aylığın usul ve esaslarına ilişkin çeşitli eklemeler yapılmıştır.³⁵⁴ Bu kapsamda yer alan engelli bireylerden tam teşekküllü bir hastaneden sağlık kurulu raporu alması istenilmiştir. Aylığın bağlanabilmesi için sağlık kurulu raporundaki özürlülük oranının esas olarak kabul edileceği belirtilmiştir. 5378 sayılı Kanun yürürlüğe girmeden önce engelli durumu söz konusu olan, aylık almaya hak kazanan bireylerinde bu kapsamda rapor almaları gerektiği, aksi takdirde mevcut aylıklarının kesileceği ifade edilmiştir. Kanun’un kapsama alanı genişlediği gibi düzenlenen usul ve esaslar ile aksaklıklara neden olan boşluklar giderilmek istenilmiştir. İstenilen sağlık kurulu raporunda engellilik oranının esas alınması bu kapsamda yaşanan problemleri işaret etmekte, her engelli bireyin 2022 sayılı Kanun’un kapsamı dahilinde değerlendirilemeyeceğini ifade etmektedir.

Dördüncü olarak, 2022 sayılı Kanunun 8’inci maddesinin 2’inci fıkrası gereği merkezde Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı (SSYB), Sosyal Güvenlik Bakanlığı (SGB) ve T.C. Emekli Sandığı Kurumu dâhil olmak üzere 3 farklı kurumdan

³⁵³ Veysel Kaya & İbrahim Bozkurt, “İşsizlik, Kişi Başına Milli Gelir (Yoksulluk), Suç Oranı ve Yeşil Kart: 1993 – 2009 Türkiye Örneği,” **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı 30, 2011, s. 134-138.

³⁵⁴ T.C. Resmi Gazete, “Özürlüler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun,” Sayı 25868, 2005, (Çevrimiçi) <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/07/20050707-2.htm>, 02.03.2021.

görevlendirilen üç uzman doktor ile bir sağlık kurulu oluşturularak, tam teşekküllü hastanelerden alınan Sağlık Kurulu Raporları karara bağlanırdı. 23.03.2007 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanan 5597 sayılı Kanun³⁵⁵ kapsamında 8. maddede belirtilen üç farklı kurum yerine Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı tarafından görevlendirilecek üç uzman doktordan oluşan bir sağlık kurulu ile karara bağlanacağı belirtilmiştir. Böylece farklı kurumlardan oluşturulan komisyonda değişiklik yapılarak dağınıklık sorunu çözülmüş, Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) bu kapsamda kurulacak komisyon üyelerinin görevlendirilmesinde tek yetkili kurum olarak görevlendirilmiştir. Ayrıca birden fazla kurumun iş yükü de hafifletilmiştir.

Beşinci olarak, 2022 sayılı Kanunun 3'üncü maddesi kapsamında Emekli Sandığı (ES)'na yazılı müracaat edilmesi neticesinde aylıklar üç ayda bir peşin olarak ödenmektedir. Ancak 08.05.2008 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanan 5754 sayılı Kanun ile ödeme gün ve dönemlerinin Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından belirleneceği ve peşin olarak ödeneceği, birden fazla sosyal güvenlik kurumundan gelir (engelli aylığı, yetim aylığı) elde eden bireylerin tercih ettikleri bir sosyal güvenlik kurumu tarafından bu aylıkları ödenebileceği belirtilmiştir.³⁵⁶ Yapılan değişiklik ile kurumsal dağınıklığın önüne geçilmek istenilmiş, sosyal güvenlik kurumunun görev yetkileri arttırılmıştır. Ayrıca birden fazla kurumdan sosyal yardım talebinde bulunan vatandaşların daha fazla yıpranmaması hedeflenmiş, sosyal yardım uygulamalarının da merkezi olarak kontrol edilmesine zemin hazırlanmıştır. Sosyal güvenlik kurumlarının tamamı “tek çatı” altında birleştirilemediğinden mevcut değişikliğin yapılması kurumların iş yükünü kısmen azaltmıştır.

Altıncı olarak, 2022 sayılı Kanunun 7'inci maddesi kapsamında devlet hastanelerinden ücretsiz tedavi edilme imkânı sunulurken 5335 sayılı Kanun ile 7'inci maddede değişiklik yapılmış; 2022 sayılı Kanundan yararlananların yeşil kart ile tedavi edilmesi uygun görülmüştür. 5510 sayılı Kanun ile 7'inci maddede tekrar

³⁵⁵ T.C. Resmi Gazete, “Yurt Dışına Çıkış Harcı Hakkında Kanun ile Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun,” Sayı 26471, 2007, (Çevrimiçi) <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2007/03/20070323-1.htm>, 02.03.2021.

³⁵⁶ T.C. Resmi Gazete, “Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun,” Sayı 26870, (Çevrimiçi) <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2008/05/20080508-1.htm>, 02.03.2021.

değişiklik yapılmış, öncesinde yeşil kart verilen ve 2022 sayılı Kanun kapsamında aylık alan bireylerin durumlarında herhangi bir değişiklik yok ise Genel Sağlık Sigortası (GSS)’nın kapsamına dahil edilmiş ve 01.10.2008 tarihi itibari ile yürürlüğe girmiştir.³⁵⁷ Bu çerçevede bireyin ekonomik gücüne bakılmaksızın eşit bir şekilde sağlık hizmetlerinden yararlanması amaçlanmıştır.³⁵⁸

Yedinci olarak, 19.08.2008 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanan 5797 sayılı Kanun ile 2022 sayılı Kanunun 8’inci maddesi’nde ikinci defa değişiklik yapılmış, ek maddeler ilave edilmiştir. Yapılan değişiklik neticesinde Sosyal Güvenlik Kurumu, İl ve İlçe İdare Kurullarının muhtaçlık kararlarını esas alarak 2022 sayılı Kanun kapsamında aylık bağlamaya yetkili kılınmış, teşkilatlanmasının tamamlanması neticesinde aylık bağlama işlemleri Sosyal Güvenlik İl Müdürlükleri veya Merkezleri tarafından yürütüleceği ek madde ile belirtilmiştir.³⁵⁹ Bu kapsamda Sosyal Güvenlik Kurumunun yetki ve görevleri giderek genişletilmiş; teşkilat yapısının oluşmasına müteakiben aylık almaya başvuranlarla ilgili gerekli işlemleri ve incelemeleri yapmaya yetkili kılınmıştır.

Sekizinci olarak, 2022 sayılı Kanunun 5’inci maddesine göre kanun kapsamında aylık alan bireylerin evraklarında gerçeği yansıtmayan bir usulsüzlük tespit edildiğinde ödenen aylıkların %50 fazlasının geri alınacağı ve ilgililer hakkında ceza kovuşturması yapılacağı ifade edilmiştir. 25.02.2011 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanan 6111 sayılı Kanunda; ödenen aylıkların %50 fazlasının yanı sıra Tüketici Fiyat Endeksi (TÜFE) aylık değişim oranlarının da dikkate alınarak hesaplanacağı ve çıkan sonucun ödenen aylıkların %50 fazlasına ilave ederek iade alınacağı belirtilmiştir. Geçici madde-2 ile silikozis hastalığı olan kişilere aylık bağlanabilmesinin esas ve usullerine yer verilmiştir.³⁶⁰ 2022 sayılı Kanun 5’inci maddesi ile ilgili yeni yapılan düzenlemede usule aykırı işlemlerle ilgili ceza

³⁵⁷ T.C. Resmi Gazete, “Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu,” 2006, (Çevrimiçi) <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/06/20060616-1.htm>, 02.04.2021.

³⁵⁸ Yalçın Bostancı, “Sosyal Güvenlik Hukukunda Genel Sağlık Sigortası,” **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt 16, Sayı 1, 2007, s. 146.

³⁵⁹ T.C. Resmi Gazete, “Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun,” Sayı 26972, 2008, (Çevrimiçi) <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2008/08/20080819-2.htm>, 02.03.2021.

³⁶⁰ T.C. Resmi Gazete, “Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılması İle Sosyal Sigortalar Ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ve Diğer Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun,” Sayı 27857, 2011, (Çevrimiçi) <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/02/20110225M1-1.htm>, 03.04.2021.

kovuşturmasının yapılacağına yer verilmemiştir. Dolayısıyla yeni düzenleme usule aykırı evrak düzenleyenlere ve bu kapsamda aylık alanlara yönelik yaptırımların yapılmasını ortadan kaldırmıştır. Kanunda eksikliklerin giderilmemiş olması istismar zeminine ortam hazırlamıştır.

Dokuzuncu olarak, 02.11.2011 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanan 662 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile 2022 sayılı Kanunun 1'inci maddesinde belirtilen İl veya İlçe İdare Heyetleri yerine İl veya İlçe Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarına, 8'inci maddesinde İl veya İlçe İdare Kurulları yerine İl veya İlçe Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarına yer verilmiştir.³⁶¹ Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları sosyal adaletin sağlanması için gerekli tedbirleri alan,³⁶² muhtaç durumdaki vatandaşlara devlet adına yardım eli uzatan, muhtaçlık kararının verilmesi veya muhtaçlığın belgelendirilmesi gibi görevlerin ifasını sağlayan il ve ilçelerde oluşturulan bir kurumdur. Bu minvalde yapılan düzenleme yerinde olup, devletin ve vatandaşın hareket kabiliyetini arttırarak iş yükünü azaltmıştır.

Onuncu olarak, 03.05.2013 tarihinde 6462 sayılı Kanun'un Resmi Gazete'de yayımlanması ile 2022 sayılı Kanun'un 1'inci maddesinde "özürlü" olarak ifade edilen kavram "engelli olarak değiştirilmiştir."³⁶³ Böylece engelli bireylere yönelik ayrımcılığın yanı sıra aşağılayıcı ve incitici bir söylem ifadesi olarak kullanılan "özürlü" kavramı yasal mevzuattan çıkarılmıştır.

Onbirinci olarak, kanun koyucu, her ne kadar 2022 sayılı Kanunun hedef kitlesini 65 yaşını doldurmuş muhtaç, güçsüz ve kimsesiz Türk vatandaşları ile engelli ve muhtaç Türk vatandaşları olarak ifade etmiş olsa da muhtaçlık sınırı belirtilmediği için Kanunda bir boşluk söz konusu olmuştur. 25.01.2013 tarihinde Resmi Gazete'de

³⁶¹ T.C. Resmi Gazete, "Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname," Sayı 28103, 2011, (Çevrimiçi) <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/11/20111102M1-2.htm>, 03.03.2021.

³⁶² Ersin Haspolatlı, "Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları Üzerine Bir İnceleme," İHH İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi Yayınları, 2012, s. 2.

³⁶³ T.C. Resmi Gazete, "Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Yer Alan Engelli Bireylere Yönelik İbarelerin Değiştirilmesi Amacıyla Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun," Sayı 28636, 2013, (Çevrimiçi) <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/05/20130503-1.htm>, 03.03.2021.

yayımlanan yönetmelik ile bu boşluk giderilmeye çalışılmıştır. Muhtaçlık durumunun hesaplanabilmesi için puanlama formülünün uygulamaya geçileceğine işaret edilmiş, o süre zarfına kadar muhtaçlık sınırının belirlenmesinde gelir, servet ve harcamaların kriter olarak kabul edileceği Geçici Madde-1’de belirtilmiştir.³⁶⁴

Onikinci olarak, muhtaçlık sınırının belirlenmesinde 2022 sayılı Kanun kapsamında kişinin sadece geliri dikkate alınmıştır. Eğer kişinin aylık geliri mevcut asgari ücretin 1/3’ünü geçmiyor ise muhtaç olarak kabul edilmiştir. Dolayısıyla sadece gelire odaklanarak muhtaçlık sınırının belirlendiği bir sistem mevcut iken yeni Yönetmelik ile hanehalkının gıda, giyim yakacak, kira gibi giderleri de dikkate alınmıştır. Muhtaçlık araştırması yapılırken hanehalkının gideri gelirinden fazla ise aradaki fark gelire ilave edilmiş, kayıt dışı kazanç olarak değerlendirilmiştir. Nitekim çevresel ve dini faktörlerden ötürü gelebilecek yardımları unutmamak gerekir. Gideri gelirden fazla olan bir hanenin giderine odaklanarak muhtaçlık sınırını belirlemek doğru bir yaklaşım değildir. Böyle bir husus karşısında ilgili uzmanların iyice araştırması, meseleye kayıt dışı kazanç önyargısı ile yaklaşmaması gerekir. Araştırmanın bitimine müteakip aradaki fark çevresel faktörlerden gelen yardımlara bağlı ise gideri gelir kısmına eklemekten muhtaçlık sınırını belirlemek daha yerinde bir çözüm olacaktır.³⁶⁵

Bunların yanında ayrıca 02.08.2013 tarihinde Resmi Gazete’de yayınlanan 6495 sayılı Kanun ile önemli değişiklikler yapılmış, muhtaçlık sınırı belirtilmiş, gösterge rakamları güncellenmiştir. Ayrıca kurumsal dağınıklığın kaldırılması ve tek çatı sistemine geçilmesine yönelik adımlar atılmıştır;³⁶⁶

- 2022 sayılı Kanundan yararlanabilecek durumda olan vatandaşların muhtaçlık kriteri belirtilmediğinden 6495 sayılı Kanun ile 1’inci maddenin 1’inci fıkrası

³⁶⁴ 2022 sayılı Kanun kapsamından yararlanacak vatandaşların tespit edilmesi, başvuru yöntemi, aylıklarının ödenebilmesine ilişkin usul ve esasların belirlenmesi amaçlı Yönetmelik yayımlanmıştır. Bkz.: T.C. Resmi Gazete, “Yönetmelik,” Sayı 28539, 2013, (Çevrimiçi) <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/01/20130125-23.htm>, 24.02.2021.

³⁶⁵ Murat Özdamar & Erden Çakar, “Muhtaç Yaşlılar ile Engellilere Aylık Bağlanması ve Bunların Bakımını Üstlenenlere Evde Bakım Ücreti Ödenmesinin Şartları”, *İş ve Hayat Dergisi*, Cilt 1, Sayı 2, 2015, s. 175.

³⁶⁶ T.C. Resmi Gazete, “Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun,” Sayı 28726, 2013, (Çevrimiçi) <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/08/20130802-1.htm>, 04.03.2021.

çerçevesinde muhtaçlığın sınırı çizilmiş; hane içinde kişi başına düşen ortalama aylık gelir dikkate alınarak, asgari ücretin aylık net tutarının 1/3'ü muhtaçlık sınırı olarak kabul edilmiştir. Örneğin, 2021 yılında net asgari ücret 2825,00 TL olarak belirlenmiş, bu tutarın 1/3= 941,66 TL muhtaçlık sınırı olarak kabul edilmektedir. Aylık kişi başı ortalama gelir 941,66 TL'yi geçtiği takdirde kişi muhtaç olarak görülmemektedir. Uygulama alanına baktığımızda 25.01.2013 tarihinde çıkartılan yönetmelikte belirtildiği ve daha önce ifade ettiğimiz gibi hanede yaşayan tüm bireylerin gelir, servet ve harcamaları ile nafaka yükümlülükleri dikkate alınarak muhtaçlık sınırı değerlendirilmektedir.

- 2022 sayılı Kanun'un 3'üncü maddesinde belirtilen Sosyal Güvenlik Kurumu ifadesi, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı olarak, Emekli Sandığı ifadesi Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları olarak değiştirilmiş, kanunun 4'üncü maddesinde belirtilen usul ve esaslara ilişkin kullanılacak belgeler Maliye ve Sosyal Politikalar Bakanlığı yerine; Maliye Bakanlığı ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı şeklinde değiştirilerek kurumsal dağılımının giderilmesi için bir kez daha adım atılmıştır.
- 25.02.2011 tarihinde 6111 sayılı Kanun kapsamında 2022 sayılı Kanun'un 5. maddesi değiştirilmiş; 2022 sayılı Kanun'un usulüne aykırı işlem yapılması veya maaş alınması durumunda "ceza kovuşturması yapılacağı" ifadesi kaldırılmıştır. 6495 sayılı Kanun'u kapsamında 2022 sayılı Kanun'a Geçici madde 3 eklenerek; "yersiz veya fazla ödenmiş aylıklar, ilgililer adına çıkarılan borç, para cezaları ve bunlara ilişkin faizler terkin edilmiş (silinmiş) sayılır, haklarında adli, idari ve icrai takibat yapılamaz" ifadesine yer verilmiştir. Bu kapsamda istismarın yapılmasına kanuni zemin hazırlanmış hatta teşvik edilmiştir. Çünkü yersiz ve fazla ödenmiş aylıklar için herhangi bir icra takibatı yapılamayacağı belirtilmiştir. Kanuni düzenlemelerin vatandaşların hayatını kolaylaştırdığı gibi istismara yol açacak her türlü sebebi ortadan kaldıracak nitelikte olması gerekir.
- 2022 sayılı Kanun kapsamında 65 yaşını doldurmuş muhtaç vatandaşların aylık ödemesi Bütçe Kanunu ile belirlenen gösterge rakamlarının aylık tutarı

hesaplanması neticesinde yapılmaktaydı. 6495 sayılı Kanun ile gösterge rakamları her bir grup için ayrı ayrı ifade edilmiş; 65 yaşını doldurmuş muhtaç yaşlılar için 1.620, başkasının yardımı olmadan hayatını devam ettiremeyecek durumda bulunan %70 ve üzeri engelli vatandaşlar için 4.860, engel durumu %40 - %69 olanlar için 3.240 ve 18 yaşının altında engelli yakını olan vatandaşlar için ise 3.240 gösterge rakamı belirlenmiştir.³⁶⁷

Yine 2022 sayılı Kanun'un 1. ve 2. maddesinde kimlerin muhtaç sayılmayacağı veya kimlerin 2022 sayılı Kanun kapsamından hariç tutulacağı ifade edilmiştir. 27.02.2014 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanan 6525 sayılı Kanun ile yeni bir madde eklenmiş; 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanun'u kapsamında harçlık alanların muhtaç sayılmayacağı ve aylık bağlanamayacağı belirtilmiştir. Yapılan değişiklik ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı bünyesinde bulunan sosyal hizmet kuruluşlarında ücretsiz bakılan veya bakım ücreti Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından karşılanarak özel sosyal hizmet kuruluşlarının bakım hizmetlerinden yararlanan yaşlı ve engelli bireyleri, koruyucu aile hizmeti kapsamında aile yanına yerleştirilen çocukları, koruma kararı devam eden, kurum hizmetlerinde çalışan ve harçlıkları kurum tarafından karşılanan bireyleri³⁶⁸ kapsamaktadır.

İlave olarak, 11.09.2014 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanan 6552 sayılı Kanun çerçevesinde 2022 sayılı Kanun'a Geçici Madde 4 eklenerek yersiz ödenen ve geri alınması gereken aylıklar ve bunlara bağlı ceza ve faizlerin terkin edildiği, ilgililer hakkında herhangi bir adli, idari ve icrai takibatın yapılamayacağı ifade edilmiştir.³⁶⁹ Bu kapsamda 2011 tarihinde bir değişiklik yapılmış, 2013 ve 2014 yıllarında ise iki geçici madde ilave edilmiştir. Dolayısıyla yapılan düzenlemeler istismara sebep olan kişi veya kişilere af niteliği taşımaktan ibaret olmuştur.

³⁶⁷ Özdamar & Çakar, **a.g.e.**, s. 176.

³⁶⁸ Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi, (Çevrimiçi) <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2828.pdf>, 04.04.2021

³⁶⁹ T.C. Resmi Gazete, "İş Kanunu ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması ile Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılmasına Dair Kanun," Sayı 29116, 2014, (Çevrimiçi) <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/09/20140911M1-1.htm>, 04.04.2021.

Ayrıca 2022 sayılı Kanun'da "her ne nam altında olursa olsun her türlü gelirler toplamı esas alınmak suretiyle, hane içinde kişi başına düşen ortalama aylık gelir tutarı" dikkate alınarak muhtaçlık sınırı belirlenmekteydi. 26.04.2016 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanan 6704 sayılı Kanun ile sadece kendisine ve eşine ait her türlü gelirin ortalama aylık tutarı dikkate alınmaktadır. Ayrıca 65 yaşını doldurmuş muhtaç durumdaki yaşlı vatandaşların aylıklarının hesaplanacağı gösterge rakamı 2.332 olarak güncellenmiştir.³⁷⁰ Nitekim yaşlı bireyin evlat veya torunları ile birlikte yaşaması 2022 sayılı Kanun kapsamında aylık bağlanmasını etkilememesi gerekmektedir. Aynı evde gelir sahibi farklı bireylerin yaşaması evin bütün giderlerine ortak olduğu veya yaşlı bireyin bütün ihtiyaçlarını giderdiği anlamına gelmemektedir. Yapılan düzenleme ile yaşanan bir mağduriyetin önüne geçilmiş, aynı hanede yaşayan torun veya evlatların işe girmesinden dolayı yaşlı bireyin maaşının kesilmesi uygulamasına son verilmiştir.

En son olarak, 01.06.2018 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanan 7143 sayılı Kanun kapsamında 2022 sayılı Kanunun 1'inci maddesinde yeniden bir değişiklik yapılmış, 65 yaşını doldurmuş muhtaç durumdaki yaşlı vatandaşların aylıkları 4.387 gösterge rakamı ile hesaplanacağı ifade edilmiştir.³⁷¹ Gösterge rakamlarındaki artış yerinde görülse bile yeterli seviyede ve ihtiyacı karşılayacak nitelikte değildir. 2022 sayılı Kanun kapsamında şartları sağlamak ve aylık almaya hak kazanmak için gerçekten ihtiyaç sahibi olmak gerekir. Muhtaç durumdaki yaşlı bir bireyin 2021 yılında 864,89TL ile geçinmesi pek mümkün görünmemektedir. Yaşlı bireylerin büyük bir kısmının toplumdan soyutlandığı ve yalnız yaşadığı faktörünün de unutulmaması gerekmektedir.

3.3.2.2. Kurumsal Değişiklikler

Mevzuattaki tüm bu değişikliklerin kurumsal yapıda olmaması düşünülemezdir. Bu nedenle, Türkiye'de sosyal güvenlik sisteminin idari yapılanmasının daha iyi anlaşılabilmesi için öncelikle emekli sandığı öncesi dönemi

³⁷⁰ T.C. Resmi Gazete, "65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun," Sayı 29695, 2016, (Çevrimiçi) <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/04/20160426-11.htm>, 03.03.2021.

³⁷¹ T.C. Resmi Gazete, "Vergi ve Diğer Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılması ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun," Sayı 30425, 2018, (Çevrimiçi) <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/05/20180518-3.htm>, 03.03.2021.

ele almak, akabinde emekli sandığının kurulması ile birlikte kurumsal anlamda köklü değişikliklere ve yaşanan sorunlara değinmek meselenin tarihi seyri açısından önemli olacaktır.

Osmanlı Devleti'nde modern sosyal güvenlik sisteminin temeli Tanzimat Fermanı ile birlikte atılmış,³⁷² idari alanda değişim ve dönüşümün başlangıcı yaşanmıştır.³⁷³ Devlet memurlarının düzenli bir şekilde maaş alması sağlanmış, emekli olmaları durumunda sosyal güvenlik ihtiyacının devlet tarafından giderilmesi için sosyal güvenlik kurumları oluşturulmuştur. Sosyal güvenlik sistemimizin mevcut kurumsal yapısında aşağıda bu kurumların etkili olduğu görülmüştür:³⁷⁴

- Askerî Tekaüt Sandığı (1866),
- Sivil Memurlar Emekli Sandığı (1881),
- Seyrî Sefain Tekâüt Sandığı (1890),
- Askerî ve Mülki Tekâüt Sandıkları (1909),
- Şirketî Hayriye Tekâüt Sandığı (1917),

Osmanlı Devleti'nde görev yapan memurların sosyal güvencesi Tanzimat Döneminde Tekaüt Sandıkları aracılığıyla başlamıştır. Cumhuriyet Döneminde de bu sandıkların etkinliği aynen devam etmiştir.³⁷⁵ Her sandığın farklı yasal mevzuata tabi olması, memurlarına sağladığı hak ve yükümlülükler noktasında birbirinden ayrı içerikleri bulundurması dağınıklığa yol açmıştır.³⁷⁶ 1949 yılında 5434 sayılı Kanun çerçevesinde “Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı” kurulmuş, bu kapsamda düzenlenen yasalar ve kurulan Tekâüt Sandıkları tek çatı altında birleştirilerek dağınıklık sorunu giderilmeye çalışılmıştır.³⁷⁷ Emekli Sandığı'na Devredilen Tekaüt Sandıklarına aşağıda yer verilmiştir:³⁷⁸

³⁷² Yusuf Alper, **Türk Sosyal Güvenlik Sistemi ve Sosyal Sigortalar Hukuku**, Bursa, Dora Yayınevi, 2018, s. 9.

³⁷³ Sadettin Orhan, “Osmanlı Devleti'nde Tanzimat Sonrası Dönemde Sosyal Güvenlik Düzenlemeleri,” **İş ve Hayat**, 2015, Cilt 1, Sayı 1, s. 195.

³⁷⁴ Alper, **a.g.e.**, s. 9.

³⁷⁵ Orhan, **a.g.e.**, s. 202.

³⁷⁶ Kenan Çakır, “Sosyal Güvenlik Reformu Çerçevesinde Sosyal Güvenlik Kurumu'nda Özerklik,” (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, SBE), Bolu, 2019, s. 17.

³⁷⁷ Cemal H. Güvercin, “Sosyal Güvenlik Kavramı ve Türkiye'de Sosyal Güvenliğin Tarihçesi,” **Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası**, Cilt 57, Sayı 2, 2004, s. 92.

³⁷⁸ Orhan, **a.g.e.**, s. 203.

- İdarei Mahsusa (Devlet Vapur İşletmesi) Memurları Tekaüt Sandığı (1306),
- İnhisarlar Umum Müdürlüğü Tekaüt Sandığı (1936),
- Devlet Denizyolları ve Limanları İşletme Genel Müdürlüğü Memurları Tekaüt Sandığı (1937),
- Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası Memurları Tekaüt Sandığı (1937),
- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Memurları Tekaüt Sandığı (1938),
- Köy Öğretmenleri ve Köy Sağlık Memurları Emeklilik Sandığı (1940),
- Belediyeler ve İller Bankası Memurları Tekaüt Sandığı (1941),
- Devlet Ekonomi Kurumları Memurları Emekli Sandığı (1942),
- Türkiye Emlak Kredi Bankası Emekli Sandığı (1938),
- Vilayet Hususi İdareleri Tekaüt Sandığı (1933).

13.01.1949 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanan 5434 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu’nda kurumun Maliye Bakanlığı’na bağlı olarak görev yapacağı ifade edilmiştir. Görev kapsamında emekli aylığı, vazife malûllüğü aylığı, âdi malullük (iyileşmesi mümkün olmayan hastalıklar sebebiyle görevlerini yerine getiremeyecek olan) aylığı, dul ve yetim aylığı, son hizmet yardım zamları, harp malûllüğü zamları, toptan ödeme, emekli keseneklerinin geri verilmesi, biriktirme sandığında biriken paraların geri verilmesi, 65’inci maddede yazılı yardımların yapılması ve ikramiyeler yer almaktadır.³⁷⁹ Kanunun genel mahiyeti bilhassa emeklilik ve sonrası dönemi kapsamaktadır.

1936 yılında yürürlüğe giren 3008 sayılı İş Kanunu ile Türkiye’de çalışma hayatı ilk kez bütüncül bir bakış açısı ile ele alınmıştır. Sanayi işçiliği korunmuş, teşvik edilmiş³⁸⁰ ve sosyal sigortalara ilişkin temel ilkeler öngörülmüştür.³⁸¹ Bu Kanun’un kapsamı dışında kalan; banka, sigorta şirketleri, ticaret ve sanayi odaları, borsalar ve teşkil ettikleri birlik çalışanlarının malullük, yaşlılık ve ölüm hallerinde yardım yapılmak üzere 17.07.1964 tarihli 506 sayılı İş Kanunu’nun 20’inci maddesi dahilinde

³⁷⁹ T.C. Resmi Gazete, “Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu,” Sayı 7235, 1949, (Çevrimiçi) <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/7235.pdf>, 06.04.2021.

³⁸⁰ Samet Yaşar, “İşçi Sigortalı Kurumunun Kuruluşu,” *Sosyal Güvenlik Dergisi*, Cilt 7, Sayı 2, 2017, s. 215.

³⁸¹ Güvercin, *a.g.e.*, s. 92.

vakıf³⁸² ya da dernek şeklinde örgütlenen *özel yardım sandıkları* kurulmuştur. Devletin sosyal güvenlik şemsiyesine giremeyenler tarafından kurulan bu özel sandıklar yasal mevzuat ile güvence altına alınmıştır.³⁸³

09.07.1945 tarihinde 4792 sayılı Kanun’la “İşçi Sigortaları Kurumu” kurulmuştur. Bu kurumun amacı, sanayi ve hizmet sektöründe çalışanların sosyal güvenliğinin sağlanması;³⁸⁴ iş kazası, meslek hastalıkları ve analık sigortası ile ileride icra edilmesi planlanan yaşlılık, ölüm ve hastalık kapsamında yer alan sigorta primlerine ve ivazlarına yönelik işlerin yürütülmesidir.³⁸⁵ Bu kapsamda kurulan İşçi Sigortaları Kurumu, 17/07/1964 tarihinde 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunun 136. Maddesi gereği “Sosyal Sigortalar Kurumu” olarak değiştirilmiştir. 06/08/2003 tarihinde 4958 sayılı Kanun çerçevesinde yeniden bir düzenleme yapılmış ve bu kurumun “Sosyal Sigorta Kurumu Başkanlığı” (SSK) olarak yapılanması uygun görülmüştür.³⁸⁶

Diğer bir sosyal güvenlik kurumu ise 02/09/1971 tarihinde 1479 sayılı Kanun ile kurulan “Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu” (Bağ-Kur)’dur. Sanayi ve hizmetler alanında kendi adına bağımsız çalışan;³⁸⁷ herhangi bir işveren ile aralarında hizmet akdi olmayan esnaf ve sanatkârlar ile diğer bağımsız çalışanların sosyal güvenliğini sağlamak üzere kurulmuştur.³⁸⁸

T.C. Emekli Sandığı, SSK ve Bağ-Kur birer sosyal kurum olmasına rağmen sigortalıların (iştirakçilerin) sahip oldukları haklar arasında ciddi farklılıklar ve düzensizlikler bulunmaktadır. T.C. Emekli Sandığı’na bakıldığında iştirakçiler hastalık sigortası için herhangi bir prim ödememekte, kurum ise iştirakçilerine sağlık yardımı yapmamaktadır. Sigorta kollarından elde edilen yardımlarda tekdüzelik olmadığı gibi sigortalılar arasında adaletsizliğin olduğu fikriyatı hâkim olmaktadır.

³⁸² Alper, **a.g.e.**, s. 55.

³⁸³ Levent Akın, “4784 Sayılı Yasa ile Getirilen Sosyal Destek Ödemesi Karşısında Banka Zorunlu Sandıklarının Durumu,” **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt 54, Sayı 1, s. 101.

³⁸⁴ Alper, **a.g.e.**, s. 54.

³⁸⁵ Yaşar, **a.g.e.**, s. 219.

³⁸⁶ Alper, **a.g.e.**, s. 54.

³⁸⁷ **A.e.**, s. 54.

³⁸⁸ Sedat Tarhan, “Bağ-Kur’un Bünyesi ve Gelişmesi,” **Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi**, Cilt 26, 2012, s. 67.

Yaşlılık ve sağlık sigortası yardımlarında yaşanan adaletsizlikler şikâyetlerin odak noktasını oluşturmaktadır.³⁸⁹ Sosyal sigorta sisteminin düzensiz hale gelmesi kurumlarda sorunların yaşanmasını kaçınılmaz hale getirmektedir

SSK ile ilgili yaşanan sorunları incelediğimizde idari ve yasal mevzuattan kaynaklı eksiklikler ön plana çıkmaktadır. Bunlardan bir kısmı; yaş haddine bağlı olmaksızın kişinin emekli olması durumunda ödediği primlere karşılık kurum tarafından ödenecek maaş, sağlık hizmeti, sigortalının vefat etmesi durumunda 18 yaşına kadar evlatlarına ödenecek maaş ve verilecek hizmetler, aktüerya dengesinin bozulması (aktif sigortalının azalması-pasif sigortalının artması), sosyal yardım zammının kurum ödemelerinin %48'inin oluşturması, kurum alacaklarında sıkıntıların yaşanması ve kaçak işçilik olarak sıralanabilir.³⁹⁰

Bağımsız çalışanların sosyal güvenlik ihtiyacını karşılayan Bağ-Kur, büyük bir hedef kitleye hitap etmektedir. Tıp alanındaki ve teknolojideki gelişmelere bağlı olarak insanların hayatta kalma süreleri uzamış, doğum oranlarının azalması ile birlikte sosyal güvenlik sistemi olumsuz etkilenmiştir. Genç nüfusun ağırlıklı olduğu Türkiye'de bireylerin yaşlanmadan önce yaşlılık aylığı alması, siyasetçilerin seçim odaklı yatırımlara öncelik vererek cömert faydalar içeren ve anı kurtaran yasal düzenlemelere yer vermesi, aktüeryal dengesinin ve sigortacılık sistemini bozulması, hizmet süreleri ile emeklilik sürelerinin kısaltılması, prim borçlarına yönelik af getirilmesi ve geriye dönük sigortalı olma hakkı verilmesi Bağ-Kur'un sosyal güvenlik sistemini çökertmektedir.³⁹¹

Emekli Sandığı, prime bağlı olarak sosyal güvenlik örgütü olma yolundan uzaklaşarak adeta pasif durumdaki memura aylık ödeyen bir kurum halini almıştır. Çalışan bireylerle emeklilerin aynı esaslara tabi olması, yaş haddine bağlı olmaksızın emeklilik hakkının verilmesi, makamlara yönelik tazminat uygulaması, 2022 sayılı Kanun kapsamında aylıkların bağlanması, prime bağlı olmaksızın sağlık yardımları ve emekli bireylerin devlet hizmetinde çalışmaya devam ettiğine dair uygulamaların yer

³⁸⁹ T.C. Kalkınma Bakanlığı, **Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Sosyal Güvenlik Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, Ankara, 2001, s. 44.

³⁹⁰ A.e., s. 47-49.

³⁹¹ A.e., s. 49-52.

alması; Emekli Sandığında sosyal güvenlik sistemini olumsuz yönde etkileyen sorunlar arasında yer almaktadır.³⁹²

Türkiye’de sosyal güvenlik sisteminin parçalı bir yapıda bulunması, sunulan hizmetlerin yetersiz kalması, gider ve açıkların artması buna bağlı olarak devlet bütçesinin olumsuz etkilenmesi gibi faktörler sosyal güvenlik sistemine yönelik reform yapılmasını zorunlu hale getirmiştir.³⁹³ Bu minvalde yoksulluk ile mücadelede etkin, iktisadi olarak ise sürdürülebilir bir sosyal koruma sistemi hedeflenmiş,³⁹⁴ 20.05.2006 tarihinde 5502 sayılı Sosyal Güvenlik Kurumu Kanunu ile mevcut sosyal güvenlik kurumlarının tüzel kişilikleri sona erdirilmiş, dağınık halde bulunan sosyal güvenlik kurumları tek çatı altında birleştirilmiştir.³⁹⁵ T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’na bağlı çalışmalar yürütür iken bakanlıklar arası yapılan yeni düzenleme ile 21.04.2021 tarihinden itibaren Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’nın ilgili kuruluşları arasında faaliyetlerine devam etmektedir.

Son yapılan değişiklik neticesinde (Şekil 1’den de anlaşılaçağı üzere) Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’nın kurumsal yapısına bağı 9 adet Genel Müdürlüğün aktif bir şekilde faaliyette olduğı, bunlardan Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü ile Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğünün doğrudan yaşlıları konu alan görev ve sorumlulukları olduğı, bu minvalde çeşitli çalışmalar yürüttüğü bilinmektedir.

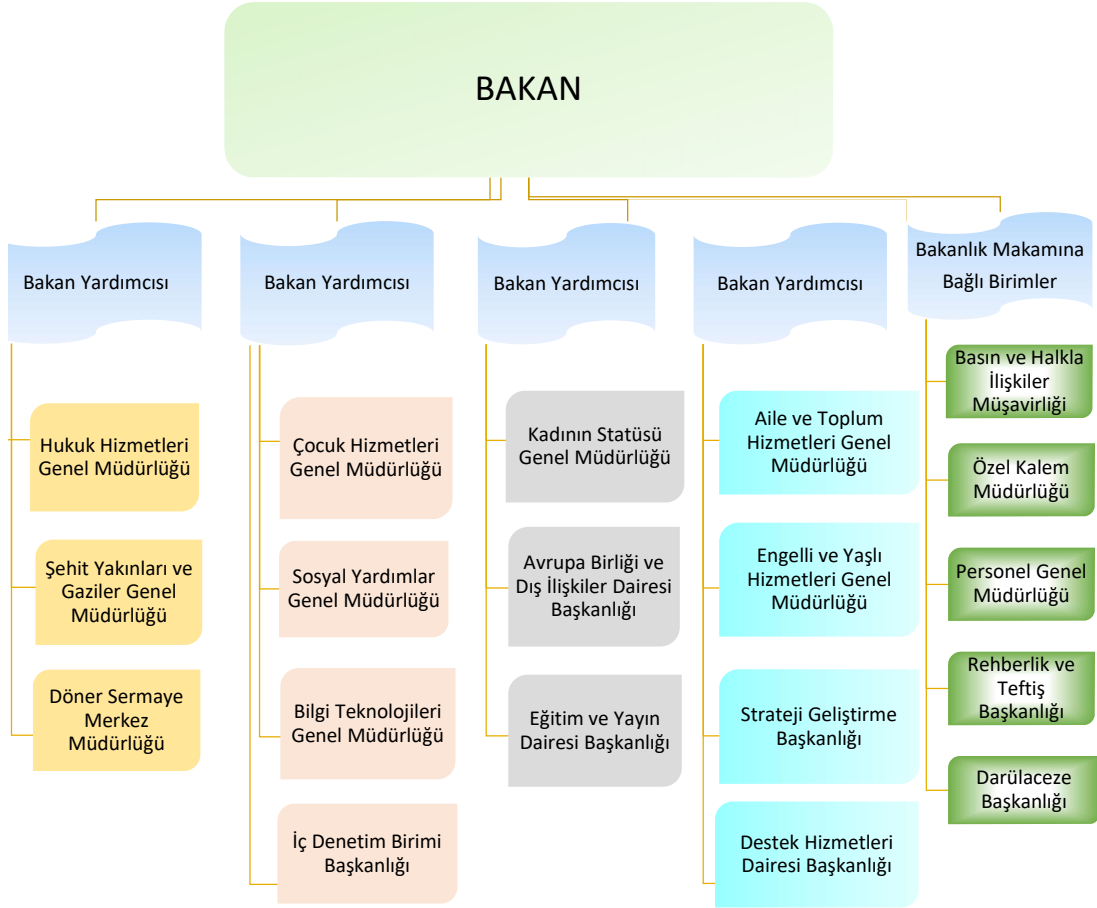
³⁹² A.e., s. 52-53.

³⁹³ Saffet Temel, Cem Angın & Barış Övgün, “Sosyal Güvenlik Reformu ve Kadın,” **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 12, Sayı 1, 2021, s. 154.

³⁹⁴ T.C. Kalkınma Bakanlığı, **On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023) Yaşlanma Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, Ankara, 2018, s. 2.

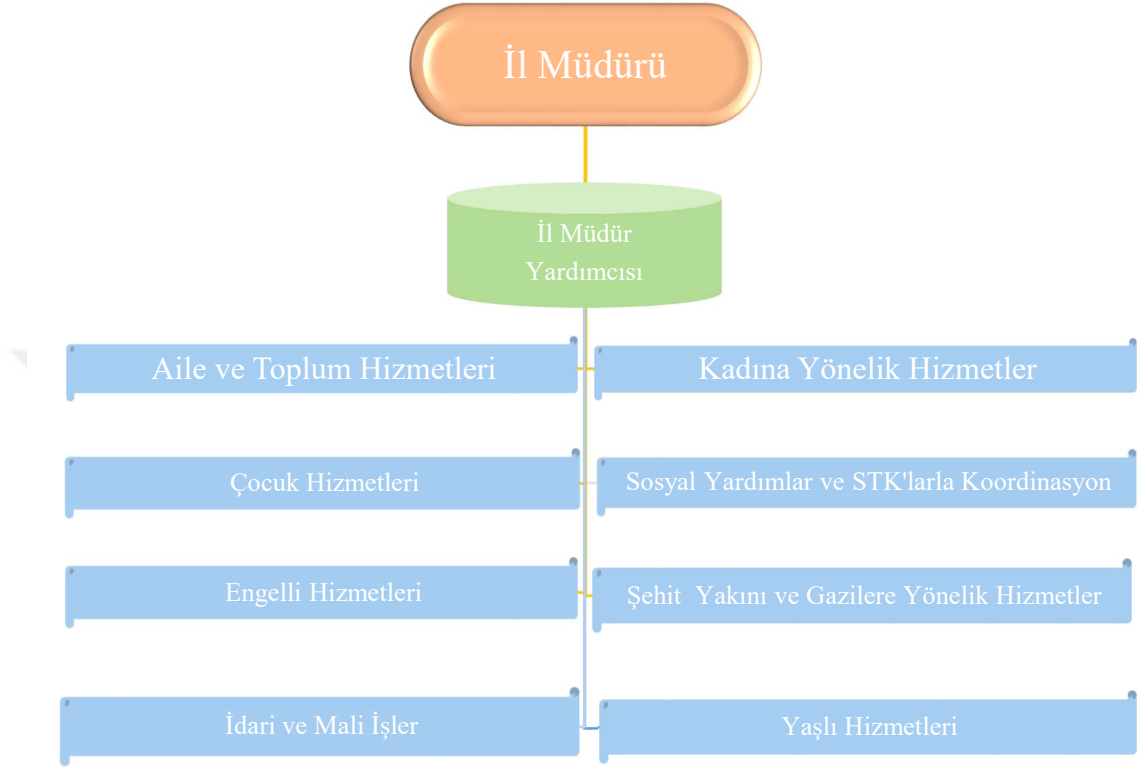
³⁹⁵ Ali Güzel, Ali R. Okur & Nurşen Caniklioğlu, **Sosyal Güvenlik Hukuku**, İstanbul, Beta Yayıncılık, 2012, s. IV.

**Şekil 1: T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın
Merkez Teşkilat Şeması**

Kaynak: T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, **Teşkilat Şeması**, (Çevrimiçi)
<https://www.aile.gov.tr/bakanlik/hakkinda/teskilat-semasi/>, 20.04.2022

**Şekil 2: T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın
Taşra Teşkilatı Organizasyon Şeması**

Kaynak: T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, **2022 -2026 Stratejik Planı**, Strateji Geliştirme Başkanlığı, Ankara, 2022, s.42.

Şekil 2 incelendiğinde Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın taşra teşkilatında hizmet veren sekiz adet birimin olduğu, yaşlı bireylere yönelik çalışmaların Yaşlı Hizmetleri, Engelli Hizmetleri ve Sosyal Yardımlar ve STK'larla Koordinasyon birimlerinde yürütüldüğü görülmektedir.

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, merkezde ve taşrada toplumun dezavantajlı gruplarına yönelik çeşitli programlar yürütmekte ve sosyal yardım faaliyetlerinin koordinasyonunu sağlamaktadır. Bu minvalde kamusal sosyal yardım uygulamalarına değinilerek, yaşlılara doğrudan temas eden sosyal yardım uygulamaları üzerinde durulacaktır.

3.3.2.3. Uygulamalarının Değerlendirilmesi

Kamusal sosyal yardımların teorik kısmının yansımaları mevzuat; teknik kısmını kurumsal yapı oluşturmaktadır. Mevzuat ile düzenlenen kamusal sosyal yardımların uygulama alanına yansımaları, içerik ve etkinliğini ele alıp, yaşlı bireyler ile doğrudan temas eden sosyal yardım uygulamaları üzerinde durulacaktır.

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından yürütülen sosyal yardım uygulamaları Şekil 3'te belirtildiği üzere ana gruplar bazında 6 kategoriye ayrılmıştır. İçerik yönünden incelendiğinde ise toplamda 43 adet sosyal yardım uygulamasının yürütüldüğü bilinmektedir.

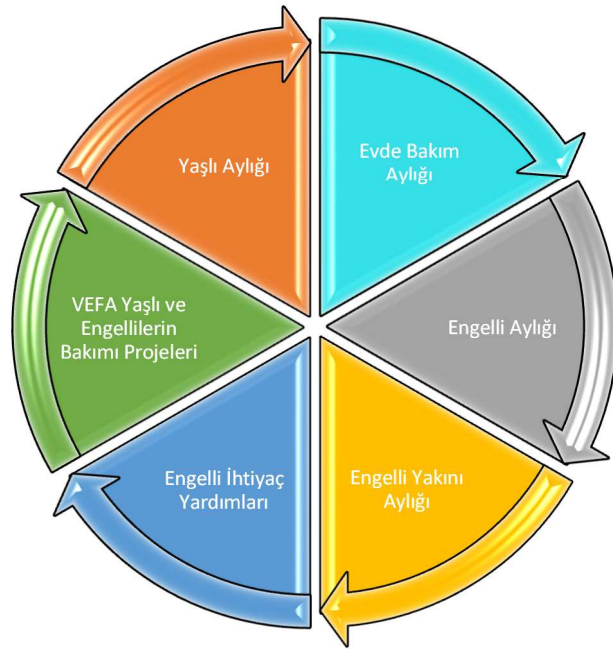
Şekil 3: Ana Gruplar Bazında Sosyal Yardım Programları

Kaynak: T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, **2021 Yılı Faaliyet Raporu**, Ankara, s.131.

Engelli ve Yaşlı Yardımları, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın yaşlı ve engelli bireylere doğrudan temas eden yardım programları arasında yerini almaktadır. Bu yardım programı 6 kategoriye ayrılmakta; Yaşlı Aylığı, Evde Bakım Aylığı, Engelli Aylığı, Engelli Yakını Aylığı, Engelli İhtiyaçları Yardımları, VEFA Yaşlı ve Engellilerin Bakımı Projeleri kapsamında sosyal yardım hizmeti verilmektedir.

Şekil 4: Engelli ve Yaşlı Yardımları

Kaynak: T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, **2021 Yılı Faaliyet Raporu**, Ankara, s.131

Yaşlı Aylığı, yaşlı yoksullara yönelik 01.07.1976 tarihinde kabul edilen 2022 Sayılı Kanun “65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşları ile Engelli ve Muhtaç Türk Vatandaşlarına Yönelik Aylık Bağlanması” kapsamında usul ve esasları belirtilen, aylık olarak ödenen sosyal yardım türüdür.³⁹⁶ Bu kapsamda yaşlı aylığı alan bireylerin Genel Sağlık Sigortası (GSS) primi, Aile ve Sosyal

³⁹⁶ 2022 Sayılı Kanun sadece yaşlı bireyleri kapsamamakta aynı zamanda halk arasında engelli olarak tabir edilen, belirli şartlara haiz, dezavantajlı grupta yer alan bireyleri de kapsamaktadır. *Bkz.:* T.C. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi, (Çevrimiçi) <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2022&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>, 31.12.2020.

Hizmetler Bakanlığı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü bünyesinden karşılanarak³⁹⁷ bu bireylerin sağlık giderleri ücretsiz bir şekilde yapılmaktadır.³⁹⁸ 2021 yılında GSS primi devlet tarafından ödenen 9.482.940 vatandaş bulunmaktadır.³⁹⁹

**Tablo 3.2 Yaşlılık ve Engelli Maaşının
Sosyal Yardım Harcamaları İçindeki Oranı (2016-2021)**

Harcamalar	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Toplam Sosyal Yardım Harcaması Tutarı	32.000.000.000	36.000.000.000	43.000.000.000	55.000.000.000	69.000.000.000	97.800.000.000
2022 Yaşlılık ve Engelli Maaşı Toplam Aktarılan Kaynak (TL)	4.763.796.699	5.282.568.301	6.270.340.586	10.191.085.026	11.595.559.763	13.233.342.386
2022 Yaşlılık ve Engelli Maaşının Toplam Sosyal Yardım Harcamasında Oranı	14,89	14,67	14,58	18,53	16,81	13,53

Kaynak: T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, **2016 Yılı Faaliyet Raporu**, Ankara, s. 48.

T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, **2018 Yılı Faaliyet Raporu**, Ankara, s. 138.

T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, **2019 Yılı Faaliyet Raporu**, Ankara, s. 136.

T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, **2020 Yılı Faaliyet Raporu**, Ankara, s.148.

T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, **2021 Yılı Faaliyet Raporu**, Ankara, s.130.

Tablo 3.2’de 2016-2021 yılları arasında kamusal sosyal yardım harcamasının toplamı incelendiğinde; 2016-2018 yılları arasında yaşlı ve engelli maaşı için aktarılan kaynağın toplam sosyal yardım harcamalarının yaklaşık %15’ini oluştururken, 2019 yılında bu oran %18,53’e tekabül etmektedir. 2019’daki bu oran 2018 yılı ile kıyas

³⁹⁷ T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, **Genel Sağlık Sigortası**, (Çevrimiçi) <https://www.aile.gov.tr/ss/sosyal-yardimlar-genel-mudurlugu/genel-saglik-sigortasi/>, 30.12.2021

³⁹⁸ Bülent Karakuş, **Türkiye’de Yaşlılara Yönelik Hizmetler, Kurumsal Yaşlı Bakımı ve Kurumsal Yaşlı Bakımında İllerin Durumu**, Ankara, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yayını, 2018, s. 95.

³⁹⁹ T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, **2021 Yılı Faaliyet Raporu**, Ankara, s.130.

yapıldığında yaklaşık %4'lük bir artışın olduğu, 2020 ve 2021 yılında bu oranın düştüğü dikkat çekmektedir.

**Tablo 3.3. Yaşlılık ve Engelli Maaşının
Önceki Yıllara Göre Sayısı ve Aktarılan Kaynak Oranı (2016-2021)**

Tür	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Toplam Sosyal Yardım Harcaması Tutarı	32.000.000.000	36.000.000.000	43.000.000.000	55.000.000.000	69.000.000.000	97.800.000.000
2022 Yaşlılık ve Engelli Maaşı Toplam Aktarılan Kaynak (TL)	4.763.796.699	5.282.568.301	6.270.340.586	10.191.085.026	11.595.559.763	13.233.342.386
2022 Yaşlılık ve Engelli Maaşının Önceki Yıla Göre Aktarılan Kaynak Oranı (yaklaşık)	15%	11%	19%	63%	14%	14%
2022 Yaşlılık ve Engelli Maaşı Hak Sahibi Sayısı	1.292.355	1.313.822	1.412.857	1.510.293	1.527.019	1.538.810
2022 Yaşlılık Maaşı Hak Sahibi Sayısı	620.019	618.162	709.590	805.432	825.573	836.665
2022 Aylık Bağlanan Engelli Sayısı	623.765	620.394	629.945	639.945	624.305	631.755

Kaynak: T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, **2016 Yılı Faaliyet Raporu**, Ankara, s. 48.

T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, **2018 Yılı Faaliyet Raporu**, Ankara, s. 138.

T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, **2019 Yılı Faaliyet Raporu**, Ankara, s. 136.

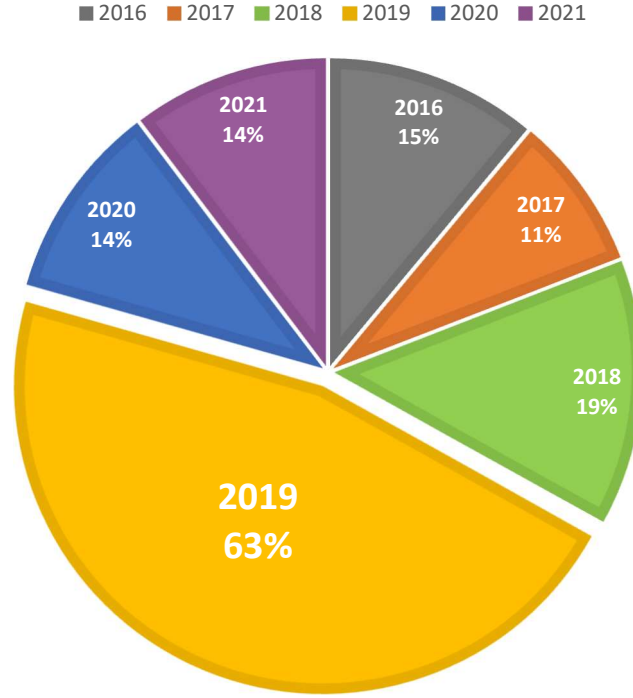
T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, **2020 Yılı Faaliyet Raporu**, Ankara, s. 148.

T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, **Engelli ve Yaşlı İstatistik Bülteni**, 2020, s. 97.

T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, **2021 Yılı Faaliyet Raporu**, Ankara, s.144.

2022 sayılı Kanun kapsamında maaş alan yaşlı ve engelli bireylerin sayıları Tablo 3.3'e göre incelendiğinde; engelli maaşı alan bireyler arasında önceki yıllara göre ciddi bir artışın olmadığı, yaşlılık maaşı alan bireyler arasında 2018 ve 2019 yıllarında önemli bir artışın olduğu görülmektedir.

Şekil 5: Yaşlılık ve Engelli Maaşının Önceki Yıla Göre Aktarılan Kaynak Oranı

Kaynak: T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, **2016 Yılı Faaliyet Raporu**, Ankara, s. 48.
T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, **2018 Yılı Faaliyet Raporu**, Ankara, s. 138.
T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, **2019 Yılı Faaliyet Raporu**, Ankara, s. 136.
T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, **2020 Yılı Faaliyet Raporu**, Ankara, s. 148.
T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, **Engelli ve Yaşlı İstatistik Bülteni**, 2020, s. 97.
T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, **2021 Yılı Faaliyet Raporu**, Ankara, s.144.

Yaşlı ve engelli bireylerin maaş işlemlerine yönelik bütçeden aktarılan kaynak kendinden önceki yıla göre Şekil 5 incelendiğinde; 2019 yılı ön plana çıkmakta, 2018 yılına nispeten %63'lük bir artışın olduğu anlaşılmaktadır. Bu artışın olmasında iki faktörün etkili olduğu tahmin edilmektedir; birinci faktör, 11.05.2018 tarihinde yapılan değişiklik ile yaşlı aylıklarının hesaplanmasında kullanılan gösterge rakamının 2.332 yerine 4.387 olarak belirlenmiş olması, ikinci faktör ise 2019 yılında yaşlı maaşı alan kişi sayısında yaklaşık 100.000 kadar bir artışın söz konusu olmasıdır.

Tablo 3.4. Yaşlı Maaşı Alan Kişilerin Sayısı ve Ayrılan Kaynak Miktarının Yıllara Göre Dağılımı

Yıllar	Yaşlı Maaşı Alan (65+) Kişi Sayısı	Tutar (Milyon TL)
2021	836.665	7.458
2020	825.573	6.423
2019	805.432	5.574
2018	709.590	2.900
2017	618.162	1.766
2016	620.019	1.580
2015	608.513	1.250
2014	629.590	1.009
2013	632.407	1.009
2012	668.351	1.046
2011	797.426	1.055
2010	848.826	1.059
2009	859.516	1.027
2008	867.035	948
2007	903.283	914
2006	927.077	747
2005	938.677	664
2004	792.046	585
2003	770.204	551
2002	746.468	234

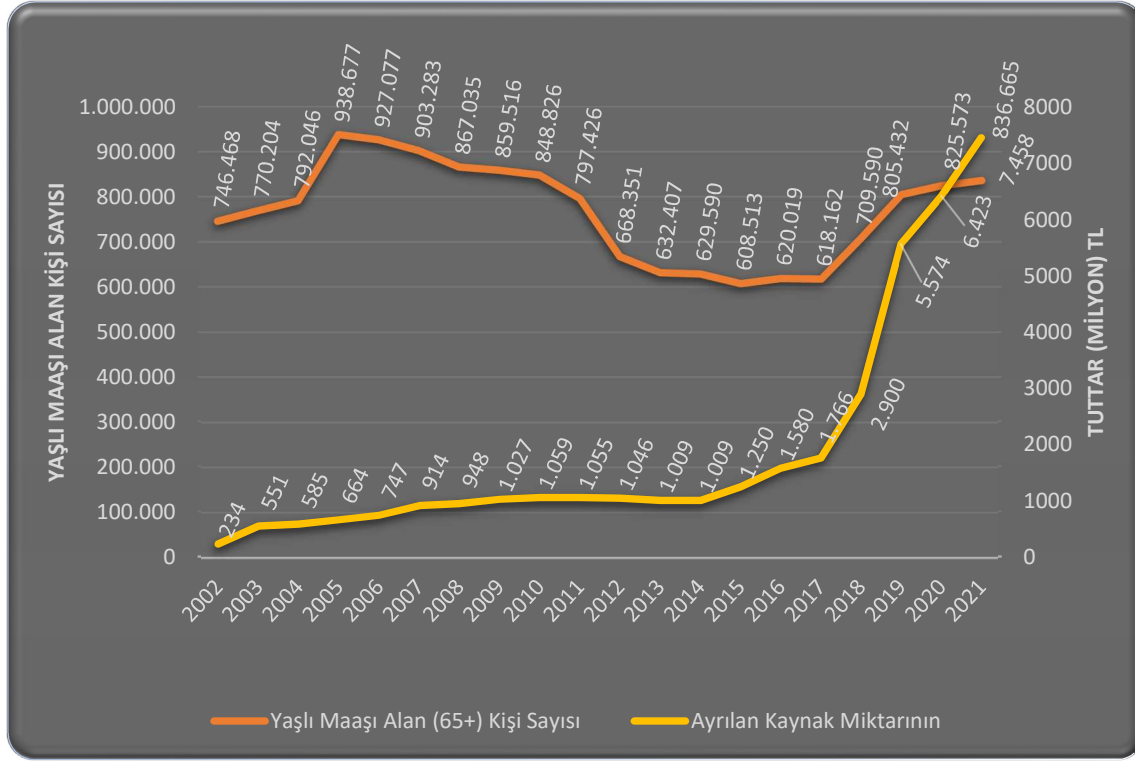
Kaynak: T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, **Engelli ve Yaşlı İstatistik Bülteni**, 2020, s.97.

T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, **Engelli ve Yaşlı İstatistik Bülteni**, 2021, s.70.

T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, **2021 Yılı Faaliyet Raporu**, Ankara, s.145.

2002-2021 yılları arasında yaşlı maaşı alan kişi sayısı Tablo 3.4’de incelendiğinde; 2002 yılında 746.468 kişinin yaşlı maaşı aldığı, 2021 yılına gelindiğinde bu sayının 836.665 kişiye ulaştığı görülmüştür. Geçen 19 yıllık süre zarfında yaşlı maaşı alan kişi sayısında artış olduğu, 90.197 kişinin daha yaşlı maaşına ihtiyaç duyduğu anlaşılmıştır.

Grafik 8: 2002-2021 Yılları Arasında Yaşlı Maaşı Alan Kişilerin Sayısı ve Ayrılan Kaynak Miktarının Yıllara Göre Dağılımı

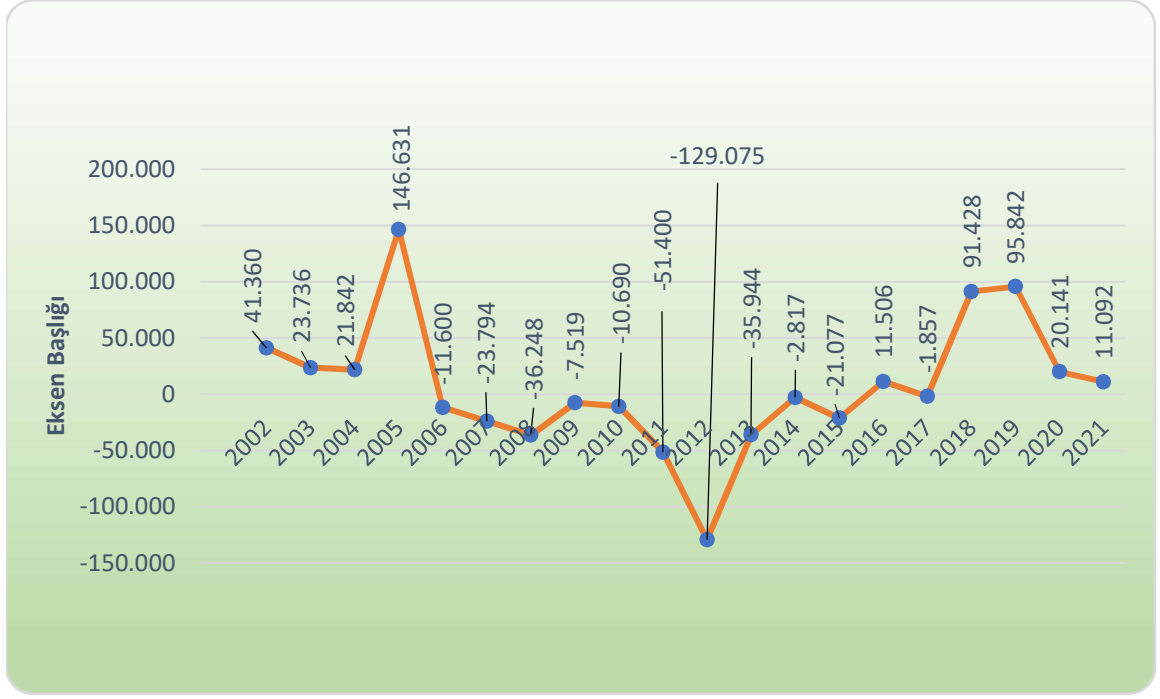

Kaynak: T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, **Engelli ve Yaşlı İstatistik Bülteni**, 2020, s.97.

T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, **Engelli ve Yaşlı İstatistik Bülteni**, 2021, s.70.

Tablo 3.4 çizgi grafik üzerinden incelendiğinde yaşlı maaşına yönelik bütçeden ayrılan kaynak miktarının sürekli artarak devam ettiği görülmektedir. Yaşlı maaşı alan kişi sayısının dönemsel olarak değişikliğe uğradığı, maaş alan kişi sayısının en fazla olduğu yılın 2005’de 938.677 kişi olduğu, 2015 yılında ise en az olduğu 608.513 kişinin yaşlı maaşı aldığı anlaşılmaktadır.

Grafik 9: Yaşlı Maaşı Alan (65+) Kişi Sayısının Önceki Yıla Göre Değişimi

Kaynak: T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, **Türkiye’de Yaşlıların Durumu ve Yaşlanma Ulusal Eylem Planı**, 2007, s. 21.

T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, **Engelli ve Yaşlı İstatistik Bülteni**, 2020, s.97.

T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, **Engelli ve Yaşlı İstatistik Bülteni**, 2021, s.70.

2002-2021 yılları arasında yaşlı maaşı alan kişi sayısının bir önceki yıla göre artış ve azalışları incelendiğinde 2005 yılında 146.631 kişinin 2004 yılına nispeten daha fazla yaşlı maaşına ihtiyaç duyduğu, 2012 yılında 129.075 kişinin yaşlı maaşının kesildiği dikkat çekmektedir. TÜİK’in yaş ve cinsiyetlerine göre ölüm oranları incelendiğinde 2012 yılı ölüm oranının 2011 yılı ölüm oranıyla neredeyse aynı olduğu görülmektedir. Yaşlı aylığı alan kişilerin sayısında ani ve ciddi düşüşün olması denetim mekanizmasının daha aktif bir şekilde rol aldığını, suistimalleri önlemeye yönelik politikalar izlendiğini göstermektedir.

Yaşlı vatandaşlara yönelik yapılan diğer bir yardım türü ise evde bakım aylığıdır. Engelli bireylerin hayatlarını sürdürebilmelerine yardımcı olan, onlara evde bakım hizmeti sunan kişilere, Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü tarafından verilen nakdi sosyal yardım desteğidir.⁴⁰⁰ Bakıma muhtaç olan engelli yaşlıların evde bakım desteğinden yararlanabilmesi için bazı şartlara sahip olması ve bunu resmi olarak ibraz etmesi gerekmektedir.⁴⁰¹

Türkiye’de işsizliğin ve yoksulluğun yoğun olduğu yerlerde “yaşlı, yoksul ve kimsesiz vatandaşlara” yönelik özel amaçlı yardımlar kapsamında aşevlerinden günlük sıcak yemek yardımı yapılmaktadır.⁴⁰² Örneğin, 3294 sayılı Kanun çerçevesinde eşi vefat eden kadınlara yönelik nakdi yardımlar yapılmaktadır. Dul aylığı olarak ifade edilen bu sosyal yardım programından 2016 yılında muhtaçlık durumu göz önünde bulundurulan 289.987 kadın yararlandırılmış, bu sayının çoğunluğunu yaşlı kadınların oluşturduğu görülmüştür.⁴⁰³ 2021 yılında ise 98.530 kişi bu ödemeden faydalanmıştır.⁴⁰⁴ Yine 4736 sayılı Kanun kapsamında yaşlı bireylere ücretsiz veya indirimli bir şekilde seyahat etme imkânı sunulmaktadır.⁴⁰⁵ Bu uygulama neticesinde yaşlı bireyler devletin dolaylı desteğinden yararlanmakta ve maddi giderleri azalmaktadır.

Türkiye’de yaşlılara yönelik diğer yardım ve hizmetlere bakıldığında; müze ve ören yerlerinden yaşlı bireyler ücretsiz bilet alarak istifade etmektedir. SGK’dan emekli aylığı alan yaşlı bireyler başka bir geliri yoksa (200 m²’yi geçmeyen) sadece bir evi kapsayan emlak vergisi ödemesinden muaf tutulmaktadır. İl ve ilçe SYDV’leri aracılığıyla ve mütevellî heyet kararıyla yaşlılara yönelik kış aylarında kömür yardımı yapılmaktadır. Ayrıca çoğunluğunu yaşlıların oluşturduğu sokakta yaşayan evsiz ve kimsesiz vatandaşların barınma ihtiyaçları kış döneminde giderilmekte, kimsesizler

⁴⁰⁰ T.C. Ankara Valiliği, Aile ve Sosyal İl Müdürlüğü, (Çevrimiçi) <http://www.ankara.gov.tr/aile-ve-sosyal-hizmetler-il-mudurlugu>, 29.01.2021.

⁴⁰¹ Öz & Balta, **a.g.e.**, s. 84-85. Bu şartların 1976 yılından günümüze kadar geçen süre içerisindeki dönüşümü ve son hali, tezin ilerleyen kısmında ortaya konulacaktır.

⁴⁰² İstar Cengiz, “Türk Sosyal Güvenlik Sistemi İçerisinde Yaşlılara Yönelik Sosyal Yardım ve Sosyal Hizmetler,” **Sosyal Güvenlik Dergisi**, Cilt 8, Sayı 2, 2018, s. 36

⁴⁰³ Karakuş, **a.g.e.**, s. 97.

⁴⁰⁴ T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, **2021 Yılı Faaliyet Raporu**, Ankara, s.132.

⁴⁰⁵ **A.e.**, s. 101.

misafirhanesine yerleştirilmektedir.⁴⁰⁶ Belediye meclis üyelerinin karar alması dâhilinde belediyeler tarafından da su vb. hizmetler yaşlı bireylere yönelik ücretsiz veya indirimli bir şekilde verilebilmektedir.⁴⁰⁷

Yaşlı ve Engellilerin Bakım Projesi; Vefa Projesi olarak da bilinen, muhtaç, yaşlı ve engelli bireyleri kapsayan, temel ve zorunlu ihtiyaçlarını gideren evlerine sosyal hizmet götüren bir projedir. Bu şartlara sahip olan vatandaşların evdeki yaşam koşulları iyileştirilerek, sağlıklı bir şekilde yaşaması, proje kapsamında evde bakım hizmetlerinden yararlanması sağlanmaktadır. 2021 yılında projeden yararlanan yaşlı birey sayısı 25.752 olup, bu kapsamda 84.629.820 TL bütçe aktarılmıştır.⁴⁰⁸ Yaşlılara yönelik bu tarz (ayni ve nakdi) sosyal yardım kalemlerinin, Türkiye’de yaşlı yoksulluğunu durdurma, azaltma, yavaşlatma veya bitirme kabiliyeti olup olmadığını değerlendirmek gerekmektedir.

⁴⁰⁶ T.C. Ankara Valiliği, Sokakta Yaşayan Kimsesizlerin Bakım ve Korunmasına İlişkin Basın Açıklaması, (Çevrimiçi) <http://www.ankara.gov.tr/sokakta-yasayan-kimsesizlerin-bakim-ve-korunmasina-iliskin-basin-aciklamasi>, 30.01.2022.

⁴⁰⁷ A.e., s. 105-106.

⁴⁰⁸ T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, **2021 Yılı Faaliyet Raporu**, Ankara, s. 138.

SONUÇ

Toplumsal hayatın önemli bir parçasını oluşturan yaşlılık/yaşlılar, her geçen gün birçok disiplinin odak noktası haline gelmekte, çeşitli yaklaşımlar ile ele alınmaktadır. Geçmiş 1950'li yıllara kadar dayanan bu yaklaşımların yaşlılığı birçok yönden konu edildiği, içinde bulunduğu tarihsel dönemin kültürel ve toplumsal bakış açısından etkilenecek açıklamaya çalıştığı görülmektedir.

Sanayi Devrimi'nden sonra aile yapısında değişimin yaşanması, kadınların iş gücü piyasasında aktif rol alması, boşanma oranlarının artması ve gayri meşru hayatın sıradan hale gelmesi gibi unsurlar aile kurumunda yer alan üyelerin birbirine olan bağlılıklarını zayıflatmış yaşlı bireylerin toplumdan uzaklaşmasına, yalnızlaşmasına neden olmuştur. Yaşlı sorunları ise toplumdan çözüm bekleyen ama çözüme kavuşmayan önemsiz sorunlar olarak görülmüştür.

Nüfusun yaşlanması, yaşlı bağımlılık oranlarının artması ve gelir dağılımında dengelerin değişmesiyle birlikte küresel çapta yaşlılara yönelik bakış açısı değişmiş, yaşlı sorunları sadece yaşlıları ilgilendiren sorun olmaktan çıkarak tüm toplumu ilgilendiren, üzerine politikalar üretilen gündemin önemli maddeleri arasında yerini almıştır.

Hayatının son döneminde insan onuruna uygun yaşama hakkına sahip olan ama yaşayamayan yaşlı bireylerin, emekli olmaları neticesinde gelir seviyesi düşmekte, yoksulluk ile mücadele etmektedir. Yaşlılarda yoksulluğun ana nedenini ekonomik sorunlar oluşturmaktadır. Yaşlı yoksulluğunun diğer nedenleri arasında; kayıt dışı istihdamın artması, emeklilik politikaların yetersizliği, gelir dağılımındaki eşitsizlikler ve izlenen sosyal politikaların geçici çözümler içermesi yer almaktadır. Bu durumun neticesinde yaşlı yoksulluğunun arttığı, yaşlıların sağlık, psikolojik, fiziksel çevre ve çalışma hayatı gibi unsurlardan olumsuz etkilendiği bilinmektedir. Bu kapsamda, örneğin hayatın son döneminde yaşlıların fiziksel ve ruhsal yapılarında yıpranma meydana gelmektedir. Bu yıpranma ile birlikte tedavi masrafları ve sağlık giderleri artmakta, aynı zamanda fiziki şartlarına uygun fonksiyonel bir yapıda ikamet etme ihtiyacı tezahür etmektedir. Sağlık ve fiziki çevre bakımından giderlerin artması, çalışma hayatı açısından eşitsizliklerin yaşanması ve gelirlerin azalması gibi durumlar

hem yaşı bireyleri olumsuz etkilemekte hem de yaşı yoksulluğunun önüne geçilmesini engellemektedir. Bu çerçevede kamusal sosyal yardım uygulamaları devreye girmekte ve beraberinde çeşitli riskler içermektedir.

Sosyal yardım uygulamalarının yürütülmesinde ortaya çıkabilecek riskleri en aza indirmenin yolu yoksul durumda olan bireylerin istihdama katkı sağlaması için çeşitli politikaların izlenmesi ve gerekli mekanizmaların kurulması, yasal mevzuatın ve kurumsal yapının bu minvalde düzenlenmesi gerekmektedir.

Çalışmanın sonucunda elde ettiğimiz değerlendirmeler; yaşı yoksulluğuna yönelik alınan tedbirlerin geçici ve anlık olduğunu, meselenin köküne yeterince inilmediğini, yasal mevzuatta yapılan düzenlemelerin suistimale açık olduğunu, 2022 sayılı Kanun kapsamında aylıkların hesaplanmasında kullanılan gösterge rakamlarının düşük olduğunu buna bağlı olarak yaşı aylıklarının yoksulluğun önüne geçilmesinde yeterli seviyede olmadığını göstermektedir. Ayrıca çalışma hayatında eşitsizliklerin yaşanması ve unutulmaya yüz tutmuş zanaatların desteklenmemesi yaşı yoksulluğunun yaşanmasını tetikleyen diğer unsurlar olarak düşünülmektedir.

Bu değerlendirmelere ilişkin önerilere bakıldığında; mağdur olan hedef kitlelerin psikolojik, sosyolojik ve ekonomik açılardan değerlendirilmesi, sosyal yardım uygulamaları esnasında rencide olmamasına özen gösterilmesi gerekmektedir. Ayrıca yoksulluğun önüne geçilmesinde disiplinler arası çalışmalara ağırlık verilmesi bütüncül bir yaklaşım sergilenmesi ve çözüm üretilmesi açısından önem arz etmektedir.

Kamu alanında veya çalışma hayatında yaşı bireylerin üretim faaliyetlerinde aktif bir şekilde yer alması, bilhassa zanaat sahibi yaşı bireylerin maddi-manevi olarak desteklenmesi gerekmektedir. Böylece unutulmaya yüz tutmuş zanaatların sonraki nesillere aktarılması sağlanacaktır. Ayrıca yaşı bireylerin toplumsal hayatta aktif bir role sahip olması yalnızlığa mahkûm olmasını da önleyecektir.

Evde bakım yardımından yararlanacak olan yaşı yakınlarının hane içi ortalama aylık geliri dikkate alınmaktadır. Bu kriterden dolayı birçok aile evde bakım ücretinden yararlanamamakta ve yaşı bireyin bakımını üstlenmek istememektedir. Yaşlılar, yoksulluk, yalnızlık ve hastalık ile baş başa kalmaktadır. Bu çerçevede yasal mevzuatın ilgili maddesinin revize edilmesi ve yaşı bireyin bakımını yakınlarının üstlenmesi sağlanmalı, çeşitli teşviklerin verilmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

- Akçay, Cengiz: **Yaşlılık Kavramlar ve Kuramlar**, İstanbul, Kriter Yayınevi, 2011.
- Akçay, Cengiz: **Yaşlılık ve Emeklilik, Kavramlar, Kuramlar ve Sorunlar**, Ankara, Pagem Akademi, 2015.
- Alper, Yusuf: **Türk Sosyal Güvenlik Sistemi ve Sosyal Sigortalar Hukuku**, Bursa, Dora Yayınevi, 2018.
- Arpacı, Fatma: **Farklı Boyutlarıyla Yaşlılık**, Ankara, TİED Eğitim ve Kültür Yayınları, 2005.
- Arun, Özgür: **Antalya Yaşlılık Araştırması Üçüncü Dönem 2019 / 2020 Temel Bulgular ve Yerel Yönetime Öneriler**, Antalya, Yaşlanma Çalışmaları Derneği Yayınları, 2020.
- Atar, Yavuz: **Türk Anayasa Hukuku**, Ankara, Seçkin Akademik ve Meslek Yayınları, 2019.
- Aydın, Murat: **Sosyal Politika ve Yerel Yönetimler**, İstanbul, Yedirenk Yayıncılık, 2009.

- Bıçk1, Doğan: **Kent(te), Yoksulluk, Ayrışma ve Yaşam Kalitesi**, Bursa, Dora Yayınevi, 2015.
- Birinci, Emre: **Y Kuşaağının Yaşlı ve Yaşlılık Algısı**, Ankara, Gazi Kitabevi, 2020.
- Canatan, Kadir & Ergün Yıldırım: **Aile Sosyolojisi**, İstanbul, Açılım Kitap Yayınevi, 2011.
- Ceylan, Harun: **Yaşlılık ve Refah Devleti**, İstanbul, Açılım Kitap Yayıncılık, 2015.
- Çalışır, Kurtuluş Tayanç: **Bakmanın ve Görmenin Ötesinde: Düşünceler**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2019.
- Çetinkaya, Bünyamin: **Çocuk Ruh Sağlığı: Sağlıklı Aile, Sağlıklı Çocuk**, Ankara, Pagem Akademi Yayıncılık, 2018.
- Çoknaz, Hakkı: **Psikomotor Gelişim Doğum Öncesinden Ölüme Kadar**, Ankara, Gazi Kitabevi, 2017.
- Doğan, İsmail: **Sosyoloji Kavramlar ve Sorunlar**, Ankara, Pagem Akademi Yayıncılık, 2014.
- Doğanay, Hayati & Fatih Orhan: **Türkiye Beşeri Coğrafyası**, Ankara, Pagem Akademi Yayıncılık, 2019.

- Durgun, Bülent: **Yaşlılık ve Yaşlılara Sunulan Hizmetler**, İstanbul, Yalın Yayıncılık, 2015.
- Giddens, Anthony: **Sosyoloji**, Çev. Cemal Güzel, İstanbul, Kırmızı Yayınları, 2012.
- Gitmez, Ali S.: **Sosyal Bilim Araştırmalarında Yöntembilim**, Ankara, Nobel Akademik Yayıncılık, 2020.
- Gürbüz, Sait & Faruk Şahin: **Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri Felsefe-Yöntem-Analiz**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2018.
- Güzel, Ali, Ali R. Okur & Nurşen Caniklioğlu: **Sosyal Güvenlik Hukuku**, İstanbul, Beta Yayıncılık, 2012.
- Hablemitoğlu, Şengül & Emine Özmete: **Yaşlı Refahı Yaşlılar İçin Sosyal Hizmet**, Ankara, Kilit Yayınları, 2010.
- Kabaş, Tolga: **Türkiye’de Yoksulluk ve Gelir Dağılımı**, Adana, Akademisyen Kitabevi, 2014.
- Kalaycıoğlu, Sibel, Uğraş U. Tol, Önder Küçükural & Kurtuluş Cengiz: **Yaşlılar ve Yaşlı Yakınları Açısından Yaşam Biçimi Tercihleri**, Ankara, Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları, 2003.
- Kalınkara, Velittin: **Temel Gerontoloji: Yaşlılık Bilimi**, Ankara, Nobel Yayınları, 2011.

Kaptan, Gülten:

Yaşlanma ve Yaşlılıkla İlgili Tanımlamalar, İstanbul, Nobel Tıp Kitabevleri, 2017.

Karakuş, Bülent:

Türkiye’de Yaşlılara Yönelik Hizmetler, Kurumsal Yaşlı Bakımı ve Kurumsal Yaşlı Bakımında İllerin Durumu, Ankara, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yayını, 2018.

Koç, İsmet, Mehmet
A. Eryurt, Tuğba Adalı
& Pelin Seçkiner:

Türkiye’nin Demografik Dönüşümü, Ankara, Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, 2008.

Kovancı, Onur:

Kapitalizm, Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadelede Tarihsel Bir Deneyim: İngiliz Yoksul Yasaları, Ankara, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, 2003.

Müftüler, Habibe
Gülsüm:

Yaşlılık Sosyolojisi Kurumsal Yaklaşım, Ankara, Pagem Akademi, 2019.

Nazlı, Serap:

Aile Danışmanlığı, Ankara, Anı Yayıncılık, 2016.

Onur, Bekir:

Gelişim Psikolojisi: Yetişkinlik, Yaşlılık, Ölüm, İstanbul, İmge Kitabevi, 1995.

Özbudun, Ergun:

Türk Anayasa Hukuku, Ankara, Yetkin Yayınları, 2012.

Ringold, Dena &
Leszek Kasek:

Social Assistance in the New EU Member States Strengthening Performance and Labor Market Incentives, World Bank Working Papers, 2007.

Şahin, Salih:

Geçmiş, Günümüz ve Gelecekte Nüfus Gerçeği, Ankara, Pagem -Akademi, 2018.

Şenses, Fikret:

Küreselleşmenin Öteki Yüzü: Yoksulluk, İstanbul, İletişim Yayınları, 2006.

Şentürk, Ünal:

Yaşlılık Sosyolojisi: Yaşlılığın Toplumsal Yörüngeleri, Bursa, Dora Yayınları, 2018.

Tansel, Aysıt:

2050'ye Doğru Nüfusbilim ve Yönetim: İşgücü Piyasasına Bakış, İstanbul, TÜSİAD Yayınları, 2012.

Taşçı, Faruk:

Sosyal Politikada Dezavantajlı Gruplar: Tarih, Yaklaşım ve Uygulama, İstanbul, Kaknüs Yayınları, 2018.

Taşçı, Faruk:

Sosyal Politikalarda Can Simidi Sosyal Yardım, Ankara, Nobel Yayınları, 2010.

Tufan, İsmail:

Antik Çağ'dan Günümüze Yaşlılık ve Yaşlanma, Ankara, Nobel Akademik Yayıncılık, 2016.

Wright, Gülçin C.:

Konda Hayat Tarzları 2018 Araştırması - Yaşlılık Raporu, 2020.

Yaman, Ömer M.
& Mevlüt Acar:

Türkiye Sosyal Hizmet Birikiminde Yaşlılık Bibliyografik Bir Değerlendirme (1950-2013), İstanbul, Açılım Kitap Yayınevi, 2015.

Yaşama Dair Vakıf
(Yada Vakfı):

Türkiye’de Yaşlılık Tahayyülleri ve Pratikleri Araştırması, Ed. Mesut Ergün & Tolga Arvas, İstanbul, Overteam Yayınları, 2019.

Yolcu, Serkan:

Anayasa Yargısında Sosyal Hakların Korunması, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2018.

Yuvalı, Ertuğrul:

Türk Sosyal Güvenlik Hukukunda Merkezi (Kamusal) Sosyal Yardımlar, Ankara, Turhan Kitabevi, 2017.

Zaim, Sabahattin:

Çalışma Ekonomisi, İstanbul, Filiz Kitabevi, 1997.

MAKALELER VE KİTAP BÖLÜMLERİ

Ak, Muammer:

“Yaşlı Yoksulluğu,” **Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt 3, Sayı 2, 2017, ss. 197-208.

Ak, Rengin, Armağan Türk
& Berna A. Bingöl:

“Yoksulluğun Ölçülmesi,” **Yoksulluk Farklı Boyutlarıyla**, Eds. Gökçe Cerev & Bora Yenihan, Bursa, Dora Yayınevi, 2018, ss. 15-36.

Akgül, Osman:

“Sosyal Devletin Evrimi, Türkiye’de Sosyal Devlet Teoride mi, Pratikte mi?,” **II. Türkiye Lisanüstü Çalışmalar Kongresi Bildiriler Kitabı- I**, Bursa, İlem & Bursa Büyükşehir Kitaplığı, 2013, ss. 277-288.

Akın, Levent:

“4784 Sayılı Yasa ile Getirilen Sosyal Destek Ödemesi Karşısında Banka Zorunlu Sandıklarının Durumu,” **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt 54, Sayı 1, ss. 99-113.

Aközer, Mehmet, Cenap
Nuhrat & Şebnem Say:

“Türkiye’de Yaşlılık Dönemine İlişkin Beklentiler Araştırması,” **Aile ve Toplum Eğitim Kültür ve Araştırma Dergisi**, Cilt 7, Sayı 27, 2011, ss. 103-127.

Aktan, Coşkun C.:

“Dünyada ve Türkiye’de İnsani Yoksulluk,” **Yoksullukla Mücadele Stratejileri**, Der. Coşkun C. Aktan, Ankara, Hak-İş Konfederasyon Yayını, 2002, ss. 1-11.

Alptekin, Duygu:

“Gerontososyoloji Ekseninde Yaşlılık Sürecinin Sosyo-Ekonomik Boyutları,” **Yardım ve Dayanışma Dergisi**, Cilt 2, Sayı 3, 2011, ss. 7-16.

Altan, Ömer Zühtü
& Yener Şişman:

“Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar,” **Kamu-İş Dergisi**, Cilt 7, Sayı 2, 2003, ss. 2-36.

Antczak, Radoslaw
& Asghar Zaidi:

“Risk of Poverty Among Older People in EU Countries,” **CESifo DICE Report**, ifo Institut - Leibniz-Institut für Wirtschaftsforschung an der Universität München, München, Vol. 14, Iss. 1, pp. 37-46.

Arabacı, Rabihan Y.:

“Yoksulluğun Kavramsal Çerçevesi,” **Gelir Dağılımı ve Yoksulluk Kavram Teori Uygulama**, Eds. Mustafa Ç. Özdemir & Emel İslamoğlu, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2017, ss. 143-160.

Arpacı, Fatma:

“Yaşlıya Bakan Kadınların Bakım yüklerinin İncelenmesi,” **Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi**, Cilt 2, Sayı 1, 2009, ss. 61-72.

Arpacıoğlu, Özge
& Metin Yıldırım:

“Dünyada ve Türkiye’de Yoksulluğun Analizi,” **Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi**, Cilt 4, Sayı 2, 2011, ss. 60-76.

Arslan, Neslihan:

“Sosyal Yardımlar ve İstihdam İlişkisinin İncelenmesi: Sivas İlinde Bir Alan Araştırması,” **LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 5, Sayı 1, 2014, ss. 16-31.

Arun, Özgür & Banu K.
Arun:

“Türkiye’de Yaşlı Kadının En Büyük Sorunu: Dulluk,” **Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı 4, 2011, ss 1515-1527.

- Arun, Özgür & Jason K. Holdsworth: “Integrated Social and Health Care Services Among Societies in Transition: Insights from Turkey” **Journal of Aging Studies**, 53, 2020, ss. 1-7.
- Arun, Özgür: “Türkiye’de Yaşlanmak Bir Armağan ya da Lanet,” **Yaşlanmayı Aşmak**, Eds. Özgür Arun, Ankara, Phoenix Yayınevi, 2018, ss. 23-52.
- Arun, Özgür: “Çağdaş Türkiye’de Yaşlılık ve Eşitsizlik,” **Mediterranean Journal of Humanities**, Cilt 6, Sayı 2, 2016, ss. 29-48.
- Bağdoğan, Selver Y.: “Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar,” **Sosyal Politika**, Eds. Aysen Tokol & Yusuf Alper, Bursa, Dora Yayınevi, 2019, ss. 416-434.
- Baran, Aylin G., Şeyda K. Kurt & Esra S. Tekeli: “Yaşlıların Dijital Teknolojileri Kullanım Düzeyleri Üzerine Bir Araştırma,” **İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi**, Sayı 45, ss. 1-24.
- Baran, Aylin G.: “Yaşlılıkta Sosyal Dışlanmanın Toplumsal Boyutu,” **Yaşlılık Disiplinlerarası Yaklaşım, Sorular, Çözümler**, Eds. Velittin Kalıncara, Ankara, Nobel Akademi Yayıncılık, 2016, ss.105-125.
- Başaran, Alparslan A. & Murat Çetinkaya: “Türkiye’de Sübjektif Yoksulluk Profili: 2003-2008,” **Sosyo Ekonomi**, Sayı 19, 2013, ss. 243-262.

- Baybora, Dilek: “Çalışma Yaşamında Yaş Ayrımcılığı ve Amerika Birleşik Devletleri’nde Yaş Ayrımcılığı Düzenlemesi Üzerine,” **Çalışma ve Toplum**, 2010, s. 33-58.
- Benli, Abdurrahman & Bora Yenihan: “Yoksulluğun Kavramsal Çerçevesi,” **Yoksulluk Farklı Boyutlarıyla**, Eds. Gökçe Cerev & Bora Yenihan, Bursa, Dora Yayınevi, 2018, ss. 1-14.
- Bostancı, Yalçın: “Sosyal Güvenlik Hukukunda Genel Sağlık Sigortası,” **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt 16, Sayı 1, 2007, ss. 145-173.
- Buz, Sema: “Toplumsal Cinsiyet ve Yoksulluk Odağında Yaşlılık Olgusu,” **Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar E Dergisi**, 2015, ss. 1-10.
- Canatan, Ayşe: “Yaşlılar ve Toplum,” **Yetişkinlik ve Yaşlılık Gelişimi ve Psikolojisi**, Eds. Hasan Bacanlı & Şerife Işık, Ankara, Pagem Akademi Yayıncılık, 2019, ss. 279-314.
- Cengiz, İhtar: “Türk Sosyal Güvenlik Sistemi İçerisinde Yaşlılara Yönelik Sosyal Yardım ve Sosyal Hizmetler,” **Sosyal Güvenlik Dergisi**, Cilt 8, Sayı 2, 2018, ss. 23-40.

- Ceren, Adem & Tevfik Erdem: “Türkiye’de Yoksulluk ve Sosyal Yardım Uygulamaları,” **Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü e-dergi**, Cilt 2, Sayı 1, 2018, ss. 6-24.
- Çakır, Mesut & Şansel Aldemir: “Yoksulluğun Küresel Boyutları,” **Avrupa Araştırmaları Dergisi**, Cilt 9, Sayı 2, 2001, ss. 175-200.
- Çalışır, Kurtuluş Tayanç, Demirel, Duygu H., Büşra Aydoğmuş & Özlem Güneş: “Öğretmen Adaylarında Boş Zamanın Anlamı ve Sosyal Girişimcilik İlişkisinin İncelenmesi,” **2.Uluslararası Rekreasyon ve Spor Yönetimi Kongresi**, Eds. Bülent Gürbüz, Hamdi A. Güngörmüş, 2019, ss. 223-230.
- Çavuşoğlu, Büşra: “Türkiye’de Çalışan Yoksulluğun Genel Görünümü,” **Sosyal Güvence Dergisi**, Sayı 1, 2011, ss. 22-33.
- Çayır, Kenan: “Yaşlılık / Yaşa Dayalı Ayrımcılık,” **Ayrımcılık: Çok Boyutlu Yaklaşımlar**, Eds. K. Çayır & M. Ayan Ceyhan, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2012, ss 163-174.
- Çilingir, Salih K.: “Aile ve Çevre İlişkisi,” **Çocuk ve Aile**, Eds. Rıdvan Küçükali, Ankara, Anı Yayıncılık, 2018, ss. 1-26.
- Çunkuş, Nesrin, Gülay T. Yiğitoğlu & Ebru Akbaş: “Yaşlılık ve Toplumsal Dışlanma,” **Geriatrik Bilimler Dergisi**, Cilt 2, Sayı 2, 2019, ss. 58-67.

- Danış, Mehmet Zafer: “Türkiye’de Yaşlı Nüfusun Yalnızlık ve Yoksulluk Durumları ve Sosyal Hizmet Uygulamaları Açısından Bazı Çıkarımlar,” **Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi**, 2009, Cilt 20, Sayı 1, ss. 67-83.
- Demir, Yasin: “Yaşlılık Kuramları,” **Yaşlılık Psikolojisi Bütüncül Yaklaşım**, Ed. Hatice Kumcağız & Yasin Demir, Ankara, Pagem Akademi, 2021, ss. 31-49.
- Dilik, Sait: “Sosyal Güvenliğin Tarihsel Gelişimi,” **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt 43, Sayı 1-2, 1988, ss. 41-80.
- Dilik, Sait: “Sosyal Yardımlar: İki Anlamlı Bir Terim,” **Ankara Üniversitesi S.B.F. Dergisi**, Cilt 35, Sayı 1, 1980, ss. 55-72.
- Dilmen, Emel & Sertaç Ögüt: “Sosyalleşmenin Yeni Yüzü: Sosyal Paylaşım Ağları,” **Marmara Üniversitesi Yeni Medya ve Etkileşim Konferansı Bildiri Kitapçığı**, 2010, ss. 237-242.
- Doğanay, Gülşah & Zeynep Çopur: “Yaşlı Nüfusun Covid-19 Salgınına İlişkin Görüşleri: Giresun İli Örneği,” **Türk Coğrafya Dergisi**, Sayı 76, 2020, ss. 56-74.
- Dural, Baran Gülçin Con: “Türkiye’de Sosyal Devlet ve Yaşlı Hakları Üzerine Bir İnceleme,” **Sosyal Haklar Uluslararası Sempozyumu III Bildiri Kitabı**, İstanbul, Petrol İş Yayını, 2011, ss. 483-496.

- Erkan, Semra: “Aile ve Aile Eğitimi ile İlgili Temel Kavramlar,” **Aile Eğitimi ve Erken Çocukluk Eğitiminde Aile Katılım Çalışmaları**, Eds. Fulya Z. Temel, Ankara, Anı Yayıncılık, 2019, ss. 1-48.
- Erkuran, Hatun: “Yaşlanma Korkusu,” **Sağlık ve Toplum**, Sayı 1, 2020, ss. 26-29.
- Erol, Mehmet Turgay: “Avrupa Birliği’nde Nüfusun Yaşlanması ve Sağlık Harcamalarına Etkisi,” **Sosyal Güvence**, 2011, s. 54-81.
- Es, Muharrem & Tuncay Güloğlu: “Bilgi Toplumuna Geçişte Kentlileşme ve Kentsel Yoksulluk: İstanbul Örneği,” **Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı 8, 2004, ss. 79-93.
- Esendemir, Şerif: “Türkiye’de Yaşlılık Algısı: Yaşlı Ayrıcalığı ve Ayrımcılığı Üzerine Bir İnceleme,” **Uluslararası Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi**, 2021, ss. 74-86.
- Evren, Çınar Can: “Hukukta Yaşlı ve Yaşlılara Sunulan Sosyal Hizmetlerin İdare Hukuku Açısından Değerlendirilmesi,” **Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt 22, Sayı 2, 2018, ss. 137-183.
- Gough, Ian: “Güney Avrupa’da Sosyal Yardım,” (Çev. Burcu Yakut Çakar & Utku Barış Balaban) **Sosyal Politika Yazıları**, Eds. Ayşe Buğra & Çağlar Keyder, İstanbul, İletişim Yayıncılık, 2013, ss. 231-260.

- Güler, Çağatay: “Yaşlılıkta Tanımlar ve Yaşlılık Üstüne Söylenenler,” **Turkish Journal of Geriatrics Geriatrik**, Cilt 1, Sayı 2, 1998, ss. 105-110.
- Günay, Gülay, Ayfer A. Boylu, Hande Şahin, Aybala D. Aksoy & Ahmet Oğuz: “Yoksulluk ve Yaşlılık,” **Yaşlılık Disiplinlerarası Yaklaşım, Sorular, Çözümler**, Eds. Velittin Kalınkara, Ankara, Nobel Akademi Yayıncılık, 2016, ss. 165-196.
- Günaydın, Davuthan: “Türkiye’nin Demografik Dönüşümü Çerçevesinde İş gücünün Yaşlanma Sorunu,” **Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi**, Cilt 11, Sayı 1, 2018, ss. 1-13.
- Güvercin, Cemal H.: “Sosyal Güvenlik Kavramı ve Türkiye’de Sosyal Güvenliğin Tarihçesi,” **Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası**, Cilt 57, Sayı 2, 2004, ss. 89-95.
- Haspolatlı, Ersin: “Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları Üzerine Bir İnceleme,” İHH İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi Yayınları, 2012, ss. 1-18.
- İşkın, Hilal E.: “Yoksulluk ve Gelir dağılımı Adaletsizliği,” **Sosyal Sorunlarda Güncel Tartışmalar**, Ed. Yılmaz Daşlı, Ankara, Anı Yayıncılık, 2019, ss. 213-242.
- İkizoğlu, Musa: “Yoksulluk ve Sosyal Yardım İlişkisi: Ankara Mamak İlçesinde Ampirik Bir Araştırma,” **Toplum ve Sosyal Hizmet**, Cilt 13, Sayı 1, ss. 83-112.

- İleri, Ferda: “Yeşil Kart Kanunu ve Uygulaması,” **Türk İdare Dergisi**, Sayı 438, 2003, ss. 225-247.
- İleri, Yusuf Y.: “Sağlık Hizmetlerinde Nesnelerin İnterneti (NİT) Avantajlar ve Zorluklar” **Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 2018, Sayı 67, ss. 159-171.
- İnce, Abdullah: “Değer” ile “Sorun” Arasında Türkiye’de Yaşlılarla İlgili Toplumsal Değer Yargıları (Din Bilimleri Perspektifinden Bir İnceleme), **Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt 19, Sayı 36, 2017, ss. 83-112.
- İnce, Abdullah: “Modern Dönemde Yaşlanma ve Din,” **The Journal Of Academic Social Science Studies**, Cilt 5, Sayı 8, 2012, ss. 743-759.
- Kahraman, Leyla: “Yaşlılara İlişkin “Sosyal Dışlanma”yı Önleyici Politikaların Geliştirilmesi,” **Yaşlılık Disiplinlerarası Yaklaşım, Sorular, Çözümler**, Eds. Kalınkara, Velittin Ankara, Nobel Akademi Yayıncılık, 2016, ss.127-140.
- Kalaycı, Işıl & Metin Özkul: “Geleneksel Kalabilsem Modern Olabilsem: Modernleşme Sürecinde Yaşlılık Deneyimleri,” **Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi**, Cilt 8, Sayı 18, 2017, ss. 90-110.

- Kara, Mehmet Akif: “Yoksullukla Mücadelede Sosyal Yardım Uygulamaları: Gümüşhane Örneği,” **The Journal of Academic Social Science Studies**, Sayı 63, 2017, ss. 561-574.
- Karaca, Nuray Gökçek: “Uluslararası İlke ve Standartlar Bağlamında Yaşlı Hakları ve Sosyal Hizmet Uygulamaları,” **Sosyal Güvenlik Dergisi**, Cilt 9, Sayı 2, 2019, ss. 255-274.
- Karadeniz, Oğuz, & Negihan D. Öztepe: “Türkiye’de Yaşlı Yoksulluğu,” **Çalışma ve Toplum**, Cilt 38, Sayı 3, 2013, ss. 77-102.
- Karadoğan, Emirali: “Sosyal Yardımların Psikososyal Mitleri,” **Çalışma ve Toplum**, Cilt 46, Sayı 3, 2015, ss. 123-154.
- Karakaş, Mehmet: “Küresel Yoksulluğun Öteki Yüzü: Yeni Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma,” **Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 12, Sayı 2, Aralık 2010, ss. 1-16.
- Kaya, Veysel & İbrahim Bozkurt: “İşsizlik, Kişi Başına Milli Gelir (Yoksulluk), Suç Oranı ve Yeşil Kart: 1993 – 2009 Türkiye Örneği,” **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı 30, 2011, ss. 133-140.

- Koç, İsmet: "Türkiye’de Aile Yapısının Değişimi Sürecinde Tek Ebeveynli Ailelerin Oluşumu, Belirleyicileri ve Refah Durumu (2006-2016),” **T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü Türkiye Aile Yapısı İleri İstatistik Analizi**, Ankara, TDV Yayın Matbaacılık, 2018, ss. 35-85.
- Komşu, Ufuk C.: “Yaşlılık, Yaşlı Nüfusun Sorunları ve Yetişkin Eğitimi,” **Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt 2, Sayı 1, 2014, ss. 370-389.
- Koyuncuoğlu, Hüsnü: “Yoksulluk ve Türkiye’de Yoksullukla Mücadele Politikaları,” **İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı 37, Aralık 2017, ss. 175-180.
- Kurt, Gökhan, Fatma Y. Beyaztaş & Zerrin Erkol: “Yaşlıların Sorunları ve Yaşam Memnuniyeti,” **Adli Tıp Dergisi**, Cilt 24, Sayı 2, 2010, ss. 32-39.
- Kurt, Gökhan: “Sosyal Bir Sorun Alanı Olarak Yaşlılık,” **Sosyal Sorunlarda Güncel Tartışmalar**, Eds. Yılmaz Daşlı, Ankara, Anı Yayıncılık, 2019, ss. 293-338.
- Kurtkapan, Hamza: “Kentte Yaşlılık ve Yerel Yönetimlerin Sosyal Hizmetleri: İstanbul Örneği,” **Eşitsizlikler ve Yaşlanma Hızla Yaşlanan Bir Dünyada Dayanışma, Mücadele ve Müdahaleler**, Eds. Özgür Arun, Antalya, Yaşlanma Çalışmaları Derneği Yayınları, 2020, ss. 76-96.

- Kutsal, Yeşim Gökçe: “Yaşlanan Dünya, Yaşlanan Toplum, Yaşlanan İnsan,” **Hacettepe Toplum Hekimliği Bülteni**, Cilt 24, Sayı 3-4, 2003, s. 1-6.
- Lee, Ronald: “The Demographic Transition: Three Centuries of Fundamental Change,” **Journal of Economic Perspectives**, 17(4), 2003, pp. 167-190.
- Lok-Dessallien, Renata: “Review of Poverty Concepts and Indicators,” **UNDP Social Development and Poverty Elimination Division (SEPED) Series on Poverty Reduction**, 2000, ss. 1-21.
- Mahiroğulları, Adnan: “Yoksullukla Mücadelede Sosyal Politika Önlemleri (Sivas Örneği),” **11. Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Kongresi Kitabı**, Ankara, TÜRK-İŞ Yayınları, 2010, ss. 115-129.
- Metin, Banu: “Yoksullukla Mücadeleye İnsan Hakları Açısından Bakmak: Amartya Sen’in Kapasite (Capability) Yaklaşımı Temelinde Bir değerlendirme,” **E-Journal Of Yasar University**, Cilt 9, Sayı 36, 2014, ss. 6315-6327.
- Mevlûde Türkan & Sergender Sezer: “Yaşlı Yoksulluğunun Yarattığı Sosyal ve Psikolojik Sorunlar: Muğla Örneği,” **Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt 4, Sayı 4, 2017, ss. 35-57.

- Midgley, James: “Poor Law Principles and Social Assistance in the Third World: A Study of the Perpetuation of Colonial Welfare,” **International Social Work**, Volume 27, Issue 1, 1984, ss. 19-29.
- Nazlier-Keser, Ecem N.: “Türkiye’de Yaşlı Yoksulluğu Sorununa Yönelik Bir Değerlendirme,” **Journal of Society & Social Work**, Cilt 30, Sayı 2, 2019, ss. 739-764.
- Oral, Abdurrahman, İ.: **Sosyal Güvenlik Hukuku**, Ed. Nüvit Gerek & Abdurrahman İ. Oral, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayını, Ağustos 2004, ss. 37-52.
- Orhan, Sadettin: “Osmanlı Devleti’nde Tanzimat Sonrası Dönemde Sosyal Güvenlik Düzenlemeleri,” **İş ve Hayat**, 2015, Cilt 1, Sayı 1, ss. 193-210.
- Öz, Cihan S. & Cavit Çolakoğlu: “Yapabilirlikten Yoksunluk Açısından Mikro Kredi Uygulaması: Sakarya İli Örneği,” **Çalışma ve Toplum Dergisi**, Sayı 55, 2017, ss. 2041-2068.
- Öz, Cihan S. & Sinan Balta: “Türkiye’de Yaşlılara Yönelik Güncel Sosyal Politikaların Analizi,” **Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 22, Sayı 1, 2020, ss. 69-94.
- Özdamar, Murat & Erden Çakar: “Muhtaç Yaşlılar ile Engellilere Aylık Bağlanması ve Bunların Bakımını Üstlenenlere Evde Bakım Ücreti Ödenmesinin Şartları”, **İş ve Hayat**, Cilt 1, Sayı 2, 2015, ss. 169 - 183.

- Özdemir, Çağlar: “Yoksulluğun Ölçüm Yöntemleri,” **Gelir Dağılımı ve Yoksulluk Kavram Teori Uygulama**, Eds. Mustafa Ç. Özdemir & Emel İslamoğlu, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2017, ss. 183-210.
- Özdemir, Özlem & Naile Bilgili: “Sağlık Hizmetlerinde Yaşlı Ayrımcılığı,” **Gülhane Tıp Dergisi**, Cilt 56, Sayı 2, 2014, s. 128-131.
- Özdemir, Ümmü Nur: “Geçmişten Günümüze Cicero İle Yaşlılık,” **Sosyoloji Dergisi**, 40. Kitap, 2019, ss. 281-290.
- Özel, Mehmet: “Kentsel Yoksulluk ve Türkiye’de Yerel Yönetimlerin İşlevleri,” **İdealkent**, Cilt 6, Sayı 16, 2015, ss. 155-181.
- Özen, Serap & Çağlar Özbek: “Çalışma Yaşamında Yaşlılık: Yaşlı Çalışanlar ve İnsan Kaynakları Uygulamaları,” **Çalışma ve Toplum**, Cilt 53, Sayı 2, 2017, s. 547-572.
- Özen-Kutanis, Rana, & Seher Ulu: “İşgücü Piyasalarında Ayrımcılığın Kaynakları,” **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt 35, 2016, s. 359-372.
- Öztop, Hülya, & Sevinç Ş. Akkurt: “Yaşlılıkta Uyum Sorunları,” **Yaşlılık Disiplinlerarası Yaklaşım, Sorular, Çözümler**, Eds. Velittin Kalıncara, Ankara, Nobel Akademi Yayıncılık, 2016, s. 43-77.
- Park, Jiyeon, Ann P. Turnbull, & H. Rutherford Turnbull: “Impacts of Poverty on Quality of Life in Families of Children With Disabilities,” **Exceptional Children**, Cilt 68, Sayı 2, 2002. s. 151-170.

- Pektaş, Ethem K.: “Türkiye’de Sosyal Belediyecilik Uygulamaları ve Temel Sorunlar,” **Akademik İncelemeler Dergisi**, Cilt 5, Sayı 1, 2010, ss. 5-22.
- Seçkin, Aylin & Patrick Georges: "Türkiye'de Nüfus Yaşlanmasının Ekonomik Sonuçları", **Yaşlanma ve Yaşlılık Disiplinlerarası Bakış Açıları**, Eds. Alan Duben, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2018, ss.153-171.
- Sertkaya-Doğan, Özlem: “Nüfus Coğrafyası,” **Beşeri ve Ekonomik Coğrafya**, Eds. Mesut Doğan & Özlem Sertkaya Doğan, Ankara, Pagem Akademi Yayıncılık, 2019, ss. 27-54.
- Şebnem, A. Kumaz & Pınar Yavuzkanat: “Türkiye’de Yaşlılık Yoksulluk ve Sosyal İçerme Ekseninde Sosyal Yardımlar,” **Kuşaklararası Dayanışma ve Aktif Yaşlanma Sempozyumu Bildirileri**, Ankara, T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Özürlü ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yayınları, 2012, ss. 123-135.
- Şeker, Aziz & Gökhan Kurt: “Bir Sosyal Politika Alanı Olarak Yaşlılık ve Sosyal Hizmet Uygulamaları,” **Nüfus Bilim Dergisi / Turkish Journal Of Population Studies**, 2018 ss. 7-30.
- Tanhan, Fuat: “Yaşlılık, Ölüm ve Yaş Danışmanlığı,” **Yetişkinlik ve Yaşlılık Gelişimi ve Psikolojisi**, Eds. Hasan Bacanlı & Şerife Işık, Ankara, Pagem Akademi Yayıncılık, 2019, ss. 429-478.

- Tanman-Zıplar,
Ümmügölsüm: “Dünyada ve Türkiye’de Yaşlılık Hizmetleri,” **Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt 6, Sayı 2, 2015, ss. 173-194.
- Tarhan, Sedat: “Bağ-Kur’un Bünyesi ve Gelişmesi,” **Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi**, Cilt 26, 2012, ss. 67-104.
- Taş, Yunus &
Selami Özcan: “Türkiye’de ve Dünya’da Yoksulluk Üzerine Bir Araştırma,” **International Conference On Eurasian Economies**, Eds. Selahattin Sarı, Alp H. Gencer, Bekir Aşık & Aynura Turdalieva, Kazakistan, Turan University Press, 2012, ss. 423-430.
- Taşçı, Faruk: “Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar: İsveç, Almanya, İngiltere ve İtalya Örnekleri,” **Çalışma ve Toplum**, 2010, ss. 175-202.
- Taşçı, Faruk: “Sosyal Yardım Yapma(ma) Gerekçeleri Üzerine Yaklaşımlar,” **Kamu-İş, İş Hukuku ve İktisat Dergisi**, Cilt 9, Sayı 4, 2008, ss. 114-130.
- Taşçı, Faruk: “Yoksulluğa ve Yoksullara Dönük Ahlak Yaklaşımları,” **Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi**, Sayı 57, 2009, ss. 481-514.
- Taşdemir, Gülay: “Yoksulluğun Ruh Sağlığı Üzerine Etkileri,” **Journal of Human Sciences**, 2014, Cilt 11, Sayı 2, s. 74-88.

- Temel, Saffet,
Cem Angın &
Barış Övgün: “Sosyal Güvenlik Reformu ve Kadın,” **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 12, Sayı 1, 2021, ss. 153-164.
- Tong, Hong M.,
Daniel W. L. Lai,
Qun Zeng & Wen Y. Xu: “Effects of Social Exclusion on Depressive Symptoms: Elderly Chinese Living Alone in Shanghai, China,” **Journal of Cross Cultural Gerontology**, Volume 26, Issue 4, 2011, pp. 349-364.
- Tufan, İsmail, Aslı Kılavuz,
Özlem Özgür, Sıla Ayan,
Faruk Y. Gürdal & Berkay
Engin: “Türkiye’de Gerontoloji Atlası: Yaşlı Yoksulluğu ve Yalnızlık Üzerine Bulgular,” **Geriatrik Bilimler Dergisi**, 2019, 2 (1), ss. 1-7.
- Tufan, İsmail: “Çağımızın Önemli Bir Sorunu Alzheimer Hastalığı,” **Gerobülten Dergisi**, Sayı 1, 2010, ss. 1-4.
- Tufan, İsmail: “Demografik Yapı Işığında Türkiye’de Yaşlılığa İlişkin Sosyal Politikalar,” **Yaşlılar İçin Sosyal Politika Gündemi Konferans Kitabı**, Ed. Emine Özmete vd., Ankara, Ankara Üniversitesi Yaşlılık Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları, 2011, ss. 19-38.
- Tunçomağ, Kenan: “1980 Yılı Başında Türkiye’nin Sosyal Güvenlik Durumu,” **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, Cilt 45, Sayı 1-4, 2011, ss. 709-744.

- Uluhan, Umut: “Demographic Change in Turkey and Older Workers,” **Fiscaoconomia Journal Homepage**, Cilt 4, Sayı 1, 2020, ss. 94-110.
- Uluocak, Şeref, Cumhuri Aslan, Gökhan Gökulu, Olgun Bilir & Coşkun Bakar: “Çanakkale Yaşlı Atlası,” Çanakkale Olay Gazetesi, Kasım 2013, ss. 1-181.
- Ünal, Vehbi: “Geleneksel Geniş Aileden Çekirdek Aileye Geçiş Sürecinde Boşanma Sorunu ve Din,” **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt 6, Sayı 26, 2013, ss. 588-603.
- Ünal, Vehbi: "Modernleşme Sürecinde Yaşlılık Düşüncesini Değiştiren Olgular-Toplumsal Yaşamın Kısıyında Kalan Yaşlılar," **Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 43, Sayı 2, 2019, ss. 275-298.
- Üzümcü, Adem & Mustafa Korkat: “Türkiye’de Gelir Dağılımı Adaletsizliği ve Yoksullukla Mücadelede Sosyal Yardımların Gelişimi (2003-2012),” **Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt 5, Sayı 8, 2014, ss. 135-166.
- Yaşar, Mustafa: “Özel Durumlarda Aile Çalışmaları,” **Aile Eğitimi ve Erken Çocukluk Eğitiminde Aile Katılım Çalışmaları**, Eds. Fulya Z. Temel, Ankara, Anı Yayıncılık, 2019, ss. 363-404.

- Yaşar, Samet: “İşçi Sigortaları Kurumunun Kuruluşu,” **Sosyal Güvenlik Dergisi**, Cilt 7, Sayı 2, 2017, ss. 211-232.
- Yazıcı, Suzan: “Gerontolojinin Dünü, Bugünü, Yarını,” **Akademik 2011 Geriatri**, 2011, ss. 110-112.
- Yıldırım, Arzu: “Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele,” **İktisadi ve İdari Yaklaşımlar Dergisi**, Cilt 1, Sayı 1, 2019, ss. 15-33.
- Yıldız, Recep: “Yaşlılık Üzerine Teorik Yaklaşımlar,” **Yaşlılarla Sosyal Hizmet**, Eds. Ali R. Abay& Fethi Güngör, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayını, 2017, ss. 16-36.
- Yıldızak, Gizem B.: “Kentsel Yoksulluk: Çanakkale Örneğinde Fevzipaşa Mahallesi,” **Akademik Düşünce Dergisi**, Sayı 1, 2020, ss. 48-69.
- Yılmaz, Abdullah, Yaşar Aksanyar & Tahsin Güler: “Sosyal Yardım Olgusu ve Türkiye’de Şartlı Sosyal Yardım Uygulamaları,” **Ekev Akademi Dergisi**, Sayı 73, 2018, ss. 595-612.
- Yılmaz, Tuncay: “Çalışan Yoksulluğu,” **Yoksulluk Farklı Boyutlarıyla**, Eds. Gökçe Cerev & Bora Yenihan, Bursa, Dora Yayınevi, 2018, ss. 185-202.

Yuvalı, Ertuğrul:

“2022 Sayılı 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkındaki Kanunun Değerlendirmesi,” **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**, Sayı 37, 2019, ss. 1-382.

Yüceşahin, Murat M.:

“Türkiye’nin Demografik Geçiş Sürecine Coğrafi Bir Yaklaşım,” **Coğrafi Bilimler Dergisi**, Cilt 7, Sayı 1, 2009, ss. 1-25.

TEZLER

Çakır, Kenan:

“Sosyal Güvenlik Reformu Çerçevesinde Sosyal Güvenlik Kurumu’nda Özerklik,” (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, SBE), Bolu, 2019.

Kayan, Volkan:

“Türkiye’deki Boyutları Açısından Yaşlı Nüfusun Yoksulluğu,” (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, SBE), İstanbul, 2012.

Pehlivan, Volkan:

“Küreselleşme, Yoksulluk, Türkiye,” (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, SBE), İstanbul, 2010.

Seyhun, Ömer K.:

“Avrupa Birliği’ndeki Demografik Dönüşümün Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne Üyeliği Çerçevesinde İş Gücü Piyasalarına Yansıması,” (Yayınlanmamış Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Türkiye Cumhuriyet

Merkez Bankası Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü),
Ankara, 2006.

Yılmaz, Sibel:

“Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının
Yoksullukla Savaşım Politikaları İçindeki Yeri
(Eskişehir Örneği),” (Yayınlanmamış Yüksek Lisans
Tezi, Eskişehir Anadolu Üniversitesi, SBE),
Eskişehir, 2006.

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

Eurofound:

“Working Conditions of an Ageing Workforce,”
2008, (Çevrimiçi)
[https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/
ef_publication/field_ef_document/ef0817en.pdf](https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/ef_publication/field_ef_document/ef0817en.pdf),
13.09.2020.

Eurofound:

“Working Poor in Europe,” (Çevrimiçi)
[https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/
ef_publication/field_ef_document/ef1025en.pdf](https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/ef_publication/field_ef_document/ef1025en.pdf),
13.05.2020.

Eurofound:

“Working Poor,” (Çevrimiçi)
[https://www.eurofound.europa.eu/tr/topic/working-
poor](https://www.eurofound.europa.eu/tr/topic/working-poor), 13.05.2020.

ILO: “World Employment and Social Outlook – Trends 2019,” (Çevrimiçi)
https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---publ/documents/publication/wcms_670542.pdf,
13.05.2020.

Kapar, Recep: “Türkiye’de Çalışan Yoksullar,” (Çevrimiçi)
<http://www.sosyalkoruma.net/pdf/asocalisan.pdf>,
Ankara, Ankara Sanayi Odası Yayın Organı, Kasım-Aralık 2010, ss. 53-63.

NHW: “OlderEmployees in theWorkplace,” 2012, (Çevrimiçi)
<https://www.cdc.gov/workplacehealthpromotion/tools-resources/pdfs/issue-brief-no-1-older-employees-in-workplace-07122012.pdf>,
13.09.2020.

OECD Data: “Poverty Rate” (Çevrimiçi)
<https://data.oecd.org/inequality/poverty-rate.htm#indicator-chart>, 26 Aralık 2020.

Şener, Ülker: “Yoksullukla Mücadelede Sosyal Güvenlik, Sosyal Yardım Mekanizmaları ve İş Gücü Politikaları” TEPAV Politika Notu, (Çevrimiçi)
https://www.tepav.org.tr/upload/files/1271313906r3055.Yoksullukla_Mucadelede_Sosyal_Guvenlik.pdf, 2010, 30.05.2020.

T.C. Aile ve Sosyal
Hizmetler Bakanlığı:

Teşkilat Şeması, (Çevrimiçi)
<https://www.aile.gov.tr/bakanlik/hakkinda/teskilat-semasi/>, 30.12.2021.

T.C. Aile ve Sosyal
Hizmetler Bakanlığı:

Genel Sağlık Sigortası, (Çevrimiçi)
<https://www.aile.gov.tr/sss/sosyal-yardimlar-genel-mudurlugu/genel-saglik-sigortasi/>, 30.12.2021

T.C. Cumhurbaşkanlığı
Mevzuat Bilgi Sistemi:

(Çevrimiçi)
<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2022&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>,
31.12.2020.

T.C. Cumhurbaşkanlığı
Mevzuat Bilgi Sistemi:

(Çevrimiçi)
<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2022&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>,
24.02.2021.

T.C. Cumhurbaşkanlığı
Mevzuat Bilgi Sistemi:

(Çevrimiçi)
https://mevzuat.tbmm.gov.tr/mevzuat/faces/maddetaylari.jsessionid=4D_t3xtQz0-Cf9dCJrZo7IMnBWLCRbu5kOeYlrE4EoUqR00-uSO3!-1700213263?psira=5696&_adf.ctrl-state=fl7udi45i_4, 01.03.2021

T.C. Resmi Gazete: “65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarını Aylık Bağlanması Hakkında 1.7.1976 Tarih ve 2022 Sayılı Kanunun Birinci Maddesinin Birinci Fıkrasının Değiştirilmesine Dair Kanun,” Sayı 21164, 1992, (Çevrimiçi, <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/21164.pdf>, 01.03.2021.

T.C. Resmi Gazete: “65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun,” Sayı 29695, 2016, (Çevrimiçi) <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/04/20160426-11.htm>, 03.03.2021.

T.C. Resmi Gazete: “Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararneme ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararneme,” Sayı 28103, 2011, (Çevrimiçi) <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/11/20111102M1-2.htm>, 03.03.2021.

T.C. Resmi Gazete: “Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun,” Sayı 25793, 2005, (Çevrimiçi) <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/04/20050427-1.htm>, 01.03.2021.

- T.C. Resmi Gazete: “Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun,” Sayı 28726, 2013, (Çevrimiçi) <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/08/20130802-1.htm>, 04.03.2021.
- T.C. Resmi Gazete: “Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Yer Alan Engelli Bireylere Yönelik İbarelerin Değiştirilmesi Amacıyla Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun,” Sayı 28636, 2013, (Çevrimiçi) <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/05/20130503-1.htm>, 03.03.2021.
- T.C. Resmi Gazete: “Özürlüler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun,” Sayı 25868, 2005, (Çevrimiçi) <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/07/20050707-2.htm>, 02.03.2021.
- T.C. Resmi Gazete: “Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun,” Sayı 26870, (Çevrimiçi) <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2008/05/20080508-1.htm>, 02.03.2021.
- T.C. Resmi Gazete: “Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun,” Sayı 26972, 2008, (Çevrimiçi) <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2008/08/20080819-2.htm>, 02.03.2021.

T.C. Resmi Gazete: “Vergi ve Diğer Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılması ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun,” Sayı 30425, 2018, (Çevrimiçi)
<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/05/20180518-3.htm>, 03.03.2021.

T.C. Resmi Gazete: “Yönetmelik,” Sayı 28539, 2013, (Çevrimiçi)
<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/01/20130125-23.htm>, 24.02.2021.

T.C. Resmi Gazete: “Yurt Dışına Çıkış Harcı Hakkında Kanun ile Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun,” Sayı 26471, 2007, (Çevrimiçi)
<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2007/03/20070323-1.htm>, 02.03.2021.

Taşçı, Faruk: “Yoksulluk ve Sosyal Hizmet” (Çevrimiçi)
<http://webcast.istanbul.edu.tr/Mediasite6/Play/fcec8bc68e5c46b58300211a8c8f61c71d>, 20.05.2020.

TÜİK: “Yıllara, yaş grubu ve cinsiyete göre nüfus, 1935-2019,” (Çevrimiçi)
http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1027, 30 Nisan 2020.

- TÜİK: “Haber Bülteni: Dünya Nüfus Günü, 2018,” (Çevrimiçi)
http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=27589&utm_source=feedburner&utm_medium=feed&utm_campaign=Feed%3A+tuikbulten+%28T%C3%9C%C4%B0K-Haber+B%C3%BCltenleri+%28Son+1+Ay%29%29,29.05.3020
- TÜİK: “İstatistiklerle Yaşlılar, 2013” (Çevrimiçi)
<https://tuikweb.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=16057>, 13 Aralık 2020.
- TÜİK: “İstatistiklerle Yaşlılar, 2014” (Çevrimiçi)
<https://tuikweb.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18620>, 13 Aralık 2020.
- TÜİK: “İstatistiklerle Yaşlılar, 2015” (Çevrimiçi)
<https://tuikweb.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21520>, 13 Aralık 2020.
- TÜİK: “İstatistiklerle Yaşlılar, 2016” (Çevrimiçi)
<https://tuikweb.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=24644>, 13 Aralık 2020.
- TÜİK: “İstatistiklerle Yaşlılar, 2017” (Çevrimiçi)
<https://tuikweb.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=27595>, 13 Aralık 2020.
- TÜİK: “İstatistiklerle Yaşlılar, 2018” (Çevrimiçi)
<https://tuikweb.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=30699>, 13 Aralık 2020.
- TÜİK: “İstatistiklerle Yaşlılar, 2019” (Çevrimiçi)
<https://tuikweb.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=33712>, 13 Aralık 2020.

- TÜİK: “İstatistiklerle Yaşlılar, 2020” (Çevrimiçi)
<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Yaslilar-2020-37227>, 30 Aralık 2021.
- TÜİK: “İstatistiklerle Yaşlılar, 2021,” (Çevrimiçi)
<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Yaslilar-2021-45636>, 18 Mart 2022
- TÜİK: “Haber Bülteni: İstatistiklerle Aile, 2019,” (Çevrimiçi)
<https://tuikweb.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=33730>, 30 Aralık 2020.
- UN: “World Population Ageing 2019,” (Çevrimiçi)
<https://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/ageing/WorldPopulationAgeing2019-Highlights.pdf>, 02 Mayıs 2020.

RAPORLAR VE DİĞER KAYNAKLAR

- Karagöl, Erdal T. & Nergis Dama: “Geçmişten Günümüze Sosyal Yardımlar,” SETA, Sayı 139, Kasım 2015.
- Özar, Şemsa: “Eşi Vefat Etmiş Kadınlar İçin Bir Nakit Sosyal Yardım Programı Geliştirilmesine Yönelik Araştırma Projesi,” **Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu Final Raporu**, İstanbul, 2011.

T.C. Aile ve Sosyal
Politikalar Bakanlığı:

Türkiye’de Yaşlılık Dönemine İlişkin Beklentiler,
Ankara, T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı
Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü
Yayınları, 2011.

T.C. Aile, Çalışma ve
Sosyal Hizmetler
Bakanlığı Engelli ve
Yaşlı Hizmetleri
Genel Müdürlüğü:

Engelli ve Yaşlı İstatistik Bülteni, 2020.

T.C. Aile ve Sosyal
Hizmetler Bakanlığı
Engelli ve Yaşlı
Hizmetleri Genel
Müdürlüğü:

Engelli ve Yaşlı İstatistik Bülteni, 2021.

T.C. Aile ve Sosyal
Politikalar Bakanlığı:

2016 Yılı Faaliyet Raporu, Ankara, 2017.

T.C. Başbakanlık
Devlet Planlama
Teşkilatı:

**Türkiye’de Yaşlıların Durumu ve Yaşlanma
Ulusal Eylem Planı, Ankara, 2007.**

T.C. Aile, Çalışma ve
Sosyal Hizmetler
Bakanlığı:

2018 Yılı Faaliyet Raporu, Ankara, 2019.

T.C. Aile, Çalışma ve
Sosyal Hizmetler
Bakanlığı:

2019 Yılı Faaliyet Raporu, Ankara, 2020.

T.C. Aile ve Sosyal
Hizmetler Bakanlığı
Engelli ve Yaşlı
Hizmetleri Genel
Müdürlüğü:

2020 Yılı Yaşlı Nüfus İstatistik Bülteni, 2021.

T.C. Aile, Çalışma ve
Sosyal Hizmetler
Bakanlığı:

2020 Yılı Faaliyet Raporu, Ankara, 2021.

T.C. Aile ve Sosyal
Hizmetler Bakanlığı:

2021 Yılı Faaliyet Raporu, Ankara, 2022.

T.C. Bayındırlık ve
İskân Bakanlığı:

**Kentsel Yoksulluk, Göç ve Sosyal Politikalar
Komisyonu Raporu, Ankara, Nisan 2009.**

T.C. Kalkınma
Bakanlığı:

**On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023)
Yaşlanma Özel İhtisas Komisyonu Raporu,
Ankara, 2018.**

T.C. Kalkınma
Bakanlığı:

**Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Sosyal
Güvenlik Özel İhtisas Komisyonu Raporu,
Ankara, 2001.**